

Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2007

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2006–2007	= 2006 tot en met 2007
2006/2007	= het gemiddelde over de jaren 2006 tot en met 2007
2006/'07	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2006 en eindigend in 2007
1996/'97–2006/'07	= boekjaar enz. 1996/'97 tot en met 2006/'07

In geval van afronding kan het voorkomen dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek - Facilitair bedrijf

Omslag-ontwerp

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel.: (088) 570 70 70
Fax: (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2007.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Prijzen zijn excl. administratie- en verzendkosten.
Prijs: € 12,50
ISBN: 978-90-357-1929-3

Inhoud

Voorwoord	5
Enkele kerngegevens	7
1. Inleiding	8
1.1 Doel monitoringsrapportage	8
1.2 Werkwijze en verantwoording	8
1.3 Opbouw van de monitoringsrapportage	8
1.4 Referenties	9
2. Algemene ontwikkelingen in de landbouw	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Aantal agrarische bedrijven	11
2.3 Agrarisch grondgebruik	13
2.4 Rundveestapel	15
2.5 Varkensstapel	16
2.6 Pluimveestapel	17
2.7 Overige diersoorten	18
2.8 Melkveehouderij	19
2.9 Weersgegevens	21
2.10 Referenties	22
3. Mineralen	23
3.1 Inleiding	23
3.2 Mestproductie-, varkens- en pluimveerechten	24
3.2.1 Inleiding	24
3.2.2 Geregistreerde mestproductierechten	27
3.2.3 Geregistreerde varkens- en pluimveerechten	29
3.2.4 Vervallen mestproductierechten	31
3.2.5 Vervallen varkens- en pluimveerechten	33
3.2.6 De hoeveelheid overgedragen mestproductierechten per concentratiegebied	35
3.2.7 De hoeveelheid overgedragen varkens- en pluimveerechten per concentratiegebied	37
3.2.8 De prijzen van mestproductie- en pluimveerechten in Zuidelijk en Oostelijk Nederland	38
3.2.9 De prijzen van varkensrechten in Zuidelijk en Oostelijk Nederland	40
3.3 Mineralenaangiftesysteem (MINAS)	42
3.3.1 Inleiding	42
3.3.2 Mineralenbalansen verfijnde aangiften	46
3.3.3 Saldo's verfijnde aangiften	51
3.3.4 Mineralenbalansen forfaitaire aangiften	54
3.3.5 Tarieven voor belastbaar stikstof- of fosfaatoverschot	58
3.3.6 Heffingen verfijnde aangiften	59

3.3.7	Heffingsbedragen per verfijnde aangifte	61
3.3.8	Heffingen forfaitaire aangiften	62
3.3.9	Heffingsbedragen per forfaitaire aangifte	64
3.4	Nationale mineralenbalans	65
3.4.1	Fosfaatbalans van landbouwgrond	65
3.4.2	Stikstofbalans van landbouwgrond	66
3.5	Transport en analyses van dierlijke mest	67
3.5.1	Transport van fosfaat en stikstof in de vorm van dierlijke mest	67
3.5.2	Gehaltes stikstof en fosfaat in dierlijke mest	69
3.6	Referenties	70
4.	Ammoniak	71
4.1	Inleiding	71
4.2	Ammoniakemissie door de doelgroep landbouw	73
4.3	Ammoniakemissie per bron	74
4.4	Ammoniakemissie per diercategorie	75
4.5	Referenties	76
Bijlage 1.	Alfabetische Begrippenlijst	77
Bijlage 2.	Stroomschema indeling bedrijfstypen	82

Voorwoord

De eerste monitoringsrapportage 'Mineralen- en Ammoniakbeleid' is in 1999 uitgebracht door het toenmalige IKC-Landbouw. Deze monitoringsrapportage is door de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij als bijlage bij de voortgangsrapportage 'Mineralen- en ammoniakbeleid' naar de Tweede Kamer gestuurd. In 2000 en 2001 zijn de tweede en derde editie van de monitoringsrapportage samengesteld door het Expertisecentrum LNV, waarin het IKC-Landbouw en het IKC-Natuurbeheer zijn opgegaan. Vanaf het voorjaar van 2002 verzorgt het Centraal Bureau voor de Statistiek de rapportage onder de naam 'Monitor Mineralen en Mestwetgeving'. Het voorliggende rapport is de vierde aflevering van de CBS-reeks.

De inhoud van de huidige monitoringsrapportage omvat een actualisering van de informatie die in de voorgaande edities is opgenomen. Ten opzichte van de rapportage die in 2004 is verschenen, is de huidige rapportage beperkter van opzet in die zin dat hoofdstuk 5 (Overheidsprestaties) en hoofdstuk 6 (Milieukwaliteit) niet zijn opgenomen. Daarentegen omvat de voorliggende rapportage de gehele periode waarin het Mineralenaangiftesysteem (MINAS) van kracht was.

Het grootste deel van de basisgegevens uit het hoofdstuk Mineralen is afkomstig van de Dienst Regelingen van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De Dienst Regelingen heeft een centrale rol in de uitvoering van het mestbeleid en beschikt daardoor over grote hoeveelheden gegevens, zoals mineralenaangiften en mestproductie- en dierrechten. Het CBS is zeer erkentelijk voor de bereidwillige medewerking van de Dienst Regelingen bij het samenstellen en aanleveren van de gegevens.

Naast CBS-gegevens (hoofdstukken 2 en 3) en de gegevens van de Dienst Regelingen (hoofdstuk 3) zijn gegevens opgenomen van het Milieu- en natuurplanbureau (MNP) (hoofdstuk 4) en van andere gegevensleveranciers.

De informatie voor deze publicatie is verzameld, verwerkt en van een toelichting voorzien door C. van Bruggen, met medewerking van mw. P.K.N. Fong en dr. C.S.M. Olsthoorn van de taakgroep Milieu van het CBS.

Het CBS dankt verder iedereen die aan de totstandkoming van deze publicatie heeft bijgedragen.

Voorburg, 1 september 2007

Enkele kerngegevens

Het CBS presenteert in de Monitor Mineralen en Mestwetgeving tijdreeksen over de uitvoering en resultaten van het Mineralen- en Ammoniakbeleid. De monitor is gemaakt in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ten behoeve van de jaarlijkse informatie over de voortgang van het mest- en ammoniakbeleid. Een groot deel van de cijfers over MINAS, mesttransporten en dierrechten is beschikbaar gesteld door de Dienst Regelingen te Assen van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Mineralenaangiftesysteem

Van het totale aantal MINAS-aangiften blijkt dat bij ongeveer 18 000 aangiften in 2005 de verliesnorm voor stikstof en/of fosfaat werd overschreden. Dat is ruim een derde van het totale aantal verfijnde en forfaitaire aangiften samen. De omvang van het heffingsbedrag bij deze overschrijdingen is vastgesteld op 174 miljoen euro.

Net als in voorgaande jaren overschreden in 2005 vooral de varkens-, pluimvee- en (overige) intensieve veebedrijven de verliesnormen. Ze moeten voor overschrijdingen in 2005 ruim 108 miljoen euro betalen, dat is gemiddeld iets meer dan 15 000 euro per bedrijf. Door de aanscherping van de verliesnormen is het ook voor melkveebedrijven lastiger om binnen de verliesnormen te blijven. Van de melkveebedrijven overschreed in 2005 ruim 40 procent de verliesnorm. De gemiddelde heffing voor deze bedrijven over 2005 is ongeveer 6 400 euro per bedrijf. Door verrekening met opgebouwde saldo's zal het volledige bedrag aan heffingen niet betaald hoeven te worden.

Dierrechten

Per 31 december 2006 bedroeg het aantal varkensrechten uitgedrukt in varkensseenheden 8,8 miljoen stuks. Aan pluimveerechten stond voor bijna 34 miljoen kg P₂O₅ geregistreerd. Eind 2006 was er voor circa 6,3 miljoen kg P₂O₅ aan pluimveerechten en 2,25 miljoen aan varkensrechten door opkoop, korting en afroming komen te vervallen. De vervallen varkens- en pluimveerechten komen in totaal overeen met 23 miljoen kg forfaitair fosfaat.

1. Inleiding

Bij de behandeling van de Integrale Notitie Mest- en Ammoniakbeleid (IN) in 1995 is door de ministers van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer aan de Tweede Kamer toegezegd dat zij jaarlijks geïnformeerd zou worden over de voortgang van het mest- en ammoniakbeleid. Ten behoeve van het structureel verzamelen van relevante informatie is door het toenmalige IKC-Landbouw in 1998 een monitoringsprogramma opgezet. In dit programma worden drie soorten van informatie verzameld, te weten:

- Informatie over de vorderingen van de doelgroep landbouw.
- Informatie over de inzet van instrumenten en inspanningen van de overheid.
- Informatie over de ontwikkeling van de kwaliteit van het milieu.

Dit programma heeft inmiddels zes monitoringsrapportages Mest- en Ammoniakbeleid opgeleverd (drie zogenaamde IN-monitors en drie Monitors Mineralen en Mestwetgeving). Het nu voorliggende rapport is de zevende monitoringsrapportage in dit kader.

1.1 Doel monitoringsrapportage

Het doel van de monitoringsrapportage is om informatie over de stand van zaken met betrekking tot de mest- en ammoniakproblematiek op een overzichtelijke en gestructureerde wijze bij elkaar te brengen. De gegevens in deze monitoringsrapportage hebben zoveel mogelijk betrekking op het jaar 2005, waar mogelijk en relevant zijn de gegevens voor 2006 en van voorgaande jaren in de vorm van tijdreeksen in de huidige rapportage verwerkt. De gegevens over 1997 (en voorgaande jaren), 1998, 1999, 2000, 2001 en 2002 zijn opgenomen in de zes eerder verschenen monitoringsrapportages (IKC-Landbouw, 1999; IKC-Landbouw, 2000; Boomaerts *et al.*, 2001; CBS, 2002, 2003, 2004).

1.2 Werkwijze en verantwoording

Evenals in vorige monitoringsrapportages is in deze rapportage voor het verkrijgen van gegevens zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande structuren en reeds verzamelde gegevens. Daarnaast hebben sommige gegevensleveranciers speciaal voor de monitoringsrapportage hun gegevens bewerkt en beschikbaar gesteld. Dit geldt in het bijzonder voor de grote hoeveelheid MINAS-gegevens, die door de Dienst Regelingen in Assen voor dit rapport zijn bewerkt en aan het CBS voor verdere bewerking en publicatie ter beschikking zijn gesteld.

1.3 Opbouw van de monitoringsrapportage

De indeling van de monitoringsrapportage is gelijk aan die van eerdere edities. In hoofdstuk 2 zijn enkele ontwikkelingen in de Nederlandse landbouw geschetst die bepalend zijn voor de ontwikkelingen in de mest- en mineralenproblematiek. Hoofdstuk 3 'Mineralen' gaat in op specifieke ontwikkelingen ten aanzien van stikstof en fosfaat. In de inleiding van hoofdstuk 3 wordt de relevante regelgeving kort toegelicht. Vervolgens wordt ingegaan op de ontwikkelingen in de mestproductie- en dierrechten en het Mineralenaangiftesysteem (MINAS). Het hoofdstuk wordt afgesloten met gegevens over de nationale mineralenbalans en over de hoeveelheden getransporteerde mest. Hoofdstuk 4 'Ammoniak' staat in het teken van de emissie van ammoniak uit dierlijke mest en kunstmest.

In beginsel worden alle gegevens per thema gepresenteerd in de vorm van tabellen en figuren. Voor zover noodzakelijk zijn deze tabellen en figuren voorzien van een toelichting, die een correcte interpretatie en toepassing van de cijfers ondersteunt. Daarnaast worden relevante landelijke en regionale ontwikkelingen kort beschreven.

1.4 Referenties

Boomaerts, J., Bruins, P., Maathuis, E., Verstraten, F., Vries, N. de & Westerlaken, L. (2001). Derde Monitoringsrapportage Mineralen- en ammoniakbeleid. Expertisecentrum LNV. Wageningen.

CBS. (2002). Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2002. Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen.

CBS. (2003). Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2003. Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen.

CBS. (2004). Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2004. Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen.

IKC-Landbouw. (1999). Monitoringsrapportage mineralen- en ammoniakbeleid 1998. Rapportnr. 145. Informatie- en KennisCentrum Landbouw. Ede.

IKC-Landbouw. (2000). Tweede monitoringsrapportage mineralen- en ammoniakbeleid. Rapportnr. 220. Informatie- en KennisCentrum Landbouw. Ede.

2. Algemene ontwikkelingen in de landbouw

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk toont geactualiseerde cijfers over structurele ontwikkelingen in de Nederlandse landbouw voor 2006 en voor een aantal voorgaande jaren. Ontwikkelingen in het totale aantal agrarische bedrijven en het aantal agrarische bedrijven per agrarische sector zijn niet alleen van belang voor de totale hoeveelheid geproduceerde dierlijke mest, maar ook voor een evenwicht tussen afnemers en producenten van dierlijke mest.

Ontwikkelingen in het agrarisch grondgebruik zijn van belang voor de afzetmogelijkheden van dierlijke mest. Daarbij is niet alleen het totale areaal cultuurgrond van belang, maar ook de verdeling in grasland en bouwland.

De ontwikkeling van de veestapels is van invloed op de hoeveelheid geproduceerde dierlijke mest. Door middel van diverse beleidsmaatregelen, zoals de invoering van mestproductie- en dierrechten, tracht de overheid de ontwikkeling van de Nederlandse veestapel te sturen.

Rundvee is in Nederland verantwoordelijk voor ruim 60 procent van de stikstofuitscheiding en voor circa 55 procent van de fosfaatuitscheiding in de vorm van dierlijke mest (CBS, 2006). Omdat ongeveer tweederde van de mineralenproductie van rundvee afkomstig is van melk- en kalfkoeien is de ontwikkeling van de melkveehouderij belangrijk voor de mest- en mineralenproblematiek. Verder is ook de omvang en concentratie van intensieve bedrijven van belang. Naarmate de veebezetting groter is, zal een bedrijf meer moeite moeten doen om aan de milieunormen te voldoen.

De invloed van dierlijke mest op het milieu wordt ook bepaald door de weersomstandigheden. Hierbij is het weer niet alleen van invloed op de gewasgroei en mate van uitspoeling van stikstof en fosfaat maar ook op de mogelijkheid tot het uitrijden van dierlijke mest.

In de presentatie van regionale aspecten wordt regelmatig verwezen naar de indeling van Nederland in drie gebieden waarvan twee concentratiegebieden (zie figuur 2.1). Het betreft de concentratiegebieden van de intensieve veehouderij in Oost-Nederland (gedeelte van Overijssel, Utrecht en Gelderland) en in Zuid-Nederland (gedeelte van Brabant en Limburg). De rest van Nederland wordt in deze gebiedsindeling gemakshalve samen genomen in één categorie Overig-Nederland.

2.1 De concentratiegebieden Oost- en Zuid-Nederland

Bron: Dienst Regelingen.

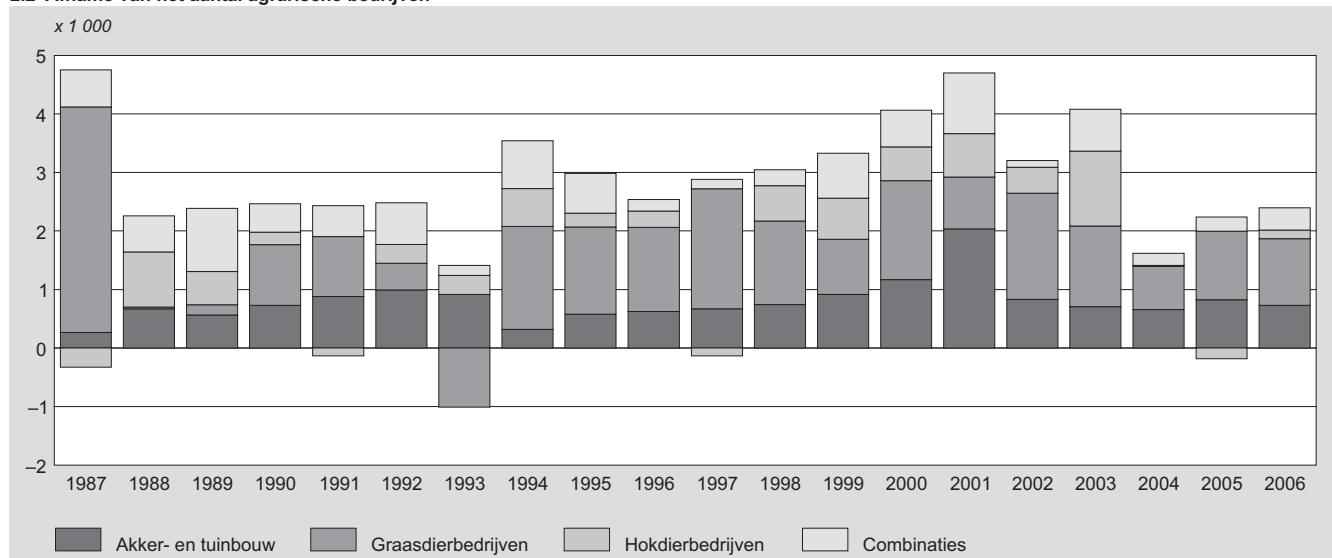
2.2 Aantal agrarische bedrijven

Tabel 2.1
Aantal agrarische bedrijven

	Totaal	Akkerbouw	Tuinbouw	Graasdierbedrijven	Hokdierbedrijven	Combinaties
1986	136 436	17 782	24 446	63 411	13 202	17 595
1987	132 012	17 322	24 637	59 562	13 530	16 961
1988	129 753	17 087	24 200	59 534	12 589	16 343
1989	127 367	16 529	24 192	59 361	12 023	15 262
1990	124 903	16 265	23 727	58 326	11 807	14 778
1991	122 606	15 612	23 499	57 303	11 941	14 251
1992	120 125	14 987	23 132	56 848	11 621	13 537
1993	119 724	14 551	22 649	57 859	11 300	13 365
1994	116 184	14 670	22 211	56 101	10 652	12 550
1995	113 202	14 663	21 639	54 613	10 414	11 873
1996	110 667	14 683	20 995	53 176	10 136	11 677
1997	107 919	14 666	20 342	51 126	10 268	11 517
1998	104 873	14 270	19 994	49 700	9 664	11 245
1999	101 545	13 856	19 489	48 763	8 961	10 476
2000	97 483	13 749	18 427	47 075	8 382	9 850
2001	92 783	12 911	17 232	46 187	7 641	8 812
2002	89 580	12 756	16 554	44 376	7 198	8 696
2003	85 501	12 612	15 992	42 999	5 917	7 981
2004	83 885	12 627	15 317	42 266	5 900	7 775
2005	81 830	12 358	14 759	41 098	6 083	7 532
2006	79 435	12 303	14 083	39 962	5 936	7 151

Bron: CBS.

2.2 Afname van het aantal agrarische bedrijven

Bron: CBS.

Ontwikkelingen

Het aantal agrarische bedrijven is in 2006 ten opzichte van 2005 met 3 procent afgenomen. Gemiddeld verdwenen er in 2006 46 bedrijven per week. Tussen 1986 en 2006 is het aantal agrarische bedrijven afgenomen met ruim 40 procent.

De afname van het aantal agrarische bedrijven ging gepaard met een toename van de gemiddelde bedrijfsoppervlakte. Vanaf 1986 nam de gemiddelde bedrijfsomvang toe met circa 10 hectare.

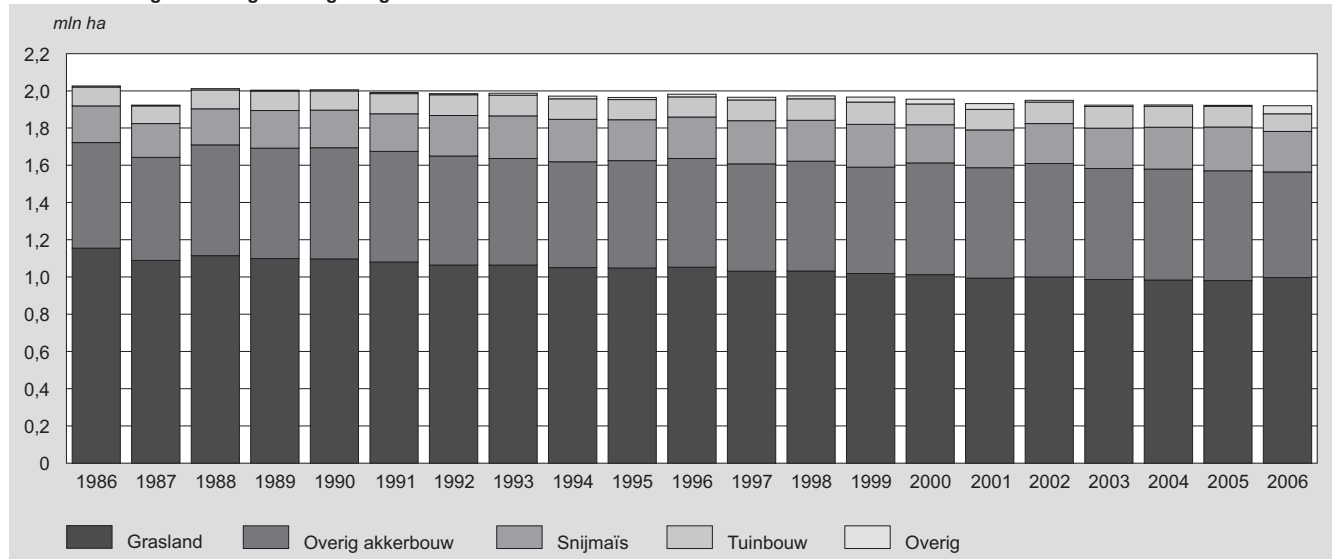
Regionale aspecten

De afname van het aantal agrarische bedrijven in de periode 1998–2006 bedroeg zowel in de beide concentratiegebieden als in Overig-Nederland circa 24 procent. Wel waren er grote verschillen tussen bedrijfstypen. Het grootst was de daling (41 procent) van het aantal hokdierbedrijven in concentratiegebied Oost-Nederland. In concentratiegebied Zuid-Nederland nam het aantal akkerbouwbedrijven met 4 procent zelfs iets toe.

Door de schaalvergroting steeg in alle regio's de gemiddelde bedrijfsoppervlakte. In de concentratiegebieden nam de gemiddelde bedrijfsoppervlakte toe met ruim 4 hectare. Buiten de concentratiegebieden nam de oppervlakte toe met gemiddeld 6 hectare per bedrijf.

2.3 Agrarisch grondgebruik

2.3 Ontwikkeling van het agrarisch grondgebruik

Bron: CBS.

Toelichting

Tot 2006 werd onder overig grondgebruik braakland en snelgroeiend hout verstaan. Snelgroeiend hout (circa 3 700 hectare) wordt vanaf 2006 niet meer tot cultuurgrond gerekend. Van 2002 tot en met 2005 is braakland waarop in het kader van een subsidieregeling groenbestedingsgewassen worden verbouwd (groene- en natuurbraak) tot de akkerbouw gerekend. Hierdoor daalde het areaal 'overig' in 2002 met ongeveer 20 000 hectare. In 2006 zijn deze typen braakland weer bij het overige braakland geteld. Natuurlijk grasland werd tot 2006 niet tot cultuurgrond gerekend, maar is in 2006 opgenomen in de categorie 'overig' (ruim 22 000 hectare).

Tabel 2.2
Agrarisch grondgebruik (cultuurgrond)

	Grasland ¹⁾	Snijmaïs	Overig akkerbouw	Tuinbouw	Overig	Totaal
1 000 ha						
1986	1 155	197	567	101	6	2 027
1987	1 088	182	554	95	4	1 923
1988	1 114	195	595	101	6	2 012
1989	1 099	203	593	104	6	2 004
1990	1 096	202	598	104	6	2 006
1991	1 080	202	595	109	6	1 991
1992	1 063	218	587	111	6	1 985
1993	1 064	229	573	111	11	1 988
1994	1 051	229	568	110	14	1 971
1995	1 048	219	577	109	11	1 965
1996	1 052	223	584	108	14	1 982
1997	1 030	232	577	112	14	1 965
1998	1 032	220	590	116	15	1 973
1999	1 018	231	571	120	27	1 967
2000	1 012	205	601	112	26	1 955
2001	993	204	594	110	30	1 931
2002	1 000	214	610	116	10	1 949
2003	985	217	597	116	8	1 923
2004	983	224	596	113	7	1 925
2005	980	235	590	111	5	1 922
2006	997	218	567	95	43	1 920

¹⁾ Het totaal van blijvend en tijdelijk grasland.

Ontwikkelingen

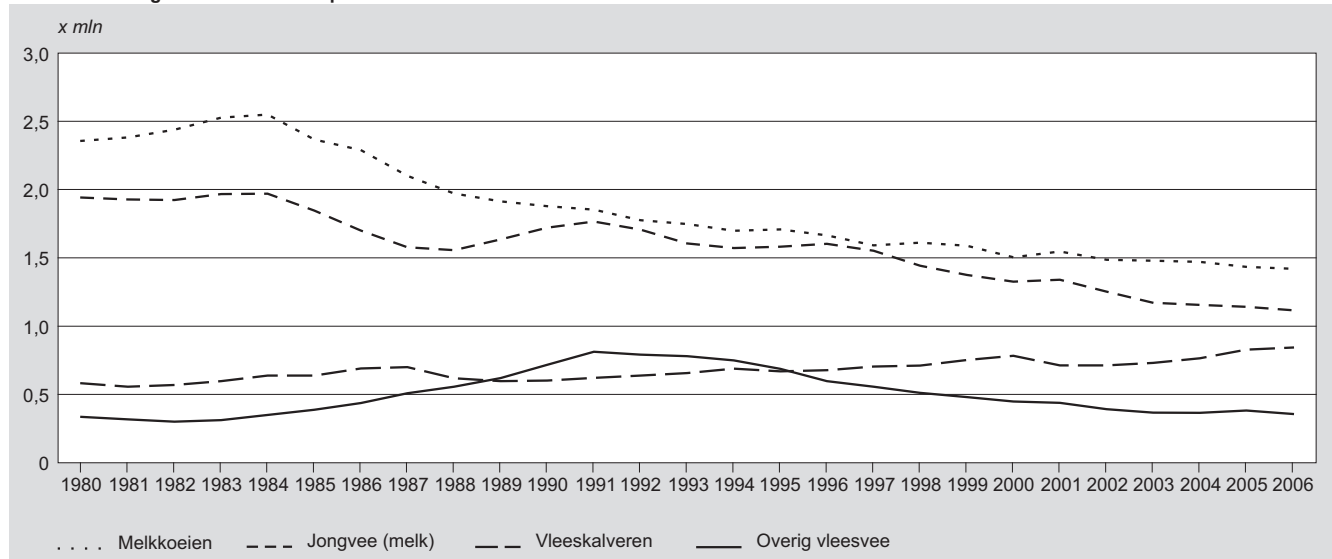
Hoewel het aantal agrarische bedrijven de afgelopen 20 jaar met ruim 40 procent is gedaald, daalde de oppervlakte cultuurgrond in dezelfde periode maar met 5 procent. De oppervlakte grasland en snijmaïs daalde met 10 procent maar de oppervlakte overige akkerbouw, tuinbouw en overige cultuurgrond nam toe met ruim 4 procent.

Regionale aspecten

In de concentratiegebieden daalde de oppervlakte cultuurgrond met iets meer dan 1 procent. In Overig-Nederland bedroeg de afname bijna 3 procent. In 1998 lag het aandeel snijmaïs in Oost-Nederland op 22 procent en in Zuid-Nederland op 26 procent. In 2006 is het aandeel in beide concentratiegebieden gedaald tot 21 procent. Vermoedelijk speelt de nieuwe mestwetgeving die in 2006 van kracht is geworden hierbij een rol. Bedrijven waarvan het areaal voor minimaal 70 procent uit grasland bestaat mogen meer stikstof uit dierlijke mest toepassen dan bedrijven waar dit niet het geval is. Dit zou ertoe geleid kunnen hebben dat bedrijven een groter deel van hun areaal benutten als grasland.

2.4 Rundveestapel

2.4 Ontwikkeling van de rundveestapel

Bron: CBS.

Toelichting

In figuur 2.4 zijn de fokstieren niet meegenomen.

Ontwikkelingen

De omvang van de rundveestapel neemt sinds de invoering van de melkquotering in 1984 steeds verder af. Door de grotere melkproductie per koe zijn er steeds minder melkkoeien nodig om het quotum vol te melken. In vergelijking met 1986 daalde het aantal melkkoeien met bijna 40 procent.

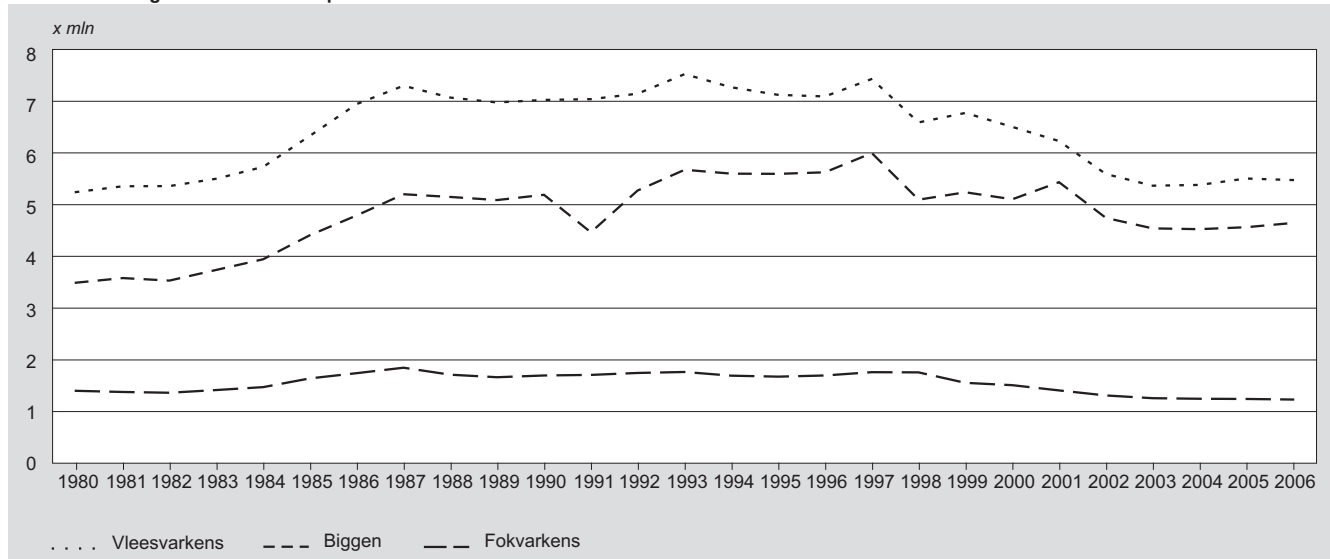
De uitbraak van Mond- en Klauwzeer in maart 2001 heeft de cijfers van dat jaar sterk beïnvloed. Dit geldt met name voor het aantal runderen, schapen en (melk)geiten. In de landbouwtelling van 2001 werden voor het eerst in lange tijd meer melk- en kalfkoeien waargenomen dan in het voorgaande jaar. Deze toename lijkt het gevolg te zijn van vervoersbeperkende maatregelen waardoor minder dieren konden worden afgevoerd naar de slachthuizen. Omdat de landbouwtelling een momentopname betreft kan het aantal dieren in de loop van 2001 weer zijn normale omvang hebben aangenomen.

Regionale aspecten

Ongeveer de helft van de rundveestapel bevindt zich in de concentratiegebieden. In deze gebieden wordt 75 procent van de vleeskalveren gehouden. In de periode 1998–2006 daalde de rundveestapel met 22 procent het hardst in Zuid-Nederland. In Oost-Nederland en in Overig-Nederland daalde de rundveestapel met ongeveer 10 procent. In alle regio's nam het aantal vleeskalveren toe.

2.5 Varkensstapel

2.5 Ontwikkeling van de varkensstapel

Bron: CBS.

Ontwikkelingen

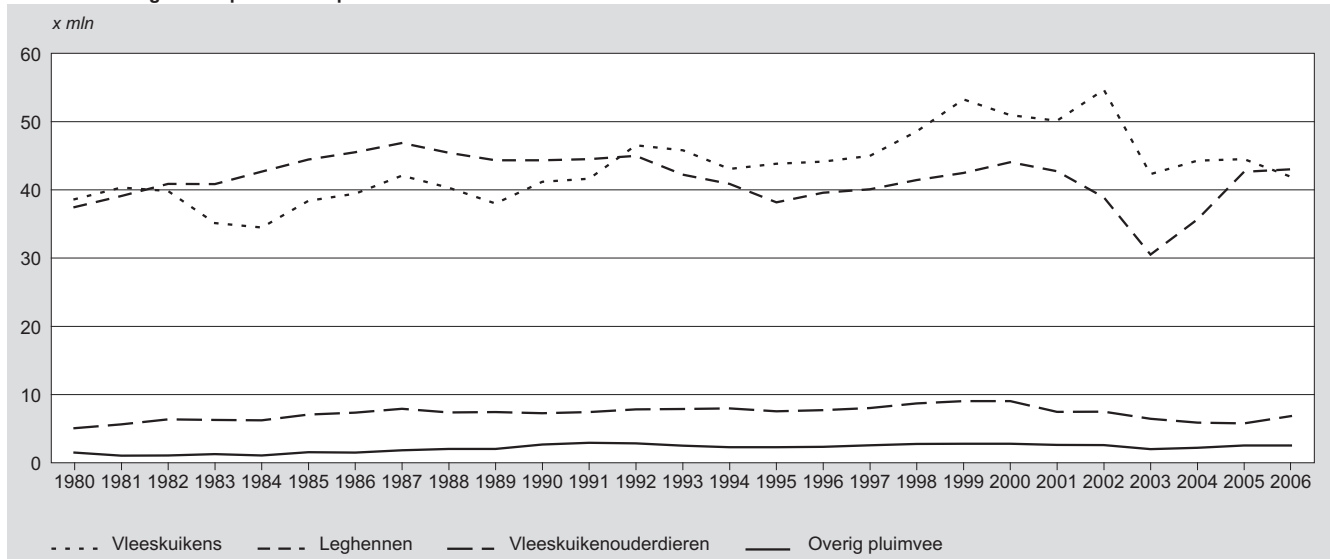
Sinds 2002 is de omvang van de varkensstapel vrijwel gelijk gebleven. Het totale aantal varkens in Nederland bedroeg in 2006 ruim 11 miljoen. Mede onder invloed van de opkoopregelingen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de matige verkoopprijzen van biggen en varkensvlees hebben veel bedrijven in de periode 1997–2002 besloten te stoppen met het houden van varkens. Het aantal gespecialiseerde varkensbedrijven is sinds 1997 afgenomen met ongeveer 3 500 bedrijven.

Regionale aspecten

Meer dan 80 procent van de varkensstapel bevindt zich in de concentratiegebieden. Ook in 1998 was dit al het geval. De grootste bijdrage wordt geleverd door Zuid-Nederland met meer dan 50 procent van het aantal varkens. Relatief gezien daalde het aantal vleesvarkens en fokzeugen het sterkst in Oost-Nederland met ruim 30 procent sinds 1998. In Zuid-Nederland en Overig-Nederland was de afname geringer, respectievelijk 6 procent en 27 procent.

2.6 Pluimveestapel

2.6 Ontwikkeling van de pluimveestapel

Bron: CBS.

Toelichting

De uitbraak van klassieke vogelpest (Aviaire Influenza) in het voorjaar van 2003 heeft het aantal stuks pluimvee in dat jaar sterk beïnvloed. De landbouwtelling van 2003, die het aantal dieren per 1 april waarneemt, geeft geen goed beeld van de gemiddelde omvang van de pluimveestapel in dat jaar. In de periode dat de Landbouwtelling werd gehouden en ook nog daarna, zijn veel bedrijven geruimd met in totaal 30 miljoen stuks pluimvee. In het najaar is een belangrijk deel van de bedrijven weer herbevolkt. Deze veranderende aantallen zijn niet in figuur 2.6 verdisconteerd. Naar schatting bedroeg in 2003 de gemiddelde omvang van de pluimveestapel 74 miljoen stuks. In figuur 2.6 staan de aantallen ten tijde van de landbouwtelling, in totaal 81 miljoen stuks.

Ontwikkelingen

Na 2003 nam het aantal vleeskuikens aanvankelijk weer enigszins toe, maar in 2006 zakte het aantal zelfs tot onder het niveau van 2003. Het aantal leghennen is sinds de uitbraak van vogelpest weer vrijwel terug op het niveau van 2001–2002.

Sinds 1980 is er sprake van steeds verdergaande schaalvergroting in de pluimveehouderij. In 2006 had een gespecialiseerd legkippenbedrijf gemiddeld 35 000 hennen en een gespecialiseerd vleeskuikenbedrijf had gemiddeld 68 000 vleeskuikens.

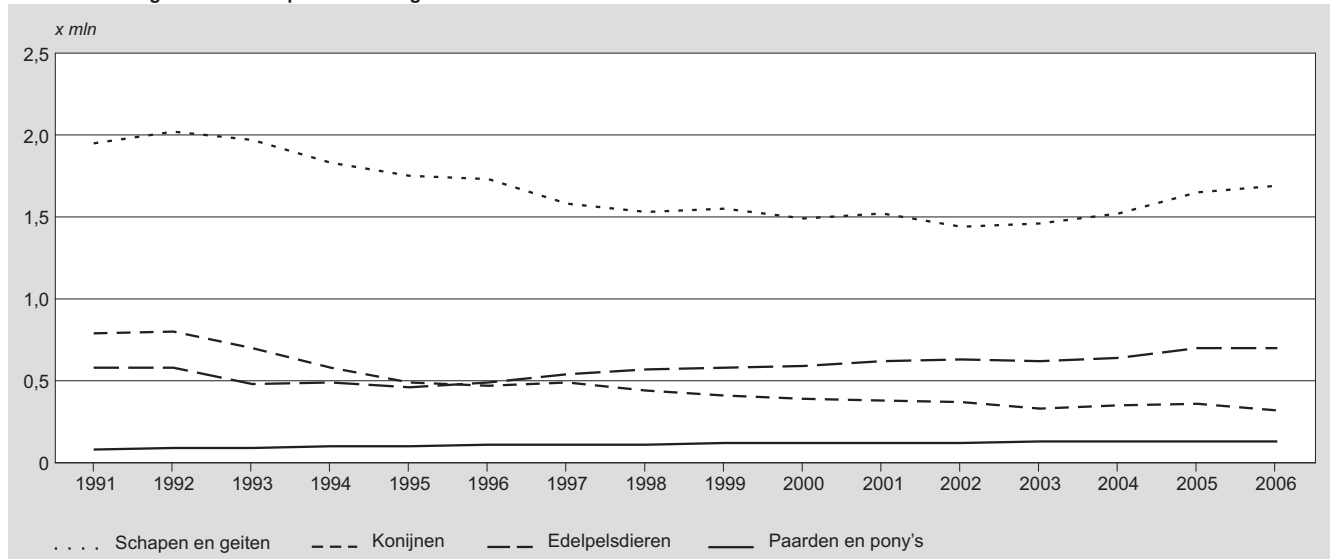
Regionale aspecten

In 2006 is ruim 70 procent van de leghennen gehuisvest in de concentratiegebieden. Bij vleeskuikens is de verhouding tussen concentratiegebieden en Overig-Nederland nagenoeg gelijk. In de periode 1998–2006 nam het aantal gespecialiseerde leghennenbedrijven af met 20 procent. Het aantal vleeskuikenbedrijven daalde zelfs met 40 procent.

In dezelfde periode daalde het aantal leghennen met ongeveer 4 procent. De regionale verschillen waren daarbij groot. In de concentratiegebieden bleef het aantal leghennen vrijwel gelijk maar in Overig-Nederland daalde het aantal met bijna 20 procent. Bij vleeskuikens is de situatie net andersom: in de concentratiegebieden trad een forse daling op terwijl daarbuiten de populatie gelijk bleef.

2.7 Overige diersoorten

2.7 Ontwikkeling van de veestapel voor overige diersoorten

Bron: CBS.

Ontwikkelingen

Het aantal schapen en geiten op agrarische bedrijven verminderde vanaf 1992 vrijwel ieder jaar maar neemt sinds 2004 weer toe. Het aantal schapen en geiten bestond in 1992 voor meer dan 95 procent uit schapen. In 2006 was het aandeel geiten toegenomen tot bijna 20 procent.

Het aantal konijnen in Nederland was met 798 000 stuks het hoogst in 1992. Ten opzichte van dat jaar is het aantal konijnen afgenomen met 60 procent tot 324 000 stuks in 2006.

Vanaf 1995 groeit het aantal in Nederland gehouden edelpelsdieren jaarlijks met gemiddeld 5 procentpunt. De in Nederland gehouden edelpelsdieren bestaan voor 99 procent uit nertsen.

Het aantal getelde paarden en pony's is vanaf 1991 voortdurend toegenomen. Op de Nederlandse landbouwbedrijven werden in 2006 ongeveer 128 000 paarden en pony's gehouden. De meeste paarden en pony's worden echter gehouden op bedrijven die niet in de landbouwtelling voorkomen. Het werkelijke aantal wordt geschat op 400 000 à 500 000 stuks.

2.8 Melkveehouderij

Tabel 2.3
Verdeling van bedrijven met melkvee naar veebezetting

	GVE/ha					
	0-1	> 1-2	> 2-2,5	> 2,5-3	> 3-4	> 4
	%					
1990	4,0	20,4	22,5	15,9	14,4	22,8
1995	3,9	22,1	24,5	15,5	13,7	20,3
1996	3,9	23,0	25,2	15,6	13,0	19,3
1997	4,2	27,2	24,0	13,4	11,9	19,3
1998	4,0	28,0	26,0	13,1	11,2	17,6
1999	4,0	29,4	27,9	13,4	10,3	15,2
2000	3,9	33,7	27,2	11,9	9,3	14,0
2001	3,6	28,6	30,2	14,3	10,1	13,3
2002	3,9	36,2	30,0	11,4	7,7	10,9
2003	3,6	37,1	30,7	11,3	7,5	9,7
2004	3,6	38,8	29,5	10,9	7,3	9,8
2005	3,6	42,1	28,1	10,0	6,8	9,4
2006	3,5	43,1	29,8	9,0	6,0	8,5

Bron: CBS.

Tabel 2.4
Karakteristieken van sterk gespecialiseerde en gespecialiseerde melkveebedrijven

	1998				2006			
	Aantal bedrijven	Aantal melkkoeien	Grasland	Snijmaïs	Aantal bedrijven	Aantal melkkoeien	Grasland	Snijmaïs
		x 1 000	ha			x 1 000	ha	
Zonder grond	9	0	–	–	11	0	–	–
< 1,0	239	5	5 935	520	156	5	5 888	772
1,0-2,0	9 791	454	296 424	37 987	9 897	604	376 435	58 561
2,0-2,5	9 484	533	262 165	44 100	6 522	483	224 356	44 248
		0				0		
2,5-3,0	4 607	263	100 305	24 582	1 853	141	51 834	12 666
3,0-4,0	2 779	164	48 973	14 639	864	69	19 997	5 529
>4	1 054	66	13 201	4 436	349	29	5 181	1 648
Totaal	27 963	1 485	727 002	126 264	19 652	1 333	683 692	123 424

Bron: CBS.

Toelichting

Omdat rundvee (exclusief vleeskalveren) verantwoordelijk is voor circa 60 procent van de stikstofuitscheiding en voor circa 55 procent van de fosfaatuitscheiding in de vorm van dierlijke mest, is het van belang de ontwikkelingen in de rundveehouderij te volgen. Binnen de rundveehouderij is de melkveehouderij van bijzonder belang aangezien tweeterde van de mineralenproductie van rundvee afkomstig is van melk- en kalfkoeien. Naarmate de intensiteit of de veebezetting van een bedrijf hoger is, zal het meer moeite moeten doen om aan de milieunormen te voldoen. Onder MINAS was de verwachting dat bedrijven met een scherp mineralenmanagement en een veebezetting van minder dan 2,0 tot 2,5 grootvee-eenheden/ha aan de mineralenverliesnormen zouden kunnen voldoen zonder mest af te hoeven voeren. Een grootvee-eenheid (GVE) komt overeen met de forfaitaire mestproductie (in fosfaat) van één melkkoe (41 kg fosfaat per jaar).

Uit tabel 2.3 en figuur 2.8 komt de afname van de veebezetting duidelijk naar voren. De ziekte mond- en klauwzeer (MKZ) in 2001 heeft de aan- en afvoer van vee tijdelijk gehinderd en daarmee de resultaten van de telling in dat jaar beïnvloed.

De eerste kolom van tabel 2.4 geeft de veebezetting per bedrijf van rundvee in GVE per hectare.

2.8 Ontwikkeling aandeel intensieve bedrijven met melkvee groter dan 2,5 gve/ha

Bron: CBS.

Ontwikkelingen

In 1998 werd 92 procent van de melkkoeien (1,485 miljoen stuks) gehouden op sterk gespecialiseerde en gespecialiseerde melkveebedrijven. In 2006 is dit aandeel gestegen tot 94 procent (tabel 2.4). Het aandeel bedrijven met melkvee in tabel 2.3 met meer dan 2,5 GVE/ha is in de periode 1998–2006 gedaald van 42 procent tot 24 procent.

Tabel 2.4 laat verder zien dat iets meer dan de helft van de gespecialiseerde en sterk gespecialiseerde melkveebedrijven in 2006 een veebezetting had met rundvee van ten hoogste 2 GVE/ha.

Regionale aspecten

In de concentratiegebieden worden niet alleen de hoogste aantallen varkens en kippen aangetroffen per hectare maar is ook het aantal stuks rundvee per hectare groter dan in Overig-Nederland. In Zuid-Nederland is het aandeel gespecialiseerde melkveebedrijven met meer dan 2,5 GVE (rundvee)/ha het grootst. In 1998 bedroeg dit aandeel 66 procent en in 2006 nog bijna 50 procent. In Oost-Nederland had bijna 20 procent van de melkveebedrijven in 2006 nog meer dan 2,5 GVE (rundvee)/ha. Buiten de concentratiegebieden lag dit aandeel op 7 procent.

2.9 Weersgegevens

Tabel 2.5
Weersgegevens ¹⁾

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Gemiddeld	
										1970–2000	laatste 10 jaar
Temperatuur (°C)	10,3	10,9	10,9	10,4	10,8	10,6	10,5	10,6	11,1	9,7	10,6
Neerslag (mm)	1 071	923	927	956	962	640	868	842	709	778	860
Zonneschijn (uur)	1 429	1 777	1 548	1 670	1 671	2 099	1 734	1 820	1 782	1 550	1 731
Aantal zomerse dagen	14	25	16	20	16	35	21	26	41	18	24
Aantal tropische dagen	3	4	2	4	4	9	3	3	9	2	5
Aantal vorstdagen	36	34	28	50	32	60	49	43	54	50	43

Bron: KNMI.

¹⁾ De jaargegevens zijn gemiddelden voor de 5 hoofdweerstations.

Toelichting

Een zomerse dag wordt gekenmerkt door een maximale temperatuur die gelijk is aan of hoger is dan 25°C. Een tropische dag heeft een maximale temperatuur die gelijk is aan of hoger is dan 30°C. Een vorstdag heeft een minimumtemperatuur die lager is dan 0°C.

Ontwikkelingen

Het jaar 2006 is veruit het warmste jaar sinds in Nederland wordt gemeten. De temperatuur bedroeg gemiddeld 11,1°C tegen 9,7°C gemiddeld in de periode 1970–2000. Gemiddeld over de laatste tien jaar bedraagt het jaargemiddelde 10,6°C. Zowel juli, september als de herfst (september, oktober en november) waren in 300 jaar niet zo warm. Met deze hoge gemiddelde temperatuur wordt de trend van de laatste jaren voortgezet. Sinds 1988 was vrijwel elk jaar warmer dan normaal: de tien warmste jaren van de 20e eeuw vielen alle in de laatste twee decennia.

In 2006 viel vrijwel de normale hoeveelheid regen. Gemiddeld viel 709 mm tegen 778 mm normaal (1970–2000). In vergelijking met de gemiddelde hoeveelheid neerslag van de laatste tien jaar, 860 mm, viel er wel minder neerslag.

Het jaar was bovendien zeer zonnig met 1 782 uur zonneschijn tegen 1 550 uur gemiddeld (1970–2000).

2.10 Referenties

CBS. (2006) StatLine. <http://www.cbs.nl>.

KNMI. Maandoverzichten van neerslag en het weer in Nederland. <http://www.knmi.nl>.

3. Mineralen

3.1 Inleiding

De Nederlandse landbouw heeft na de Tweede Wereldoorlog een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Kleine extensieve gemengde bedrijven hebben plaats gemaakt voor grote intensieve gespecialiseerde bedrijven. Mede als gevolg van het overheidsbeleid zijn op grote schaal externe productieomstandigheden (verkaveling, ontsluiting en waterbeheersing) verbeterd. Daarnaast zijn grote delen van het werk en het productieproces gemechaniseerd en geautomatiseerd. Dit alles heeft geleid tot een sterke stijging van de productie en de productiviteit (CBS, 1997).

Aan het eind van de jaren zestig en in de jaren zeventig kwamen er in Nederland steeds meer geluiden dat er grenzen zijn aan de groei van de landbouw en met name de veehouderij. Een verband tussen de aanvoer van stikstof en fosfaat via dierlijke mest en kunstmest en de verliezen van stikstof en fosfaat naar grond- en oppervlaktewater was al door de wetenschap gelegd en ook natuur- en milieuorganisaties wezen vanaf het begin van de jaren zeventig op de gevolgen van met name de intensieve veehouderij (RIVM, 2002).

Vanaf de jaren tachtig zijn in Nederland diverse beleidsmaatregelen door de overheid genomen om de emissie van mineralen uit dierlijke mest naar het milieu te beperken. In dit hoofdstuk staat de monitoring centraal van verschillende aspecten die te maken hebben met het mest- en mineralenbeleid van de Nederlandse overheid.

In paragraaf 3.2 wordt het stelsel van mestproductie- en dierrechten behandeld. Mestproductie- en dierrechten stellen een plafond aan de dierlijke mestproductie en daarmee aan de veestapel op bedrijfs- en op landelijk niveau. Gegevens over de aan- en afvoer van mineralen op agrarische bedrijven in het kader van het Mineralenaangiftesysteem (MINAS) zijn opgenomen in paragraaf 3.3.

In paragraaf 3.4 wordt een landelijke mineralenbalans getoond voor stikstof en fosfaat. Ten slotte wordt in paragraaf 3.5 een overzicht gegeven van de jaarlijks getransporteerde dierlijke mest naar herkomst en bestemming, uitgedrukt in stikstof en fosfaat.

De cijfers voor mestproductie- en dierrechten en MINAS zijn gegeven per bedrijfstype. De vaststelling van het bedrijfstype vindt plaats met behulp van het stroomschema in bijlage 2. Hierbij is gebruik gemaakt van het aantal grootvee-eenheden (GVE) voor verschillende diercategorieën en de totale grondoppervlakte¹⁾ van een bedrijf. Natuurterreinen onder beheersregime zijn daarbij buiten beschouwing gelaten. In een aantal tabellen zijn de cijfers voor kleine bedrijven (≤ 3 ha en ≤ 3 GVE) apart weergegeven. Kleine bedrijven van verschillende bedrijfstypen zijn samen genomen in één categorie 'Kleine bedrijven'.

Bij sommige tabellen zijn regionale aspecten beschreven waarbij de indeling in concentratiegebieden centraal staat. De ligging van de concentratiegebieden Zuid- en Oost-Nederland is weergegeven in figuur 2.1.

¹⁾ De totale grondoppervlakte bestaat uit grasland, bouwland en braakland dat feitelijk in gebruik is bij het bedrijf. De grondtitels die daarbij onderscheiden worden zijn: eigendom, reguliere pacht, zakelijk gebruik, kortlopende pacht, eenmalige pacht, teeltpacht, plan tijdelijk gebruik, grondgebruiksverklaring en grond in buitenland.

3.2 Mestproductie-, varkens- en pluimveerechten

3.2.1 Inleiding

Vanaf de jaren tachtig zijn beleidsmaatregelen genomen die verdere groei van de veestapel moeten voorkomen. In 1984 werd de Interimwet beperking varkenshouderij- en pluimveehouderijbedrijven bekend gemaakt die zou moeten leiden tot een stabilisering van de veestapel. De omvang van de varkensstapel, pluimveestapel en veestapels van schapen, geiten, paarden en pony's laten echter geen afname zien vanaf de invoering van de Interimwet. Wel is een duidelijke afname zichtbaar van de rundveestapel mede dankzij de ingevoerde melkquotering in 1984.

De in 1987 in werking getreden Meststoffenwet en de Wet bodembescherming maakten het de overheid mogelijk om de groei van de niet-grondgebonden mestproductie te stoppen (het zogenaamde 'uitbreidingsverbod') en eisen te stellen aan de fosfaatgift via dierlijke mest en kunstmest. Het productieplafond werd gevormd door het vaststellen van zogenaamde referentiehoeveelheden¹⁾ in kg fosfaat per bedrijf aan de hand van fosfaatforfaits per diercategorie. Dit werd gedaan op basis van de gehouden aantallen dieren van de aanwezige diersoorten en door het vaststellen van de bij een bedrijf behorende hoeveelheid landbouwgrond. Bij een fosfaatproductie groter dan 125 kg per ha was er sprake van een 'overschotbedrijf'. De totale fosfaatproductie op een bedrijf mocht dit plafond alleen overschrijden indien, en voor zover, de hoeveelheid geregistreerde referentiehoeveelheden dit toelieten.

Fosfaatgebruiksnormen werden door middel van het Besluit Gebruik Dierlijke Meststoffen (BGDM) geïntroduceerd en stelden een maximum aan het gebruik van dierlijke mest. Ook moesten de veehouders een mestboekhouding gaan voeren waarmee ze op grond van de fosfaatgebruiksnormen konden berekenen hoeveel mest ze aan eigen land konden toedienen. Het overschot aan mest werd getransporteerd van de overschotgebieden naar gebieden met plaatsingsruimte voor dierlijke mest (RIVM, 2002).

Mestproductierechten

Met de Wet Verplaatsing Mestproductie werden in 1994, ter vervanging van de referentiehoeveelheden, mestproductierechten voor verschillende diersoorten ingevoerd. Deze mestproductierechten werden per bedrijf bepaald op basis van de geregistreerde referentiehoeveelheden in combinatie met de bij een bedrijf behorende oppervlakte landbouwgrond.

Met ingang van 1 januari 2006 is het stelsel van mestproductierechten opgeheven en bestaan er alleen nog dierrechten (varkens- en pluimveerechten).

Grondgebonden mestproductierechten waren vastgesteld op 125 kg fosfaat per ha landbouwgrond en konden niet (los van de grond) verhandeld worden. Niet gebonden rechten zijn ontstaan op bedrijven waar de totale referentiehoeveelheden het grondgebonden mestproductierecht van 125 kg fosfaat per ha overschreden. Deze niet gebonden rechten konden (gedeeltelijk en onder voorwaarden) wel verhandeld worden.

Ten aanzien van de mestproductierechten was een aantal omwisselregels van toepassing. Zo mochten, vanaf 20 januari 1995, alle aanwezige diersoorten gehouden worden op basis van alle soorten mestproductierechten. Ten aanzien van de diersoorten varkens en kippen gold echter de beperking dat zij uitsluitend op grondgebonden mestproductierechten en op mestproductierechten varkens-kippen gehouden mochten worden. De uitbreidingsmogelijkheden van de varkens- en pluimveehouderij op basis van grondgebonden mestproductierechten zijn, zoals hieronder beschreven, komen te vervallen door de introductie van afzonderlijke varkens- en pluimveerechten.

¹⁾ De referentiehoeveelheden voor de diersoorten varkens, kippen, runderen en kalkoenen zijn vastgesteld per 1987. De referentiehoeveelheden voor de overige diersoorten (schapen, geiten, vossen, nertsen, eenden en konijnen) zijn vastgesteld per 1992.

Varkensrechten

De Wet herstructurering varkenshouderij (Whv) van 1998 voorziet in een stelsel van varkensrechten met het doel evenwicht op de mestmarkt te realiseren door terugdringing van het niet-plaatsbaar overschot aan dierlijke mest. Als gevolg van de Whv ontstond een afzonderlijk productieplafond voor varkens, die vanaf dat moment niet meer op mestproductierechten gehouden mochten worden. Het uitbreiden van het aantal varkens op basis van het grondgebonden mestproductierecht behoorde hiermee tot het verleden. Een varkenshouder mag gemiddeld per jaar niet meer varkens op zijn bedrijf houden dan hij varkensrechten heeft.

Aanvullend op de Whv zijn de Beëindigingsregeling varkensbedrijven (BEVAR) in de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) in 1998, de Opkoopregeling varkenshouderij in 1997 en 1998 en de Opkoopregeling varkensrechten in 1998 ingevoerd. Deze regelingen zijn niet opgenomen in de Whv maar maken onderdeel uit van het zogenaamd 'flankerend beleid'. De Beëindigingsregeling varkensbedrijven (BEVAR) omvatte een beëindiging en verplaatsingsregeling voor bedrijven in of nabij de EHS in de concentratiegebieden. De Opkoopregelingen omvatten het tegen marktconforme prijzen door de overheid opkopen van varkensrechten op voorwaarde van bedrijfsbeëindiging.

Naast deze twee regelingen werd in 2000 de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) ingevoerd. Deze regeling had tot doel intensieve veehouderijbedrijven de mogelijkheid te geven om hun bedrijf of bedrijfstak (rundvee, pluimvee en/of varkens) op een sociaal verantwoorde manier te beëindigen. Daarnaast wilde men via de regeling, door het uit de markt nemen van mestproductie- en dierrechten, bijdragen aan het voorkomen van een niet plaatsbaar overschot op de mestmarkt.

Pluimveerechten

In 2001 zijn pluimveerechten ingevoerd met als doel de omvang van de pluimveestapel (kippen en kalkoenen) in Nederland te bevrozen. Mestproductierechten voor pluimvee (de zogenaamde mestproductierechten varkens-kippen of mestproductierechten runderen-kalkoenen) zijn gedeeltelijk vervangen door pluimveerechten op grond van het gemiddeld aantal kippen en kalkoenen dat aanwezig was op het bedrijf. Ook voor kippen en kalkoenen gehouden op grondgebonden mestproductierechten kon men, evenals bij de invoering van de varkensrechten, pluimveerechten krijgen. Men kan echter niet zeggen dat de grondgebonden rechten zijn omgezet in pluimvee- of varkensrechten omdat de grondgebonden rechten gewoon zijn blijven bestaan.

Kippen en kalkoenen mogen vanaf de invoering van de pluimveerechten niet meer op de (grondgebonden) mestproductierechten gehouden worden. De resterende mestproductierechten varkens-kippen mogen als gevolg van de omwisselregels niet meer gebruikt worden voor het houden van varkens en kippen maar nog wel voor het houden van andere diersoorten. Op de overgebleven mestproductierechten runderen-kalkoenen mogen geen kalkoenen meer gehouden worden.

Handel in rechten

Sinds de invoering van varkens- en pluimveerechten (dierrechten) en mestproductierechten bestaat de mogelijkheid deze gedeeltelijk en onder voorwaarden te verhandelen. Dit geldt niet voor het grondgebonden deel van de rechten. Tot 1 oktober 2002 werden verhandelde rechten door de overheid gekort (afgeroomd) met een bepaald percentage. Dit afromingspercentage was 25 procent voor de pluimveerechten en mestproductierechten. Voor varkensrechten lag het afromingspercentage tot 2000 op 40 procent en met ingang van dat jaar op 60 procent. Aan de handel tussen en naar concentratiegebieden worden ruimtelijke beperkingen gesteld.

Verder is vanaf 1 oktober 2002 de zogenaamde 'inzakregel' komen te vervallen. Deze regel bepaalde dat het niet gebonden mestproductierecht bij toename van het grondgebonden mestproductierecht in gelijke mate werd gekort. Omdat ook het afromingspercentage bij het verplaatsen/verhandelen van de verschillende soorten rechten kwam te vervallen, is de mogelijkheid tot het samenvoegen van mestnummers verruimd, zonder

dat dit gepaard gaat met een korting op de varkens-, pluimvee- of mestproductierechten. De varkens-, pluimvee- en mestproductierechten kunnen verplaatst worden binnen één onderneming hetgeen de administratieve lasten substantieel beperkt. Omdat het verwerven van varkensrechten gepaard gaat met de verplichting om aan de (met name welzijns-)eisen van het Varkensbesluit te voldoen, is de koppeling tussen het verplaatsen van varkensrechten en het Varkensbesluit losgelaten. Ook hiermee wordt het samenvoegen van mestnummers bevorderd (LNV, 2002).

3.2.2 Geregistreerde mestproductierechten

Tabel 3.1
Geregistreerde mestproductierechten

	1 jan. 1998	31 dec. 1998	31 dec. 1999	31 dec. 2000	31 dec. 2001	31 dec. 2002	31 dec. 2003	31 dec. 2004	31 dec. 2005
<i>1 000 kg P₂O₅</i>									
Niet gebonden mestproductierechten w.v.	142 634	60 523	60 098	59 486	23 459	23 160	22 821	22 676	20 959
varkens-kippen	122 081	40 396	40 296	40 015	6 662	6 587	6 495	6 433	5 621
runderen-kalkoenen	15 694	15 358	15 101	14 821	12 506	12 307	12 067	11 988	11 159
schapen	1 661	1 623	1 597	1 578	1 453	1 439	1 435	1 434	1 380
geiten, vossen, nertsen, eenden, konijnen	3 198	3 145	3 103	3 071	2 838	2 827	2 824	2 822	2 800
Grondgebonden ¹⁾	204 495	208 475	211 162	214 083	217 993	217 093	217 410		
Totaal	347 129	268 998	271 259	273 568	241 452	240 253	240 232		

Bron: Dienst Regelingen, april 2007.

¹⁾ Grondgebonden mestproductierechten worden berekend door de oppervlakte landbouwgrond (gemeten maat) te vermenigvuldigen met een wettelijk forfait van 125 kg P₂O₅ per ha. Met ingang van 1 januari 2004 worden grondgebonden mestproductierechten niet meer door Dienst Regelingen geregistreerd. In de administratie van Dienst Regelingen waren alleen grondgebonden mestproductierechten opgenomen van bedrijven die hiervan opgave hebben gedaan.

Toelichting

Met ingang van 1 januari 2006 is het stelsel van mestproductierechten opgeheven en bestaan er alleen nog dierrechten (varkens- en pluimveerechten).

De mestproductierechten werden onderverdeeld in grondgebonden en niet gebonden rechten. Grondgebonden mestproductierechten waren gekoppeld aan het bezit van grond (in eigendom, reguliere pacht of zakelijk gebruiksrecht) en konden niet worden verplaatst en niet komen te vervallen. De niet gebonden mestproductierechten werden op basis van forfaitaire fosfaatproductienormen afgeleid van het opgegeven aantal dieren op bedrijven met een forfaitaire fosfaatproductie groter dan 125 kg per ha. Deze niet gebonden mestproductierechten waren voor een deel verplaatsbaar en konden wel komen te vervallen.

De hoeveelheid geregistreerde mestproductierechten varkens-kippen laat bij de invoering van de varkens- en pluimveerechten, in respectievelijk 1998 en 2001, een sterke afname zien. Mestproductierechten zijn toen omgezet in varkens- en pluimveerechten (zie tabel 3.2). Op de overgebleven mestproductierechten konden alleen nog rundvee, schapen, vossen, nertsen, eenden en konijnen worden gehouden. Zowel de grondgebonden als de niet gebonden mestproductierechten konden als gevolg van de omwisselregels gebruikt worden voor het houden van alle hiervoor genoemde diersoorten.

Informatie over de vervallen rechten kan niet afgeleid worden uit verschillen tussen de totale hoeveelheid geregistreerde mestproductierechten in opeenvolgende jaren. Naast het vervallen van rechten zorgen namelijk ook nieuwe registraties van grondgebonden mestproductierechten en de toekenning van extra rechten bij de conversies van mestproductie- naar dierrechten (1998 en 2001) voor verandering van de totale hoeveelheid geregistreerde rechten. De vervallen mestproductierechten zijn afzonderlijk opgenomen in tabel 3.3.

Ontwikkelingen

Van de niet gebonden mestproductierechten op 1 januari 1998 is ultimo 2005 85 procent verdwenen. De afname is vrijwel geheel terug te voeren op de invoering van varkensrechten in 1998 en de invoering van pluimveerechten in 2001.

Regionale aspecten

De verdeling van de totale hoeveelheid geregistreerde mestproductierechten over beide concentratiegebieden is in alle jaren ongeveer gelijk geweest (circa 20 procent in Oost-

Nederland en circa 21 procent in Zuid-Nederland). De niet gebonden rechten bevonden zich voornamelijk in de concentratiegebieden (32 procent in Oost-Nederland en 39 procent in Zuid-Nederland). Van de grondgebonden rechten is ongeveer 66 procent in Overig-Nederland geregistreerd. Van de overige grondgebonden rechten bevonden 19 procent en 15 procent zich in respectievelijk concentratiegebieden Oost- en Zuid-Nederland.

3.2.3 Geregistreerde varkens- en pluimveerechten

Tabel 3.2
Geregistreerde varkens- en pluimveerechten

	1 sept. 1998	31 dec. 1998	31 dec. 1999	31 dec. 2000	31 dec. 2001	31 dec. 2002	31 dec. 2003	31 dec. 2004	31 dec. 2005	31 dec. 2006 ⁴⁾
<i>1 000 varkenseenheden ¹⁾</i>										
Niet-fokzeugenrechten	6 928	6 801	6 638	6 491	5 924	5 843	5 596	5 503	5 490	
Fokzeugenrechten	4 173	4 072	3 971	3 882	3 629	3 608	3 422	3 354	3 344	
Totaal varkensrechten	11 101	10 873	10 609	10 374	9 553	9 451	9 018	8 856	8 834	8 835
w.v.										
verhandelbaar ²⁾	9 662	9 435	9 240	9 074	8 310	8 220	7 821	7 671	7 644	8 835
niet verhandelbaar	1 439	1 438	1 369	1 299	1 243	1 230	1 197	1 185	1 190	
<i>1 000 kg P₂O₅</i>										
Pluimveerechten					37 329 ³⁾	36 605	35 271	33 985	33 888	33 868

Bron: Dienst Regelingen, april 2007.

¹⁾ Eén varkenseenheid komt overeen met de forfaitaire fosfaatproductienorm voor één vleesvarken (7,4 kg P₂O₅).

²⁾ Inclusief voorwaardelijke rechten.

³⁾ Pluimveerechten op 1 januari 2001: 40,3 mln kg P₂O₅.

⁴⁾ Met ingang van 1 januari 2006 bestaat er nog maar 1 varkensrecht.

Toelichting

Met het van kracht worden van de Wet herstructurering varkenshouderij (Whv) op 1 september 1998 zijn mestproductierechten varkens-kippen omgezet in verhandelbare varkensrechten. Varkensrechten worden uitgedrukt in varkenseenheden, waarbij één varkenseenheid gelijk is aan de forfaitaire fosfaatproductie van 1 vleesvarken (= 7,4 kg fosfaat). Bij de berekening van de toe te kennen hoeveelheid varkensrechten zijn de aantallen varkens uit het basisjaar (1995 of 1996) eerst toegerekend aan de niet gebonden mestproductierechten varkens-kippen in dat jaar. Dit deel is omgerekend in verhandelbare varkensrechten. Voor de varkens die gehouden werden op grondgebonden rechten zijn niet-verhandelbare varkensrechten toegekend. Voor het houden van varkens op deze niet-verhandelbare varkensrechten moest een varkenshouder over een gelijke hoeveelheid grondgebonden mestproductierechten beschikken die daardoor niet voor het houden van andere diersoorten konden worden gebruikt.

Tot 2006 waren de varkensrechten verdeeld in fokzeugenrechten (diercategorieën 400, 401 en 407) en niet-fokzeugenrechten (diercategorieën 402, 403, 404, 405, 406, 410 en 411). Op fokzeugenrechten mochten zowel fokzeugen als niet-fokzeugen worden gehouden. Op niet-fokzeugenrechten mocht men echter geen fokzeugen houden. Bij de verdeling in verhandelbare en niet-verhandelbare varkensrechten zijn de fokzeugenrechten zoveel mogelijk in de plaats gesteld van de mestproductierechten varkens-kippen waarmee ze voor een zo groot mogelijk deel verhandelbaar werden. Deze verhandelbare varkensrechten (fokzeugenrechten en niet-fokzeugenrechten) zijn in 1998 gekort met 10 procent. Daarnaast zijn de onbenutte mestproductierechten varkens-kippen (de zogenaamde 'latente ruimte') op de bedrijven met varkensrechten komen te vervallen. Daarnaast is met ingang van 2006 ook het onderscheid tussen grondgebonden (niet verhandelbare) en niet-grondgebonden (verhandelbare) varkensrechten komen te vervallen.

Op 1 januari 2001 zijn de mestproductierechten waar pluimvee op werd gehouden omgezet in pluimveerechten. Voor pluimvee gehouden op grondgebonden mestproductierechten zijn pluimveerechten berekend, waarbij de betreffende grondgebonden mestproductierechten in principe vrij zijn gekomen voor het houden van andere diersoorten. Alle pluimveerechten zijn (onder bepaalde voorwaarden) verhandelbaar.

Pluimveerechten werden tot 2006 uitgedrukt in kg fosfaat. Vanaf 2006 zijn pluimveerechten omgerekend in pluimvee-eenheden waarbij 1 pluimvee-eenheid overeenkomt met 0,5 kg fosfaat.

Informatie over de vervallen dierrechten kan niet afgeleid worden uit verschillen tussen de totale hoeveelheid geregistreerde varkens- of pluimveerechten in opeenvolgende jaren. Naast het vervallen van rechten zorgen namelijk ook nieuwe registraties van grondgebonden rechten en de berekening van de rechten bij de conversies van mestproductie naar dierrechten (1998 en 2001) voor verandering van de totale hoeveelheid geregistreerde rechten. De vervallen varkens- en pluimveerechten zijn opgenomen in tabel 3.4.

Ontwikkelingen

Vanaf de invoering van de Whv is de totale hoeveelheid varkensrechten per jaar met gemiddeld 2,5 procent afgenomen. De hoeveelheid varkensrechten is afgenomen door de toepassing van een generieke korting, een korting op onbenutte rechten (beide op het moment van invoering in 1998), opkoop en afroming van varkensrechten. In 2001 nam het aantal varkensrechten af met 8 procent, vooral als gevolg van opkoop.

De hoeveelheid pluimveerechten is sinds de invoering in 2001 gemiddeld jaarlijks met bijna 3 procent afgenomen. De grootste afname (circa 7 procent) van de hoeveelheid pluimveerechten vond plaats tussen 1 januari en 31 december 2001.

Regionale aspecten

De verdeling van dierrechten over de regio's is in de periode 1998–2005 tamelijk constant. In concentratiegebied Zuid-Nederland is ruim 50 procent van de totale hoeveelheid varkensrechten aanwezig en ruim 40 procent van de pluimveerechten. In Oost-Nederland is het aandeel van de varkensrechten ongeveer 30 procent en van de pluimveerechten ruim 20 procent.

3.2.4 Vervallen mestproductierechten

Tabel 3.3
Vervallen mestproductierechten

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totaal
<i>1 000 kg P₂O₅</i>									
Varkens-kippen	10 080	46	152	755	64	98	48	2	11 245
w.v.									
opkoop	41	0	–	635	41	98	48	2	865
afromen	477	45	152	121	23				819
korting ¹⁾	9 561								9 561
Runderen-kalkoenen	95	60	66	345	113	225	68	3	973
w.v.									
opkoop	–	–	–	275	93	225	68	3	664
afromen	95	60	66	70	19				310
Schape	18	10	9	24	7	4	1	0	72
w.v.									
opkoop	–	–	–	12	3	4	1	0	20
afromen	18	10	9	12	4				52
Geiten, vossen, nertsen, eenden, konijnen	42	31	32	24	6	3	2	–	141
w.v.									
opkoop	–	–	–	11	3	3	2	–	20
afromen	42	31	32	13	3				122
Totaal	10 234	146	259	1 149	190	329	119	5	12 431
w.v.									
opkoop	41	0	0	933	141	329	119	5	1 568
afromen	632	146	259	215	50				1 302
korting ¹⁾	9 561								9 561

Bron: Dienst Regelingen, juli 2007.

¹⁾ Generieke korting en korting latente ruimte samen.

Toelichting

Bij het verhandelen en verplaatsen van mestproductierechten werd tot 1 oktober 2002 een bepaald percentage afgeroomd. De cijfers over afroming in tabel 3.3 hebben alleen betrekking op de handel in mestproductierechten.

Rechten konden ook komen te vervallen bij bedrijfs(tak)- beëindiging als gevolg van een opkoopregeling. Wanneer veehouders hun bedrijf geheel of gedeeltelijk beëindigden, werd door de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) een vergoeding geboden voor de daadwerkelijk benutte niet gebonden (forfaitaire fosfaat) mestproductierechten. De RBV kende twee tranches: RBV1 met een aanmeldingstermijn van 22 maart tot 19 mei 2000 en RBV2 met een aanmeldingstermijn van 1 oktober tot 29 oktober 2001.

In tabel 3.3 staat weergegeven hoeveel mestproductierechten als gevolg van opkoop volgens de RBV (RBV1 en RBV2) zijn komen te vervallen. Het gaat hier zowel om opgekochte rechten als om de latente productieruimte die als gevolg van deelname aan de opkoopregeling is komen te vervallen.

De mestproductierechten varkens-kippen die in het basisjaar (1995 of 1996) niet benut werden voor het houden van varkens of andere diersoorten, de zogenaamde latente ruimte, zijn na inwerkingtreding van de Wet herstructurering varkenshouderij komen te vervallen.

Per 1 september 1998 kregen varkenshouders over de varkensrechten gebaseerd op het basisjaar 1995 of 1996 een generieke korting van 10 procent. Deze vervallen varkensrechten zijn samen met de korting voor latente ruimte, na omrekening naar fosfaat m.b.v. de forfaitaire fosfaatproductie, geteld bij de vervallen mestproductierechten.

Er is verder nog een aantal andere zaken van invloed op veranderingen in de hoeveelheid mestproductierechten die niet in tabel 3.3 is weergegeven. Zo kwamen tot 1 oktober 2002 niet gebonden mestproductierechten op een bedrijf te vervallen bij een toename van de grondgebonden mestproductierechten. Daarnaast bestaat er nog een aantal (kleinere) oorzaken van mutaties.

Met ingang van 1 januari 2006 is het stelsel van mestproductierechten opgeheven.

Ontwikkelingen

Ultimo 2005 is er voor 1,6 miljoen kg forfaitair fosfaat aan mestproductierechten komen te vervallen als gevolg van de verschillende opkoopregelingen. Het waren voornamelijk de varkensbedrijven die daar gebruik van hebben gemaakt. Er werd door bedrijven met mestproductierechten varkens-kippen vooral in het jaar 2001 veel fosfaat verkocht, namelijk 40 procent van de totale hoeveelheid die in de periode 1998–2005 werd opgekocht.

Door afroming is in totaal 1,3 miljoen kg fosfaat uit de markt genomen, waarvan bijna de helft in 1998.

Regionale aspecten

Van de totale opgekochte mestproductierechten was 45 procent geregistreerd in concentratiegebied Zuid-Nederland en 38 procent in Oost-Nederland. Van de afgeroomde mestproductierechten was 39 procent geregistreerd in Zuid-Nederland, 30 procent in Oost-Nederland en 31 procent in Overig-Nederland

3.2.5 Vervallen varkens- en pluimveerechten

Tabel 3.4
Vervallen varkens- en pluimveerechten

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
<i>1 000 varkensseenheden¹⁾</i>										
Varkensrechten										
Niet-fokzeugenrechten	115	166	159	567	80	246	89	4		1 427
w.v.										
opkoop	1	127	124	538	73	246	89	4		1 202
afromen	115	39	35	30	6	0				225
Fokzeugenrechten	88	100	99	254	24	184	68	3	0	821
w.v.										
opkoop	0	71	60	228	18	184	68	3	0	633
afromen	88	30	39	26	5	0				188
Totaal varkensrechten ²⁾	203	266	258	822	103	430	157	7	0	2 248
w.v.										
opkoop	1	198	185	765	92	430	157	7	0	1 835
afromen	203	69	74	56	12	0				413
<i>1 000 kg P₂O₅</i>										
Pluimveerechten										
				2 729	784	1 321	1 287	61	76	6 258
w.v.										
opkoop				2 294	670	1 321	1 287	61	76	5 709
afromen				434	114	0				549

Bron: Dienst Regelingen, juli 2007.

¹⁾ Eén varkensseenheid komt overeen met de forfaitaire fosfaatproductienorm voor één vleesvarken (7,4 kg P₂O₅).

²⁾ Generieke korting en korting latente ruimte bedragen samen ca. 9,5 mln kg P₂O₅ en zijn opgenomen in tabel 3.3 bij de vervallen mestproductierechten varkens-kippen.

Toelichting

Bij het verhandelen van varkens- of pluimveerechten en bij bedrijfsverplaatsingen werd tot 1 oktober 2002 een bepaald percentage afgeroomd. De cijfers over afroming in tabel 3.4 hebben alleen betrekking op de handel in varkens- en pluimveerechten.

Rechten kunnen ook komen te vervallen bij bedrijfs(tak)- beëindiging als gevolg van een opkoopregeling. Bij geheel of gedeeltelijke bedrijfsbeëindiging werd door de Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV) een vergoeding geboden voor de verhandelbare varkensrechten en voor het deel van de pluimveerechten dat groter was dan de op het deelnemende bedrijf geregistreerde hoeveelheid grondgebonden mestproductierechten op het moment van aanvraag.

De RBV kende twee tranches: aanmelding voor de eerste (RBV1) van 22 maart tot 19 mei 2000 en voor de tweede (RBV2) van 1 oktober tot 29 oktober 2001. Naast de RBV zijn in 1999 de Opkoopregeling varkensrechten (ORV) en de Beëindigingsregeling varkensbedrijven in de EHS (BEVAR) ingesteld voor de opkoop van varkensrechten.

In tabel 3.4 staat weergegeven hoeveel varkens- en pluimveerechten zijn vervallen als gevolg van de opkoopregelingen ORV, RBV en BEVAR. Het gaat hier zowel om rechten waarvoor een vergoeding is uitgekeerd als om latente productieruimte die als gevolg van deelname aan een opkoopregeling is komen te vervallen.

De mestproductierechten varkens-kippen die in het basisjaar (1995 of 1996) niet benut werden voor het houden van varkens of andere diersoorten, de zogenaamde latente ruimte, zijn op de bedrijven die in aanmerking kwamen voor varkensrechten na inwerkingtreding van de Wet herstructurering varkenshouderij (Whv) komen te vervallen.

Per 1 september 1998 kregen varkenshouders over de varkensrechten gebaseerd op het basisjaar 1995 of 1996 een generieke korting van 10 procent. Deze vervallen varkensrechten zijn in tabel 3.3 samen met de korting voor latente ruimte, na omrekening naar fosfaat m.b.v. de forfaitaire fosfaatproductie, geteld bij de vervallen mestproductierechten varkens-kippen.

Ontwikkelingen

Ultimo 2005 zijn vanaf de invoering van de Whv in totaal 1,8 miljoen varkensseenheden opgekocht. Door afroming zijn ruim 400 duizend varkensseenheden uit de markt gehaald. De helft hiervan vond plaats in het jaar van de invoering van de Whv (1998).

Op 31 december 2006 is voor 5,7 miljoen kg forfaitair fosfaat aan pluimveerechten komen te vervallen als gevolg van de verschillende opkoopregelingen. Dit is ruim 90 procent van de totale hoeveelheid vervallen pluimveerechten. Het overige deel (0,5 miljoen kg) is komen te vervallen door afroming in 2001 en 2002.

Regionale aspecten

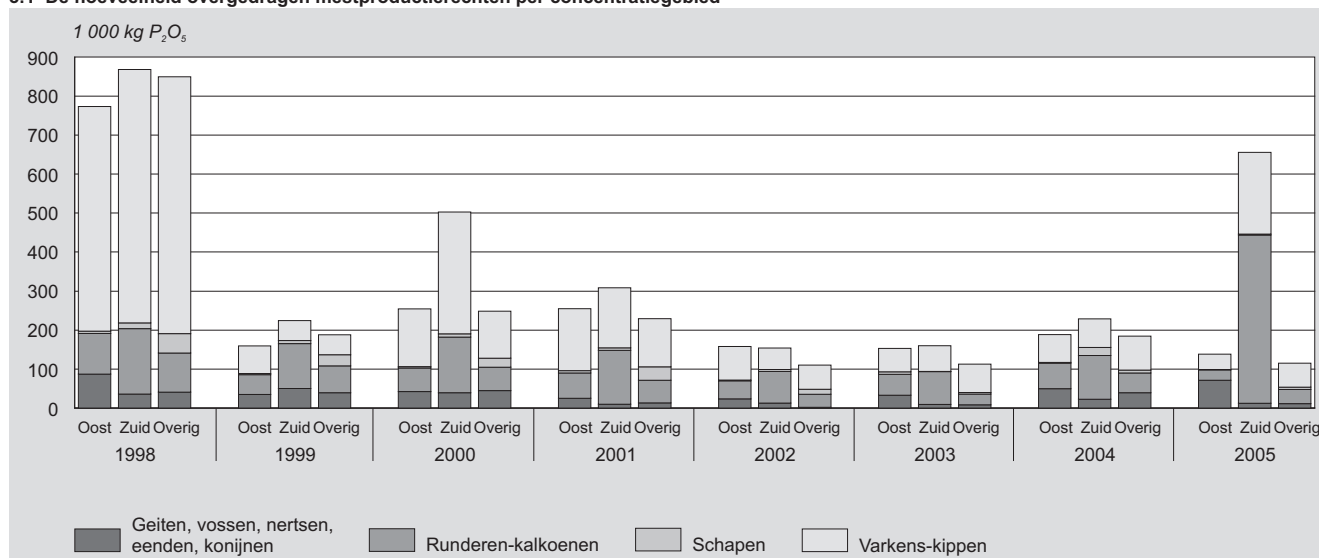
Van de totale hoeveelheid opgekochte varkensrechten is bijna 60 procent opgekocht in concentratiegebied Zuid-Nederland en 30 procent in Oost-Nederland.

Zuid-Nederland had ook het grootste aandeel in de afroming, namelijk 47 procent. Het aandeel van Oost-Nederland was 33 procent en van Overig-Nederland 20 procent.

Ook de opkoop van pluimveerechten vond voornamelijk plaats in Zuid-Nederland, namelijk tweederde van het totaal. Het aandeel van Oost-Nederland bedroeg 20 procent. In 2001 en 2002 was van afgeroomde pluimveerechten 42 procent in Zuid-Nederland, 22 procent in Oost-Nederland en 37 procent in Overig-Nederland geregistreerd.

3.2.6 De hoeveelheid overgedragen mestproductierechten per concentratiegebied

3.1 De hoeveelheid overgedragen mestproductierechten per concentratiegebied

Bron: Dienst Regelingen, juni 2007.

Toelichting

Bij het verhandelen en verplaatsen van mestproductierechten werd tot 1 oktober 2002 een bepaald percentage van de desbetreffende rechten afgeroomd. In figuur 3.1 en tabel 3.5 is de hoeveelheid overgedragen mestproductierechten per concentratiegebied zonder correctie voor afromen gegeven. De totale hoeveelheid overgedragen rechten geeft een goede indicatie van de totale omvang van de handel in mestproductierechten.

Met ingang van 1 januari 2006 is het stelsel van mestproductierechten opgeheven en bestaan er alleen nog dierrechten (varkens- en pluimveerechten).

Tabel 3.5
De hoeveelheid overgedragen mestproductierechten per concentratiegebied

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>1 000 kg P₂O₅</i>								
Geiten, vossen, nertsen, eenden, konijnen	164	125	127	49	39	51	112	95
w.v.								
Oost-Nederland	87	35	42	25	24	33	50	71
Zuid-Nederland	36	50	40	10	13	10	23	12
Overig-Nederland	41	39	45	13	2	8	39	12
Runderen-kalkoenen	372	235	263	262	160	166	228	494
w.v.								
Oost-Nederland	104	51	61	65	46	54	65	27
Zuid-Nederland	168	115	142	138	81	84	112	431
Overig-Nederland	101	69	60	58	33	28	51	36
Schapen	70	39	35	47	20	11	30	9
w.v.								
Oost-Nederland	6	3	4	6	2	6	2	1
Zuid-Nederland	15	8	9	6	5	0	21	2
Overig-Nederland	50	28	23	35	13	4	7	6
Varkens-kippen	1 884	174	581	436	203	198	232	311
w.v.								
Oost-Nederland	576	71	148	159	86	60	71	39
Zuid-Nederland	649	51	312	154	55	66	73	210
Overig-Nederland	659	51	121	123	62	73	87	61

Bron: Dienst Regelingen, juni 2007.

Ontwikkelingen

In de periode 1998–2005 waren de hoeveelheden overgedragen mestproductierechten runderen-kalkoenen en varkens-kippen het grootst in concentratiegebied Zuid-Nederland. De hoeveelheid overgedragen mestproductierechten schapen was het grootst in Overig-Nederland. In 1998 was er sprake van een levendige handel die zich uitte in stijgende prijzen (figuur 3.2). In de daarop volgende jaren werden er veel minder transacties afgesloten en daalden ook de prijzen voor mestproductierechten runderen-kalkoenen en varkens-kippen.

Van 2001 naar 2002 vond er een daling plaats in de transacties van de verschillende soorten rechten. In 2005 nam de handel in mestproductierechten weer flink toe. Met name in de vleeskalverhouderij is nog flink gekocht vooral omdat contractgevers eisen dat de rechten in orde zijn. Daarnaast leidde de ruimte voor ruimteregeling tot een grotere vraag. Deze regeling maakt het mogelijk om woningbouw te realiseren in het buitengebied onder voorwaarde van gelijktijdige sloop van agrarische bedrijfsgebouwen samen met de inlevering van milieurechten. Uit financieel oogpunt was het aantrekkelijker om in 2005 deel te nemen aan de ruimte voor ruimteregeling dan in 2006. Bij deelname in 2005 konden relatief goedkope mestproductierechten worden aangekocht. Na de afschaffing van mestproductierechten per 1 januari 2006 is dit niet meer mogelijk. In plaats daarvan moeten duurdere pluimveerechten aangekocht worden.

3.2.7 De hoeveelheid overgedragen varkens- en pluimveerechten per concentratiegebied

Tabel 3.6
De hoeveelheid overgedragen varkens- en pluimveerechten per concentratiegebied

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>1 000 varkenseenheden</i>									
Niet-fokzeugenrechten w.v.	278	94	70	50	88	182	408	559	
Oost-Nederland	103	18	24	21	33	53	101	127	
Zuid-Nederland	124	59	32	14	37	100	197	281	
Overig-Nederland	51	18	15	14	18	29	110	150	
Fokzeugenrechten w.v.	212	72	73	43	71	113	207	245	
Oost-Nederland	60	13	24	18	20	26	40	45	
Zuid-Nederland	112	47	33	13	34	63	115	137	
Overig-Nederland	41	12	16	12	17	23	52	63	
<i>1 000 kg P₂O₅</i>									
Pluimveerechten w.v.				1 688	1 250	1 142	2 702	4 929	4 088
Oost-Nederland				340	341	243	633	1 259	1 030
Zuid-Nederland				698	571	503	1 012	2 039	1 706
Overig-Nederland				649	335	396	1 057	1 629	1 353

Bron: Dienst Regelingen, juni 2007.

Toelichting

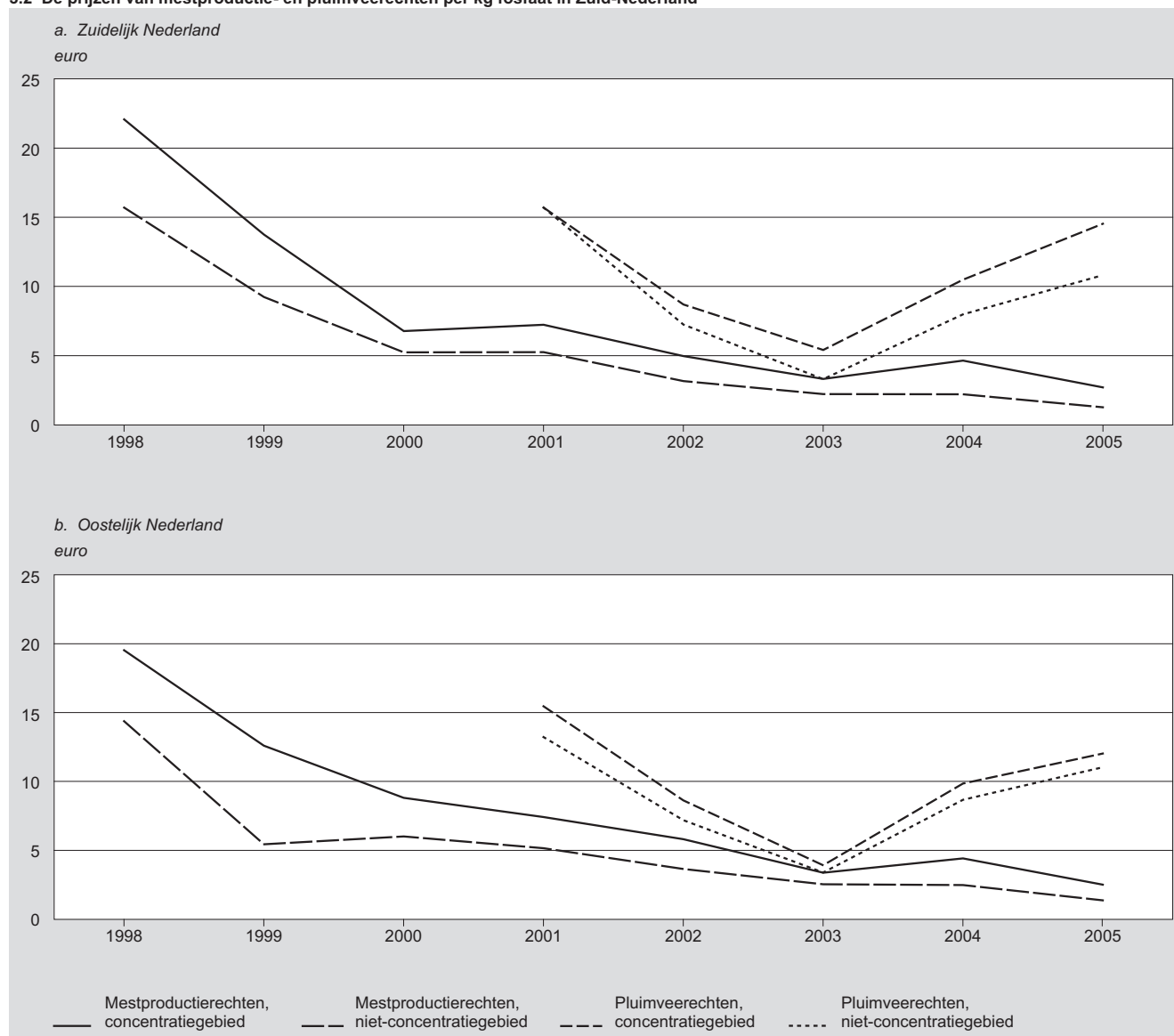
In tabel 3.6 is de hoeveelheid overgedragen varkens- en pluimveerechten per concentratiegebied zonder correctie voor afkomen gegeven. Bij het verhandelen en verplaatsen van varkensrechten in 1998 en 1999 werd 40 procent afgeroomd. Daarna werd tot 1 oktober 2003 60 procent afgeroomd. Pluimveerechten werden vanaf het moment van invoering tot 1 oktober 2003 bij verhandeling of verplaatsing met 25 procent afgeroomd. De totale hoeveelheid overgedragen varkens- en pluimveerechten rechten geeft een indicatie van de grootte van de handel in varkens- en pluimveerechten.

Ontwikkelingen

De hoeveelheid overgedragen varkens- en pluimveerechten was door de jaren heen het grootst in concentratiegebied Zuid. De verwachte afschaffing van dierrechten per 1 januari 2005 leidde ertoe dat de handel in varkensrechten na 1998 sterk daalde. De bekendmaking dat dit met minimaal twee jaar werd opgeschort, veroorzaakte vanaf 2003 een opleving van de handel in zowel varkens- als pluimveerechten.

3.2.8 De prijzen van mestproductie- en pluimveerechten in Zuidelijk en Oostelijk Nederland

3.2 De prijzen van mestproductie- en pluimveerechten per kg fosfaat in Zuid-Nederland

Bronnen: Stal en akker, 1998–2005 en Vee en gewas, 1998–2005.

Toelichting

Bedrijven die willen uitbreiden kunnen hiertoe verplaatsbare rechten aankopen. Bedrijven die stoppen of die hun veeteeltak beëindigen kunnen hun verplaatsbare of verhandelbare rechten verkopen.

In figuur 3.2a staan de prijzen van mestproductie- en pluimveerechten in Zuidelijk Nederland waarbij onderscheid is gemaakt tussen concentratiegebied en niet-concentratiegebied. In figuur 3.2b staan de prijzen van mestproductie- en pluimveerechten voor Oostelijk Nederland waarbij ook onderscheid is gemaakt tussen concentratiegebied en niet-concentratiegebied. De gepresenteerde bedragen zijn de prijzen zoals ze via bemiddeling van makelaars tot stand zijn gekomen.

Ontwikkelingen

In 1998 en 1999 lag de gemiddelde prijs voor mestproductierechten per kg fosfaat in Zuidelijk Nederland enkele euro's hoger dan in Oostelijk Nederland. Door invoering van de RBV in 2000 lag de handel in de eerste helft van 2000 nagenoeg stil in afwachting van de prijzen die zouden worden geboden bij opkoop. Niet-pluimveehouders maakten bij de invoering van het stelsel van pluimveerechten in 2001 gebruik van de mogelijkheid om eerder (1995–1998) aangekochte mestproductierechten om te zetten in pluimveerechten. Deze pluimveerechten verkochten ze om vervolgens weer mestproductierechten aan te kopen. Er ontstond hierdoor een stijgende vraag naar mestproductierechten en een stijgend aanbod van pluimveerechten. Vanaf de tweede helft van 2001 zakte de prijs van mestproductierechten omdat er nauwelijks nog vraag was. Deze daling zette door in 2002 en 2003. In 2004 was er een opleving toen met name vleeskalverhouders dachten dat het mestproductierecht werd omgezet in een ander recht. In de loop van 2005 liep de prijs van mestproductierechten terug tot 1 euro per kg fosfaat. Veehouders reageerden verschillend op het verdwijnen van de rechten. Een aantal veehouders heeft bij uitbreiding in 2005 het risico genomen geen rechten meer aan te schaffen omdat ze toch zouden verdwijnen. Andere veehouders die dat risico niet wilden lopen, schaften fosfaat aan. Met name in de vleeskalverhouderij is nog flink gekocht vooral omdat contractgevers eisen dat de rechten in orde zijn.

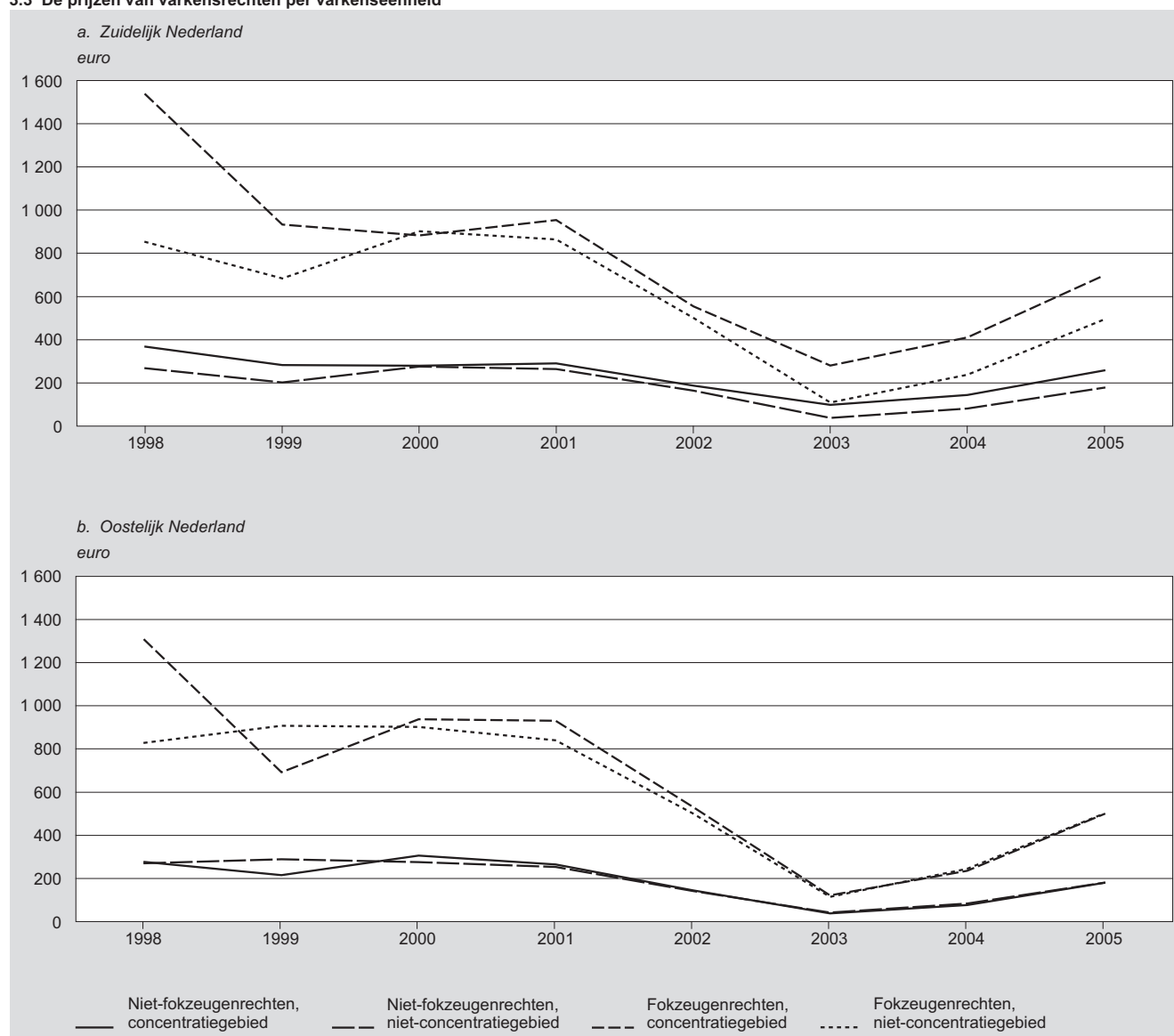
Alleen bij de ruimte voor ruimteregeling werd meer betaald, circa 5 à 6 euro per kg fosfaat uit de intensieve veehouderij. De ruimte voor ruimteregeling maakt het mogelijk om woningbouw te realiseren in het buitengebied onder voorwaarde van gelijktijdige sloop van agrarische bedrijfsgebouwen samen met de inlevering van milieurechten. Begin november 2005 stortte de prijs in door het hoge aanbod, aangelokt door de hogere prijzen dan de prijzen bij de gewone handel.

De prijs van pluimveerechten was voor Zuidelijk en Oostelijk Nederland ongeveer gelijk en zakte in zowel de concentratiegebieden als daarbuiten van circa 15 euro per kg fosfaat in 2001 naar 4 à 5 euro per kg fosfaat in 2003. De daling werd met name veroorzaakt door het stijgende aanbod van de pluimveerechten, de opkoopregelingen en de onzekerheid over het voortbestaan van de dierrechten.

Hogere eierprijzen eind 2003 leidden begin 2004 tot aanschaf van rechten voor uitbreiding en voor het in orde maken van ontbrekende rechten. In 2005 liep de prijs verder op toen duidelijk werd dat de dierrechten niet werden afgeschaft.

3.2.9 De prijzen van varkensrechten in Zuidelijk en Oostelijk Nederland

3.3 De prijzen van varkensrechten per varkensseenheid

Bronnen: Stal en akker, 1998–2005 en Vee en gewas, 1998–2005.

Toelichting

Bedrijven die willen uitbreiden kunnen rechten kopen van bedrijven die stoppen of die hun veeteeltak willen beëindigen. Varkensrechten worden uitgedrukt in varkensseenheden. Een varkensseenheid komt overeen met de jaarlijkse forfaitaire fosfaatproductie van één vleesvarken: 7,4 kg fosfaat.

In figuur 3.3a staan de prijzen van varkensrechten in Zuidelijk Nederland waarbij onderscheid is gemaakt tussen concentratiegebied en niet-concentratiegebied. In figuur 3.3b staan de prijzen van varkensrechten voor Oostelijk Nederland waarbij ook onderscheid is gemaakt tussen concentratiegebied en niet-concentratiegebied. De gepresenteerde bedragen zijn de prijzen zoals ze via bemiddeling van makelaars tot stand zijn gekomen.

Ontwikkelingen

Over de gehele periode 1998–2005 lagen de prijzen voor varkensrechten in Zuidelijk Nederland meestal hoger dan in Oostelijk Nederland. Buiten de concentratiegebieden waren de prijzen van fokzeugenrechten en niet-fokzeugenrechten in Zuidelijk Nederland en Oostelijk Nederland vrijwel gelijk.

In 1998 en 1999 daalden de prijzen van de fokzeugenrechten sterk. In 2000 was er weinig aanbod en de prijzen werden bepaald door de opkooprijzen. Hierdoor stegen de prijzen van fokzeugenrechten aanvankelijk om later in het jaar terug te vallen. Niet-fokzeugenrechten raakten juist in de tweede helft van het jaar 2000 in trek. De komst van opkoopregelingen leidde echter tot onzekerheid en er kwamen weinig transacties tot stand. Het algemene beeld is dat de prijzen, en met name de prijzen van de fokzeugenrechten, in de loop van 2001 weer zakten. In 2002 en 2003 zakten de prijzen van alle soorten varkensrechten verder. De belangrijkste oorzaken van de prijsstijgingen in 2004 en 2005 waren de hogere opbrengsten in de varkenshouderij en de duidelijkheid over het voortbestaan van varkensrechten. Rechten in niet-concentratiegebieden waren soms duurder dan in concentratiegebieden. Dit werd veroorzaakt door meer vraag dan aanbod, met name door enkele grote nieuwbouwprojecten in niet-overschotgebied. Kopers weken uit naar overschotgebied om daar rechten aan te kopen.

Halverwege 2005 zakte de prijs van varkensrechten enigszins omdat men door de hoge prijs overschakelde van koop op lease. Aan het eind van 2005 kende de handel nog een ferme opleving doordat de afschrijvingsregels veranderden. In 2005 gekochte rechten konden nog in twee jaar worden afgeschreven in tegenstelling tot de afschrijvingstermijn van 11 jaar die in 2006 is ingegaan.

Behalve voor nieuwbouw en uitbreiding werden rechten gekocht omdat bij controle meer dieren in de stal aanwezig bleken te zijn dan rechten. De ontbrekende rechten werden alsnog aangekocht.

3.3 Mineralenaangiftesysteem (MINAS)

3.3.1 Inleiding

Per 1 januari 1998 is het Mineralenaangiftesysteem (MINAS) van kracht geworden ter vervanging van de in 1987 ingevoerde mestboekhouding. Bij de introductie was de verwachting dat dit systeem efficiënter en rechtvaardiger zou zijn dan het oude systeem van mestboekhouding door een beroep te doen op technologische vernieuwing en goed ondernemerschap van de individuele agrariër (RIVM, 2002).

Inmiddels behoort MINAS alweer tot het verleden. Het Europese Hof heeft in een arrest van 2 oktober 2003 geoordeeld dat MINAS niet toereikend is om te voldoen aan de EU-Nitraatrichtlijn. Met ingang van 1 januari 2006 is MINAS vervangen door een systeem dat niet gebaseerd is op verliesnormen maar op gebruiksnormen (VROM, 2003).

MINAS omvat een systeem van regulerende mineralenheffingen met als doel de emissie van stikstof en fosfaat vanuit de landbouw naar het milieu te beperken. Daartoe wordt van een landbouwbedrijf jaarlijks het gemiddelde fosfaat- en stikstofverlies bepaald als het verschil tussen aan- en afvoer van het bedrijf.

Stikstofverlies = Stikstofaanvoer – Stikstofafvoer

Fosfaatverlies = Fosfaataanvoer – Fosfaatafvoer

Het gebruik van fosfaatkunstmest telt niet mee bij de vaststelling van het fosfaatverlies. Er moet door de agrariër een heffing betaald worden wanneer het stikstof- of fosfaatverlies hoger is dan de verliesnorm. Het stikstof- of fosfaatverlies waarover heffing betaald moet worden, wordt het belastbaar stikstof- of fosfaatverlies genoemd.

Belastbaar Stikstofverlies = Stikstofverlies – (Verliesnorm Stikstof + Stikstofcorrectie)

Belastbaar Fosfaatverlies = Fosfaatverlies – Verliesnorm Fosfaat

De verliesnormen voor fosfaat en stikstof (tabel 3.7) hebben met name betrekking op verliezen naar de bodem. Daarnaast is bij de stikstofverliesnorm rekening gehouden met verliezen in de vorm van ammoniak en andere vluchtige stikstofverbindingen als gevolg van mestopslag, mestaanwending en beweiding. Deze stikstofverliesnormen volstaan voor bedrijven met een veebezetting van ten hoogste 2 grootvee-eenheden per hectare. Bedrijven met een hogere veebezetting kunnen gebruik maken van de stikstofcorrectie waarmee de zogenaamde diergebonden stikstofverliezen worden berekend. Hiertoe wordt het gemiddeld in een jaar gehouden aantal dieren van een bepaalde diercategorie vermenigvuldigd met de forfaitaire correctienorm voor de desbetreffende categorie. De berekende stikstofcorrectie wordt verminderd met 60 kg stikstof per hectare grasland, overeenkomend met 2 GVE, omdat hiermee al bij de vaststelling van de stikstofverliesnormen rekening is gehouden (Janssen et al., 2003).

De verliesnormen zijn periodiek door de overheid aangescherpt waarbij onderscheid is gemaakt naar grondgebruik (gewas) en grondsoort.

Aangifteplichtig

In eerste instantie waren alleen intensieve veehouderijbedrijven (>2,5 GVE per ha) aangifteplichtig. In de periode van 1998 tot en met 2000 gold dat bedrijven met minder dan 2,5 GVE per ha beperkt waren vrijgesteld. Dit hield in dat deze bedrijven alleen te maken hadden met fosfaataanvoernormen voor dierlijke mest en dat ze alleen een jaaropgave hoefden in te sturen waaruit bleek dat ze voldeden aan de criteria voor beperkt vrijgestelde bedrijven. Wanneer uit deze jaaropgave echter bleek dat een bedrijf teveel fosfaat met dierlijke mest had aangevoerd, werd het aangifteplichtig. In 2000 is de norm voor deze bedrijven aangescherpt tot 85 kg P₂O₅ per ha. Hiermee werden alle bedrijven met meer dan 2 GVE per ha aangifteplichtig. Bedrijven zonder dieren en zonder aanvoer van mest waren tot 1 januari 2001 volledig vrijgesteld van het doen van aangifte.

Tabel 3.7
Wettelijke normen voor het gebruik van meststoffen, 1998–2005

	Fosfaatnormen ¹⁾				Stikstofnormen ²⁾					
	Gras	Snijmaïs	Overige akker- en tuinbouwgewassen	Natuurterrein met beheersregime	Gras		Snijmaïs, overige akker- en tuinbouwgewassen			Natuurterrein met beheersregime
					A	B	C	D	E	
	kg P ₂ O ₅ /ha/jaar				kg N/ha/jaar					
<i>Gebruiksnorm van dierlijke mest (niet MINAS-plichtige bedrijven)</i>										
1-1-1998 tot 1-1-2000	120	100	100	20						
vanaf 1-1-2000	85	85	85	20						
<i>Verliesnorm (volgens MINAS) (MINAS-plichtige bedrijven)</i>										
1-1-1998 tot 1-1-2000	40	40	40	10	300	300	175	175	175	50
1-1-2000 tot 1-1-2001	35	35	35	10	275	275	150	150	150	50
1-1-2001 tot 1-1-2002	35	35	35	10	250	250	150	125	125	50
1-1-2002 tot 1-1-2004	25	30	30	10	220	190	150	100	110	50
1-1-2004 tot 1-1-2005	20	25	25	10	180	160	135	80	100	50
1-1-2005 tot 1-1-2006	20	20	20	10	180	140	125	80	100	50

Bron: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

A= grasland, B= grasland droog zand/löss, C= bouw-/braakland klei of veen, D= bouw-/braakland droog zand/löss, E= bouw-/braakland overige grond.

¹⁾ Exclusief kunstmestfosfaat.

²⁾ Inclusief kunstmeststikstof.

Vanaf 2001 zijn bedrijven met minder dan 3 GVE (absoluut) en niet meer dan 3 ha (absoluut) niet aangifteplichtig. Wanneer op deze bedrijven dierlijke mest en/of overige organische meststoffen zijn aangevoerd mag deze aanvoer samen met de productie niet meer dan de aanvoernorm (85 kg fosfaat per ha) bedragen. Bij overschrijding van de aanvoernorm worden de bedrijven alsnog aangifteplichtig.

In maart 2004 is door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bekend gemaakt dat extensieve veebedrijven, akker- en tuinbouwbedrijven vanaf aangiftejaar 2003 vrijgesteld zijn van het doen van aangifte wanneer de stikstofproductie op het bedrijf niet meer is dan 170 kg/ha en over het heffingsjaar geen stikstof- of fosfaatheffing verschuldigd is. Het laatste wordt berekend op basis van een MINAS-boekhouding die nog wel bijgehouden moet worden. Deze maatregel loopt vooruit op de wijzigingen van het mestbeleid per 2006 waarin nadrukkelijker onderscheid wordt gemaakt tussen bedrijven met een hoog risico voor het milieu en bedrijven met een laag risico.

Verfijnde en forfaitaire aangifte

Er kan op twee verschillende manieren aangifte gedaan worden voor MINAS: verfijnde of forfaitaire aangifte ¹⁾. Bij de verfijnde aangifte wordt uitgegaan van werkelijke hoeveelheden stikstof en fosfaat terwijl bij de forfaitaire aangifte gebruik wordt gemaakt van tevoren vastgestelde normen (forfaits). Om te voorkomen dat teveel bedrijven voor de meer eenvoudige forfaitaire aangifte kiezen zijn de forfaitis ongunstig gekozen en is de forfaitaire aangifte financieel minder aantrekkelijk gemaakt dan de verfijnde aangifte. Een ander nadeel van de forfaitaire aangifte is dat verrekening of opbouw van saldo (zie hieronder) niet mogelijk is. Indien bedrijven bepaalde regels overtreden of informatie niet (kunnen) leveren moeten ze in het desbetreffende jaar forfaitaire aangifte doen.

Procedure aangifte

Bedrijven doen per kalenderjaar aangifte. De aangifte moet voor 1 september van het daaropvolgende jaar ingediend zijn bij Dienst Regelingen in Assen. Bij de verfijnde aangifte zijn onder andere dierlijke mest, zuiveringsslib, compost, zwarte grond, kunstmest (stikstof), mengvoer, ruwvoer, dieren en vlinderbloemigen verplichte aanvoerposten. Afvoerposten die opgenomen moeten worden bij de verfijnde aangifte zijn dierlijke mest, ruwvoer, dieren, dierlijke producten en akker- en tuinbouwproducten. Kunstmestfosfaat telt niet mee als aanvoerpost binnen MINAS. Met behulp van het aangifteformulier moeten

¹⁾ Tot 1 januari 2001 waren mestnummers met minder dan 2,5 GVE/ha 'beperkt vrijgesteld' en konden aangifte voor MINAS doen met een jaaropgaaf.

de agrariërs de hoogte van de eventuele heffing berekenen. Het heffingsbedrag moet ook voor 1 september van het daaropvolgende jaar overgemaakt zijn. De ingediende aangiften worden door Dienst Regelingen gecontroleerd. Vervolgens wordt berekend of er voldoende heffing is betaald. Wanneer blijkt dat de agrariër te weinig heffing heeft betaald worden wijzigingen aangebracht in de ingediende aangiften en wordt een naheffingsaanslag aan de agrariërs opgelegd.

Bij verfijnde aangiften kan saldo opgebouwd worden wanneer het fosfaatoverschot en/of stikstofoverschot lager is dan de verliesnorm. Als in één van de volgende zes jaren de verliesnormen worden overschreden dan kan worden verrekend met het opgebouwde saldo, waardoor geen of minder heffing hoeft te worden betaald. Ook is het, bij verfijnde aangiften, mogelijk om een deel of alle eerder betaalde heffing terug te vragen wanneer de verliesnormen onderschreden worden in één van de volgende zes jaren nadat heffing is betaald.

Beperkt vrijgestelde bedrijven hebben van 1998 tot 2001 de mogelijkheid gehad om op vrijwillige basis verfijnde aangifte te doen. Dit had als voordelen dat deze bedrijven bij vrijwillige aangifte saldo konden opbouwen voor stikstof, iets meer mest konden aanvoeren en betaalde heffing konden verrekenen bij onderschrijding.

Naast primaire bedrijven (waar mest geproduceerd wordt) moeten ook intermediaire ondernemingen (mesttransporteurs, mesthandelaars, mestverwerkers, mestopslaghouders en loonwerkers) aangifte doen wanneer zij dierlijke mest aan- of afvoeren. Bij het doen van aangifte kunnen intermediairen geen saldo's verrekenen. Wel mogen zij voorraadmutaties verwerken in de aangifte. De intermediairen hoeven alleen voor fosfaat aangifte te doen.

Bedrijven deden tot en met 2004 aangifte als mestnummer. Dit nummer werd voor alle mesttransacties gebruikt, inclusief de mesttransporten. Ook de varkens- en pluimveerechten stonden per mestnummer geregistreerd. Met ingang van 2005 is het mestnummer vervangen door een identificatienummer op basis van het bedrijfs-registratiesysteem (brs-nummer).

Ten tijde van de mestboekhouding was het soms gunstig om het bedrijf te splitsen in meerdere mestnummers. Dit was toegestaan, mits het echt om herkenbare eenheden ging (gescheiden voeropslag, mestopslag etc.). In het kader van MINAS zijn meerdere mestnummers vaak nadelig omdat dit (o.a.) extra administratieve lasten met zich meebrengt. Samenvoeging van mestnummers was niet altijd mogelijk omdat dan bijvoorbeeld de varkensrechten afgeroomd zouden worden. Hiervoor is inmiddels vanaf 1 oktober 2002 een voorziening getroffen. In een aantal tabellen in deze monitor zijn aantallen mestnummers opgenomen. Het is niet bekend met hoeveel bedrijven deze aantallen mestnummers corresponderen.

Bij de interpretatie van de tabellen moet in het algemeen rekening worden gehouden met het volgende:

- Het aantal aangifteplichtige bedrijven vertoont over de jaren heen sterke schommelingen door wijzigingen in de regelgeving. Per jaar kan daardoor de populatie bedrijven sterk wisselen.
- De bedrijven krijgen meer ervaring met MINAS waardoor de overschotten kunnen afnemen op basis van zowel betere milieuprestaties als door het vermijden van administratieve missers.
- De bedrijven konden in 1998 nog gebruik maken van het creëren van een gunstige uitgangssituatie bij de invoering van MINAS, bijvoorbeeld door strategisch met voorraden om te gaan tussen 1997 en 1998.
- Verschillen in weer en klimaat (zie tabel 2.5) tussen de jaren (met gevolgen voor de groei van het gewas, mestafzetmogelijkheden en uitspoeling) kunnen de mineralenverliezen sterk beïnvloeden, met name voor stikstof.
- Het bestand van Dienst Regelingen is een 'dynamisch bestand', wat betekent dat de resultaten kunnen veranderen naarmate meer oorspronkelijke (door de bedrijven ingediende) aangiften zijn gecontroleerd, gecorrigeerd en afgehandeld. Een overzicht van de afgehandelde aangiften is opgenomen in tabel 3.8.

Door verschillende oorzaken kunnen de uitkomsten van de jaren 1998–2002 in meer of mindere mate afwijken van de cijfers in vorige monitoringsrapportages. Zoals in de opsomming van aandachtspunten hiervoor al is genoemd, is het bestand van Dienst Regelingen een dynamisch bestand waarbij uitkomsten wijzigen naarmate meer aangiften

zijn afgehandeld. Daarnaast kunnen wijzigingen van uitgangspunten, zoals de vastleggingsnormen in varkens, leiden tot correctie van aangiften met terugwerkende kracht. Ten slotte is in deze rapportage bij de bepaling van de belastbare overschotten rekening gehouden met alle geldende vrijstellingen. In eerdere rapportages is alleen rekening gehouden met de vrijstelling aan- en afvoer kippen en de ruimere stikstofcorrectie maar zijn de vrijstellingen varkenspest, waterschade, gestarte en uitgebreide bedrijven buiten beschouwing gelaten.

Bij sommige tabellen zijn regionale aspecten beschreven. De ligging van de hierbij onderscheiden concentratiegebieden Zuid- en Oost-Nederland is weergegeven in figuur 2.1.

In tabel 3.8 is een overzicht gegeven van de typen aangiften en de mate waarin de aangiften afgehandeld zijn. Voor 2005 is ook het aandeel van de bedrijfstypen per type aangifte weergegeven.

Tabel 3.8
Aantal aangiften, afgehandelde aangiften en aangiften per bedrijfstype

	Soort aangifte				Totaal
	Beperkt/ jaaropgaaf ¹⁾	Verfijnd	Forfaitair	Intermediair	
<i>Aangiften</i>	<i>abs.</i>				
1998	51 525	39 815	12 814	1 403	105 557
1999	44 294	41 478	9 035	1 496	96 303
2000	30 653	47 132	7 002	1 365	86 152
2001		72 607	11 142	1 348	85 097
2002		71 766	10 439	1 271	83 476
2003		60 828	6 969	1 085	68 882
2004		55 024	6 156	1 018	62 198
2005		47 679	5 798	895	54 372
<i>Afgehandelde aangiften</i>	<i>in % van het totaal aantal aangiften</i>				
1998	100,0	99,9	99,8	99,9	99,9
1999	100,0	99,9	99,9	99,9	99,9
2000	100,0	99,9	99,8	99,8	99,9
2001		99,9	99,9	99,6	99,9
2002		99,9	99,9	99,5	99,9
2003		99,8	99,7	99,5	99,8
2004		99,7	99,8	99,9	99,8
2005		90,5	99,1	99,0	91,6
<i>Aangiften 2005 per bedrijfstype</i>	<i>in % van het totaal aantal aangiften</i>				<i>abs.</i>
Akkerbouw	85,0	15,0			10 566
Extensief gemengd	77,8	22,2			6 560
Extensief melkvee	91,5	8,5			15 674
Intensief melkvee	99,0	1,0			3 189
Intensief vee	93,1	6,9			4 649
Legkippen	98,1	1,9			1 030
Slachtpluimvee	99,3	0,7			951
Varkens	98,5	1,5			5 983
Kleine bedrijven ²⁾	79,7	20,3			694
Niet actief	80,5	19,5			4 181
Intermediair				100,0	895
Totaal		87,7	10,7	1,6	54 372

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

¹⁾ Met ingang van 2001 is deze wijze van aangifte komen te vervallen.

²⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

3.3.2 Mineralenbalansen verfijnde aangiften

Tabel 3.9a
Aantal, oppervlakte cultuurgrond en veebezetting van verfijnde aangiften, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
<i>abs.</i>										
<i>Aantal aangiften</i>										
1998	1 277	1 457	4 430	6 873	7 652	1 280	1 799	12 355	295	37 418
1999	2 295	2 027	5 971	6 344	6 980	1 294	1 779	10 612	546	37 848
2000	4 270	3 567	12 105	5 053	6 613	1 318	1 617	9 836	485	44 864
2001	17 244	7 838	17 373	5 457	6 468	1 298	1 534	9 138	1 531	67 881
2002	17 431	7 814	17 964	4 177	5 665	1 186	1 429	8 343	1 131	65 140
2003	13 645	6 497	16 253	4 281	5 099	1 031	1 229	7 621	827	56 483
2004	11 750	5 903	15 299	3 696	4 692	1 153	1 091	7 091	771	51 446
2005	8 981	5 106	14 353	3 156	4 336	1 012	945	5 906	554	44 349
<i>ha</i>										
<i>Oppervlakte grond ²⁾</i>										
1998	41 346	40 234	156 027	176 716	118 720	8 311	16 222	86 750	416	644 742
1999	75 688	47 966	212 243	166 272	108 414	9 238	18 738	81 158	785	720 502
2000	150 564	84 475	456 762	137 868	105 611	8 946	17 948	83 308	740	1 046 222
2001	534 027	156 944	670 358	160 136	105 869	9 385	18 125	83 086	2 618	1 740 547
2002	559 131	167 178	716 545	125 966	96 867	9 272	17 459	84 279	2 086	1 778 783
2003	481 464	141 151	665 412	137 990	90 929	7 636	15 304	78 079	1 394	1 619 358
2004	424 394	131 700	642 746	120 741	82 069	9 986	14 819	74 451	1 289	1 502 194
2005	312 639	117 281	608 729	105 662	80 706	10 130	14 100	71 011	978	1 321 237
<i>GVE/ha</i>										
<i>Veebezetting ³⁾</i>										
1998	0,0	1,7	2,1	3,2	6,0	47,3	22,8	17,6	0,3	
1999	0,0	1,8	2,0	3,5	5,9	43,3	20,4	18,7	0,3	
2000	0,0	1,7	2,0	3,1	5,7	45,5	20,6	17,5	0,4	
2001	0,0	1,5	1,9	3,1	5,8	43,6	20,0	17,2	0,3	
2002	0,0	1,5	1,9	3,0	5,7	42,4	20,1	15,7	0,4	
2003	0,0	1,5	1,9	3,1	5,6	37,0	18,6	16,4	0,4	
2004	0,0	1,5	1,9	3,0	5,9	36,3	20,3	17,1	0,4	
2005	0,0	1,5	1,8	4,0	6,1	35,3	20,6	17,5	0,4	

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

²⁾ Totale oppervlakte grond volgens MINAS-aangifte, inclusief natuurterrein met beheersregime.

³⁾ Veebezetting berekend met oppervlakte cultuurgrond, exclusief natuurterrein met beheersregime.

Toelichting

In tegenstelling tot de eerste vier monitoringsrapportages (IKC-Landbouw, 1999, 2000; Boomaerts *et al.*, 2001; CBS, 2002) is vanaf de Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2003 (CBS, 2003) voor de typering van bedrijven de totale grondoppervlakte meegeteld bij het bepalen van de veebezetting. Natuurterreinen onder beheersregime zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

Per bedrijfstype is een gemiddelde fosfaat- en stikstofbalans gemaakt voor alle verfijnde aangiften van 1998–2005. Voor het bepalen van de fosfaat- en stikstofoverschotten per hectare (tabellen 3.9c en 3.9d) is gebruik gemaakt van de totale oppervlakte grond waarop fosfaat- en stikstofverliesnormen (zie tabel 3.7) betrekking kunnen hebben, met inbegrip van natuurterreinen onder beheersregime.

De gegevens zijn in juni 2007 door Dienst Regelingen geleverd. Met uitzondering van verfijnde aangiften van 2005 zijn alle aangiften nagenoeg afgehandeld. De verfijnde aangiften van 2005 zijn voor 90 procent afgehandeld (tabel 3.8).

Bij de berekening van de fosfaat- en stikstofverliezen is rekening gehouden met de vrijstellingen in 1998–2000 voor de aan- en afvoer van kippen (vrijstelling voor fosfaat) en de ruimere stikstofcorrectie. Deze vrijstellingen zijn opgeteld bij de mineralenafvoer en

Tabel 3.9b
Overschrijding van de toegestane fosfaat- en stikstofverliezen voor verfijnde aangiften, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
Verfijnde aangiften met overschrijding van de toegestane fosfaatverliezen ²⁾										
<i>in % van de verfijnde aangiften per bedrijfstype</i>										
<i>Aandeel aangiften</i>										
1998	29	19	9	18	36	33	17	50	20	32
1999	26	19	9	16	29	30	23	32	16	24
2000	9	11	5	17	33	33	30	35	15	20
2001	5	6	4	15	26	27	28	25	7	11
2002	3	6	6	23	26	25	23	31	6	12
2003	3	6	5	20	27	32	25	41	10	14
2004	4	10	9	34	37	35	36	52	11	19
2005	6	12	14	43	44	44	45	62	12	25
<i>Aandeel oppervlakte grond ³⁾</i>										
1998	22	16	8	17	39	32	16	48	23	23
1999	22	18	9	15	29	33	17	30	24	18
2000	6	11	5	17	32	34	25	33	16	13
2001	4	6	4	15	24	26	17	22	7	7
2002	2	7	6	23	27	27	15	29	5	9
2003	1	7	5	19	30	36	17	41	9	9
2004	2	11	9	34	43	40	32	56	12	14
2005	3	16	14	44	53	46	52	65	11	20
Verfijnde aangiften met overschrijding van de toegestane stikstofverliezen ⁴⁾										
<i>Aandeel aangiften</i>										
1998	7	5	9	16	14	23	13	30	7	19
1999	6	6	21	30	21	23	17	21	7	20
2000	4	4	11	21	17	24	23	17	6	14
2001	2	3	11	23	17	22	20	18	4	11
2002	3	4	16	25	16	20	17	20	5	12
2003	4	4	10	19	15	26	18	29	7	12
2004	12	11	42	53	31	21	29	34	8	29
2005	13	11	37	52	34	30	38	42	9	30
<i>Aandeel oppervlakte grond ³⁾</i>										
1998	6	5	9	16	12	16	8	20	7	13
1999	8	7	21	30	21	17	9	15	7	20
2000	4	5	10	21	13	14	16	11	6	11
2001	2	3	11	23	14	14	12	13	3	9
2002	3	5	16	25	14	13	13	13	4	12
2003	4	5	11	19	15	19	13	20	5	10
2004	17	14	45	57	38	19	31	29	8	34
2005	17	14	39	55	40	29	49	40	8	33

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

²⁾ Toegestane verliezen naar de bodem.

³⁾ Totale oppervlakte grond volgens MINAS-aangifte, inclusief natuurterrein met beheersregime.

⁴⁾ Gasvormige (diergebonden) stikstofverliezen en toegestane verliezen naar de bodem.

kunnen daardoor bijdragen aan een hoger saldo. De overige vrijstellingen (o.a. waterschade en varkenspest) zijn alleen in mindering gebracht op het belastbare verlies waarbij dit verlies kan afnemen tot nul. Met deze vrijstellingen kan geen saldo worden opgebouwd.

Uit een studie door ID-Lelystad (Jongbloed *et al.*, 2002) bleek dat de gemiddelde stikstof- en fosforgehalten in varkens hoger waren dan de van kracht zijnde gehalten in de Meststoffenwet. Naar aanleiding van deze uitkomsten zijn medio 2003 de vastleggingsnormen voor varkens in de Meststoffenwet met terugwerkende kracht tot 1 januari 1998 aangepast. Deze correctie is doorgevoerd in de cijfers.

Overschotten in het ene jaar mogen gecompenseerd worden met onderschrijdingen van de verliesnormen in een eerder of volgend jaar. In die gevallen zijn de berekende overschotten waarschijnlijk het gevolg van voorraadvorming op het bedrijf. Andere oorzaken van een overschrijding zijn daadwerkelijke overschotten en administratieve fouten.

Tabel 3.9c
Fosfaatbalans van verfijnde aangiften, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
Alle verfijnde aangiften										
	<i>kg P₂O₅ per hectare</i>									
	<i>Fosfaatoverschot²⁾</i>									
1998	11	14	16	23	26	-118	-133	73	7	22
1999	18	15	18	21	16	-125	-70	-13	-53	10
2000	4	9	11	19	18	-122	-37	-4	-67	8
2001	-2	1	11	18	6	-192	-69	-38	-16	2
2002	-8	1	9	16	-3	-236	-81	-14	-31	-1
2003	-8	3	10	12	-7	-160	-90	6	-20	1
2004	-7	3	8	16	2	-192	-42	28	-28	3
2005	-8	5	9	21	8	-67	0	54	-15	7
Verfijnde aangiften met overschrijding van de toegestane verliezen³⁾										
	<i>Fosfaatoverschot²⁾</i>									
1998	58	60	51	52	72	261	132	209	143	107
1999	53	56	50	51	70	207	153	165	121	83
2000	45	46	42	46	69	247	149	116	141	74
2001	43	46	42	47	67	266	166	107	124	65
2002	39	40	33	35	57	222	149	99	196	54
2003	46	42	33	36	56	261	203	116	223	66
2004	39	38	30	35	54	224	166	113	220	60
2005	43	41	35	41	66	267	149	132	193	67
	<i>Belastbaar fosfaatoverschot⁴⁾</i>									
1998	16	14	11	10	25	214	88	73	90	38
1999	13	15	10	11	26	161	110	55	88	29
2000	10	11	7	11	32	206	113	77	106	37
2001	8	11	7	12	29	227	129	66	91	28
2002	10	12	6	9	29	193	119	68	168	26
2003	17	14	7	10	27	231	174	82	196	37
2004	15	16	9	14	32	194	140	83	197	36
2005	22	21	15	21	45	246	129	109	168	46

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

1) Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

2) Fosfaataanvoer minus fosfaatvoer zonder rekening te houden met toegestane verliezen naar de bodem.

3) Aangiften waarbij de fosfaataanvoer groter is dan de fosfaatafvoer (inclusief toegestaan fosfaatverlies naar de bodem).

4) Fosfaataanvoer minus fosfaatvoer en toegestane verliezen naar de bodem. Eventuele vrijstellingen zijn op het belastbaar overschot in mindering gebracht.

In 2001 werden ook akkerbouwbedrijven (met meer dan 3 ha grond) aangifteplichtig voor MINAS. Hierdoor verviervoudigde het aantal akkerbouwbedrijven dat (verfijnde) aangifte deed. Vanaf aangiftejaar 2003 is dit weer teruggedraaid. Vooruitlopend op de wijzigingen van het mestbeleid per 2006 is besloten dat extensieve veehouderijen en akker- en tuinbouwbedrijven geen MINAS-aangifte meer hoeven in te dienen bij Dienst Regelingen. Deze vrijstelling geldt voor bedrijven die niet meer dan 170 kg stikstof per hectare produceren en over het heffingsjaar geen stikstof- of fosfaatheffing verschuldigd zijn.

Wanneer de stikstof- of fosfaatbalans voor een bepaald bedrijfstype is gebaseerd op een beperkt aantal aangiften, kunnen de cijfers in tabel 3.9 van jaar tot jaar sterk wisselen. Deze schommelingen worden deels veroorzaakt door enkele uitschieters die een groot effect hebben op de stikstof- of fosfaatbalans van het bedrijfstype waarvan zij deel uitmaken.

Ontwikkelingen

Door de wijzigingen in de populatie van aangifteplichtige bedrijven is het lastig om algemene uitspraken te doen over de aandelen aangiften met overschrijding van de verliesnorm en de hoogte van de (belastbare) overschotten. Tabel 3.9a laat zien dat in de periode 2003–2005 het totale aantal verfijnde aangiften met circa 20 000 stuks is gedaald ten opzichte van 2002. In dezelfde periode daalde het aantal forfaitaire aangiften met 3 600. De totale afname is beduidend minder dan de verwachte daling met 40 000

Tabel 3.9d
Stikstofbalans van verfijnde aangiften, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
Alle verfijnde aangiften										
<i>kg N per hectare</i>										
<i>Stikstofoverschot ²⁾</i>										
1998	68	112	219	252	252	700	522	487	21	271
1999	84	128	245	285	285	609	550	426	-76	270
2000	46	103	190	240	240	736	572	362	-81	200
2001	34	71	169	223	223	655	530	338	-16	141
2002	39	75	162	201	201	625	491	314	-37	133
2003	47	76	158	181	181	596	366	352	-13	134
2004	64	86	174	217	217	549	544	383	5	157
2005	53	83	163	222	222	803	636	442	23	163
<i>Toelaatbaar stikstofoverschot ³⁾</i>										
1998	186	246	296	330	388	1 142	914	583	226	377
1999	185	254	294	338	384	1 034	841	607	236	362
2000	161	235	269	299	352	1 101	817	555	205	303
2001	152	215	242	275	326	1 063	794	527	172	244
2002	144	189	215	246	299	1 054	787	475	158	219
2003	144	193	216	246	296	1 023	722	493	195	222
2004	129	166	182	214	276	1 109	761	487	162	200
2005	124	164	180	213	277	1 143	769	494	161	204
Verfijnde aangiften met overschrijding van de toegestane verliezen										
<i>Stikstofoverschot ²⁾</i>										
1998	226	279	333	377	529	1 864	1 284	1 424	652	647
1999	262	295	340	383	478	1 570	1 509	1 308	631	486
2000	203	253	307	350	504	2 298	1 165	1 171	601	446
2001	177	241	280	325	448	2 199	1 374	1 000	488	378
2002	178	229	248	285	406	2 050	1 024	963	567	315
2003	182	219	244	284	393	1 775	1 118	1 012	796	358
2004	181	210	225	274	349	1 420	882	783	910	267
2005	179	214	223	282	382	1 375	772	768	718	289
<i>Belastbaar stikstofoverschot ⁴⁾</i>										
1998	43	31	34	43	88	568	206	167	326	87
1999	73	39	41	53	70	428	266	141	400	67
2000	47	35	32	47	100	736	196	269	405	76
2001	29	37	31	46	82	696	244	219	315	61
2002	35	40	28	37	77	587	168	213	402	49
2003	38	36	25	37	75	556	236	238	555	63
2004	51	45	41	60	78	393	212	191	757	57
2005	54	53	42	69	101	434	196	213	479	68

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

²⁾ Stikstofaanvoer minus stikstofafvoer zonder rekening te houden met gasvormige (diergebonden) stikstofverliezen en toegestane verliezen naar de bodem.

³⁾ Som van gasvormige (diergebonden) stikstofverliezen en toegestane verliezen naar de bodem.

⁴⁾ Stikstofaanvoer minus stikstofafvoer en toelaatbare stikstofverliezen. Eventuele vrijstellingen zijn op het belastbaar overschot in mindering gebracht.

stuks na beperking van de aangifteplicht voor extensieve bedrijven en akker- en tuinbouwbedrijven vanaf aangiftejaar 2003. De mogelijkheid om een opgebouwd fosfaat- en stikstofsaldo te kunnen benutten, kan een reden zijn voor niet-aangifteplichtige bedrijven om toch verijnd aangifte te blijven doen. Bij een onderbroken reeks van verfijnde aangiften vervalt namelijk het opgebouwde saldo.

Het aandeel bedrijven met overschrijding van de verliesnorm voor fosfaat of stikstof nam na 2002 voor vrijwel alle bedrijfstypen toe (tabel 3.9b). Hiervoor zijn twee oorzaken aan te geven. In de eerste plaats zijn de verliesnormen verder aangescherpt en in de tweede plaats speelt de beperking van de aangifteplicht een rol. In tabel 3.9c en tabel 3.9d is te zien dat de belastbare overschotten per hectare het grootst zijn bij bedrijven met varkens- en pluimvee en bij kleine bedrijven. Voor een deel zijn de hogere overschotten bij deze bedrijven logisch omdat ze gemiddeld over minder grond beschikken dan andere bedrijfstypen. Bij varkens- en pluimveebedrijven zijn de overschotten per bedrijf gemiddeld ook hoger dan bij andere bedrijven.

Regionale aspecten

Door de uitbreiding van de aangifteplicht in 2001 nam het aantal verfijnde aangiften in de concentratiegebieden toe met 20 procent. Buiten de concentratiegebieden trad een verdubbeling op.

Voor vrijwel alle bedrijfstypen zijn de belastbare overschotten per hectare gemiddeld over alle jaren het hoogst in concentratiegebied Zuid-Nederland. De gemiddelde belastbare overschotten in de periode 1998–2005 zijn het grootst bij legkippenbedrijven. Het belastbare fosfaatoverschot in Zuid-Nederland is bij deze bedrijven gemiddeld 411 kg per hectare en het belastbare stikstofoverschot 950 kg per hectare. Het gemiddelde belastbare fosfaatoverschot in 1998–2005 voor alle bedrijfstypen met verfijnde aangifte bedroeg in de concentratiegebieden Zuid- en Oost-Nederland respectievelijk 49 kg P₂O₅/ha en 33 kg P₂O₅/ha en in Overig-Nederland 22 kg P₂O₅/ha.

Het gemiddelde belastbare stikstofoverschot per verfijnde aangifte was in de concentratiegebieden Zuid- en Oost-Nederland respectievelijk 115 kg N/ha en 67 kg N/ha en in Overig-Nederland 48 kg N/ha.

3.3.3 Saldo's verfijnde aangiften

Tabel 3.10a
Door Dienst Regelingen vastgestelde positieve fosfaatsaldo's naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
<i>Aantal verfijnde aangiften</i>	<i>abs.</i>									
1998	4	435	1 893	5 483	4 772	825	1 451	5 985	24	20 872
1999	139	974	3 211	5 215	4 756	906	1 498	6 789	139	23 627
2000	282	1 665	4 857	4 174	4 610	923	1 338	6 984	168	25 001
2001	450	1 930	4 643	4 617	4 729	967	1 264	6 924	296	25 820
2002	726	2 437	5 827	3 403	4 228	901	1 201	6 208	274	25 205
2003	801	2 356	5 552	3 594	3 878	783	1 028	5 484	274	23 750
2004	840	2 273	5 569	3 057	3 549	881	921	5 004	251	22 345
2005	656	1 798	4 767	2 230	2 804	634	634	3 305	139	16 967
	<i>in % van het totaal aantal verfijnde aangiften per bedrijfstype</i>									
1998	0	30	43	80	62	64	81	48	8	56
1999	6	48	54	82	68	70	84	64	25	62
2000	7	47	40	83	70	70	83	71	35	56
2001	3	25	27	85	73	74	82	76	19	38
2002	4	31	32	81	75	76	84	74	24	39
2003	6	36	34	84	76	76	84	72	33	42
2004	7	39	36	83	76	76	84	71	33	43
2005	7	35	33	71	65	63	67	56	25	38
<i>Oppervlakte cultuurgrond ²⁾</i>	<i>1 000 ha</i>									
1998	0	12	67	141	71	5	13	44	0	353
1999	2	22	110	136	72	6	16	54	0	418
2000	5	38	172	113	72	7	14	59	0	480
2001	7	43	173	134	74	7	15	63	0	517
2002	11	52	221	102	67	7	15	63	0	539
2003	14	52	214	116	66	6	13	57	0	539
2004	16	52	221	99	59	8	13	53	0	520
2005	12	39	187	73	46	7	10	35	0	409
<i>Fosfaatsaldo ³⁾</i>	<i>1 000 kg P₂O₅</i>									
1998	5	379	1 700	3 229	3 011	1 839	3 003	4 042	5	17 212
1999	102	1 042	4 188	5 692	5 069	2 982	4 743	8 350	80	32 247
2000	283	2 324	7 902	5 981	6 233	4 280	5 405	11 178	120	43 706
2001	554	2 558	7 403	8 120	8 221	5 852	6 222	15 168	246	54 345
2002	980	3 331	9 712	6 580	9 074	7 309	7 322	16 397	239	60 945
2003	1 268	3 620	9 115	7 557	10 658	7 633	7 900	16 013	423	64 187
2004	1 377	3 190	9 146	6 633	10 186	9 367	7 777	14 109	532	62 316
2005	1 039	2 190	7 066	4 433	7 331	6 223	5 241	6 976	156	40 655
	<i>kg P₂O₅/ha</i>									
1998	48	32	25	23	43	341	230	92	769	49
1999	48	48	38	42	71	475	299	156	596	77
2000	60	61	46	53	87	643	378	190	615	91
2001	79	60	43	60	111	785	416	240	755	105
2002	92	64	44	65	135	993	494	261	700	113
2003	91	70	43	65	161	1 246	611	280	1 120	119
2004	87	61	41	67	174	1 200	610	268	1 613	120
2005	85	56	38	61	160	953	531	199	770	99

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juli 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

²⁾ Cultuurgrond van verfijnde aangiften met een positief saldo, exclusief natuurterrein met beheersregime.

³⁾ Inclusief saldo voor verfijnde aangiften met zowel een fosfaat- als een stikstofsaldo.

Toelichting

In tegenstelling tot de eerste vier monitoringsrapportages (IKC-Landbouw, 1999, 2000; Boomaerts *et al.*, 2001; CBS, 2002) is vanaf de Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2003 (CBS, 2003) voor de typering van bedrijven de totale grondoppervlakte meegeteld bij het bepalen van de veebezetting. Natuurterreinen onder beheersregime zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

Tabel 3.10b
Door Dienst Regelingen vastgestelde positieve stikstofsaldo's naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
<i>Aantal verfijnde aangiften</i>										
	<i>abs.</i>									
1998	1 103	1 323	3 890	5 621	6 345	935	1 511	8 287	206	29 221
1999	2 047	1 864	5 134	5 050	5 875	990	1 557	8 246	371	31 134
2000	3 991	3 272	10 690	4 105	5 554	1 003	1 373	8 187	412	38 587
2001	16 500	7 434	15 581	4 437	5 379	1 002	1 300	7 496	1 282	60 411
2002	16 723	7 362	15 991	3 374	4 660	922	1 220	6 546	982	57 780
2003	13 091	6 105	14 747	3 599	4 186	787	1 036	5 766	734	50 051
2004	11 182	5 504	13 736	3 065	3 781	893	930	5 285	675	45 051
2005	7 902	4 444	11 539	2 235	2 951	633	631	3 463	470	34 268
<i>in % van het totaal aantal verfijnde aangiften per bedrijfstype</i>										
1998	86	91	88	82	83	73	84	67	70	78
1999	89	92	86	80	84	77	88	78	68	82
2000	93	92	88	81	84	76	85	83	85	86
2001	96	95	90	81	83	77	85	82	84	89
2002	96	94	89	81	82	78	85	78	87	89
2003	96	94	91	84	82	76	84	76	89	89
2004	95	93	90	83	81	77	85	75	88	88
2005	88	87	80	71	68	63	67	59	85	77
<i>Oppervlakte cultuurgrond ²⁾</i>										
	<i>1 000 ha</i>									
1998	37	36	136	143	100	7	14	67	0	540
1999	65	43	180	130	91	8	17	69	0	603
2000	136	73	400	110	89	8	16	71	1	904
2001	509	142	595	128	86	8	16	70	2	1 556
2002	531	144	634	100	76	8	15	67	2	1 578
2003	455	126	600	116	72	6	13	61	1	1 450
2004	397	117	572	99	63	8	13	57	1	1 327
2005	262	91	476	72	49	7	10	37	1	1 006
<i>Stikstofsaldo ³⁾</i>										
	<i>1 000 kg N</i>									
1998	4 709	5 247	12 061	14 786	15 283	4 275	6 493	16 797	82	79 733
1999	11 529	10 647	23 452	22 196	22 803	7 316	11 198	30 407	443	139 994
2000	26 927	22 703	60 541	24 558	30 152	10 274	13 922	42 973	708	232 758
2001	89 697	42 943	103 038	32 883	36 413	13 139	16 456	53 269	1 758	389 596
2002	144 855	58 542	139 602	29 424	38 618	15 218	19 494	57 947	2 042	505 741
2003	161 957	64 754	158 940	37 862	44 011	16 053	21 337	60 405	2 510	567 828
2004	158 287	64 690	150 711	32 328	40 601	21 686	21 585	60 155	3 228	553 273
2005	117 388	55 046	126 913	22 859	32 331	16 107	15 118	39 514	2 112	427 389
	<i>kg N/ha</i>									
1998	129	146	88	103	153	653	452	252	282	148
1999	178	249	130	171	251	956	654	442	887	232
2000	197	309	151	223	340	1 368	888	601	1 168	258
2001	176	303	173	257	423	1 680	1 040	756	836	250
2002	273	405	220	293	506	1 940	1 273	859	1 220	320
2003	356	514	265	327	609	2 536	1 613	989	2 039	392
2004	399	551	263	327	644	2 678	1 691	1 056	2 859	417
2005	447	602	267	317	660	2 445	1 530	1 055	2 578	425

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juli 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

²⁾ Cultuurgrond van verfijnde aangiften met een positief saldo, exclusief natuurterrein met beheersregime.

³⁾ Inclusief saldo voor verfijnde aangiften met zowel een fosfaat- als een stikstofsaldo.

Bedrijven doen aangifte per kalenderjaar. Wanneer het fosfaatoverschot en/of stikstofoverschot van de verfijnde aangiften lager is dan de verliesnorm wordt een saldo opgebouwd. Als in één van de volgende zes jaren de verliesnormen worden overschreden dan kan worden verrekend met het opgebouwde saldo, waardoor geen of minder heffing hoeft te worden betaald. Ook is het mogelijk om een deel van of alle eerder betaalde heffing terug te vragen wanneer de verliesnormen onderschreden worden in één van de volgende zes jaren nadat heffing is betaald. Met forfaitaire aangiften kan geen saldo worden opgebouwd.

Bedrijven met minder dan 2,5 GVE/ha kunnen geen fosfaatsaldo opbouwen. Om te berekenen of een bedrijf meer dan 2,5 GVE/ha heeft moest voor de periode 1998–2000

alleen de grond in eigendom, reguliere pacht en zakelijk gebruik meegeteld worden. Vanaf 2001 moeten bedrijven de totale grondoppervlakte (exclusief natuurterreinen onder beheersregime) meetellen bij het bepalen van de veebezetting. Het gevolg hiervan is dat de akkerbouwbedrijven, extensieve gemengde bedrijven en extensieve melkveebedrijven met minder dan 2,5 GVE/ha in 2001 over de periode 1998–2000 toch fosfaat-saldo hebben kunnen opbouwen. Voor verrekening van een heffing met een opgebouwd saldo hoeft geen rekening te worden gehouden met de grens van 2,5 GVE/ha.

In tabellen 3.10a en 3.10b zijn de fosfaat- en stikstofsaldo's voor 1998–2005 gegeven waarin de saldo's en overschotten van eerdere jaren zijn verrekend.

Uit een studie door ID-Lelystad (Jongbloed *et al.*, 2002) bleek dat de gemiddelde stikstof- en fosforgehalten in varkens hoger waren dan de van kracht zijnde gehalten in de Meststoffenwet. Naar aanleiding van deze uitkomsten zijn medio 2003 de vastleggingsnormen voor varkens in de Meststoffenwet met terugwerkende kracht tot 1 januari 1998 aangepast. Deze correctie is doorgevoerd in de cijfers.

Ontwikkelingen

Voor de intensieve bedrijven (intensieve melkveebedrijven, intensieve veebedrijven, legkippen-, slachtpluimvee- en varkensbedrijven) vertoont het aantal eenheden met een positief saldo een dalende trend. Wel is het opvallend dat juist veel van deze (intensieve) bedrijven hoge saldo's hebben opgebouwd. Hoewel het aantal intensieve bedrijven met positieve saldo's is gedaald, vertonen de saldo's zelf een stijgende lijn tot en met 2004. In 2005 zijn de saldo's fors afgenomen. Dit wekt de indruk dat bedrijven in het laatste MINAS-jaar hun positieve saldo's deels hebben aangewend om mest aan te voeren dan wel minder mest af te voeren.

3.3.4 Mineralenbalansen forfaitaire aangiften

Tabel 3.11a
Aantal, oppervlakte cultuurgrond en veebezetting van forfaitaire aangiften, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
<i>abs.</i>										
<i>Aantal aangiften</i>										
1998	1 231	551	395	267	918	81	83	250	526	4 302
1999	1 344	564	361	157	686	56	52	104	425	3 749
2000	1 498	1 063	587	95	538	51	36	73	181	4 122
2001	4 435	2 597	1 253	70	387	24	13	30	473	9 282
2002	4 237	2 417	1 198	36	294	18	10	21	352	8 583
2003	2 471	1 730	1 055	46	318	11	11	40	216	5 898
2004	1 967	1 544	1 118	39	307	19	9	82	192	5 277
2005	1 584	1 457	1 329	33	321	20	7	90	141	4 982
<i>ha</i>										
<i>Oppervlakte grond²⁾</i>										
1998	27 312	8 266	10 420	5 011	8 983	489	384	1 173	817	62 854
1999	28 806	7 963	8 924	2 897	4 702	320	329	487	644	55 072
2000	26 089	15 971	15 912	1 432	4 294	315	305	365	315	64 998
2001	110 194	46 425	32 736	1 083	8 899	123	141	213	957	200 769
2002	87 664	38 680	35 303	479	11 267	154	58	142	712	174 459
2003	47 124	28 906	35 678	799	4 403	61	54	393	476	117 893
2004	38 636	26 875	40 768	963	4 134	161	170	655	415	112 779
2005	31 840	26 500	55 106	883	6 235	111	199	837	338	122 048
<i>GVE/ha</i>										
<i>Veebezetting³⁾</i>										
1998	0,0	1,6	1,8	3,1	7,5	30,2	26,1	9,3	0,1	
1999	0,0	1,5	1,8	3,0	8,5	40,1	26,0	12,5	0,2	
2000	0,0	1,5	1,7	3,2	9,5	42,3	19,2	12,3	0,3	
2001	0,0	1,3	1,5	3,1	5,7	23,5	12,0	9,0	0,3	
2002	0,1	1,3	1,5	3,3	5,9	16,4	20,6	8,2	0,4	
2003	0,1	1,3	1,7	3,7	4,6	29,9	18,8	9,0	0,5	
2004	0,1	1,3	1,7	3,6	4,9	33,4	8,5	13,3	0,5	
2005	0,1	1,3	1,7	4,4	4,8	49,3	6,5	15,1	0,5	

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

1) Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

2) Totale oppervlakte grond volgens MINAS-aangifte, inclusief natuurterrein met beheersregime.

3) Veebezetting berekend met oppervlakte cultuurgrond, exclusief natuurterrein met beheersregime.

Toelichting

In tegenstelling tot de eerste vier monitoringsrapportages (IKC-Landbouw, 1999, 2000; Boomaerts *et al.*, 2001; CBS, 2002) is vanaf de Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2003 (CBS, 2003) voor de typering van bedrijven de totale grondoppervlakte meegeteld bij het bepalen van de veebezetting. Natuurterreinen onder beheersregime zijn daarbij buiten beschouwing gelaten (zie paragraaf 3.1).

Per bedrijfstype is een gemiddelde fosfaat- en stikstofbalans gemaakt voor alle forfaitaire aangiften van 1998–2005. Voor het bepalen van de fosfaat- en stikstofoverschotten per hectare (tabellen 3.11c en 3.11d) is gebruik gemaakt van de totale oppervlakte grond waarop fosfaat- en stikstofverliesnormen (zie tabel 3.7) betrekking kunnen hebben. Natuurterreinen onder beheersregime zijn daarbij meegenomen omdat hiervoor ook verliesnormen gelden.

De gegevens zijn in juni 2007 door Dienst Regelingen aangeleverd. Alle forfaitaire aangiften zijn nagenoeg afgehandeld (tabel 3.8).

De forfaitaire aangifte werkt met vastgestelde normen (forfaits) voor de aan- en afvoer van mineralen naar en van het bedrijf. Vooral de bedrijven met een zodanig gunstige

Tabel 3.11b
Overschrijding van de toegestane fosfaat- en stikstofverliezen voor forfaitaire aangiften, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
Forfaitaire aangiften met overschrijding van de toegestane fosfaatverliezen ²⁾										
<i>in % van het aantal forfaitaire aangiften per bedrijfstype</i>										
<i>Aandeel aangiften</i>										
1998	28	25	26	72	59	43	34	72	10	37
1999	26	21	27	57	43	36	25	55	20	30
2000	16	15	11	60	39	39	19	55	17	20
2001	8	6	5	54	38	33	38	43	13	9
2002	6	6	6	36	20	28	50	33	11	7
2003	4	2	3	24	8	0	27	10	4	4
2004	5	2	6	31	8	0	22	9	6	5
2005	4	3	6	15	7	10	0	13	5	5
<i>Aandeel oppervlakte grond ³⁾</i>										
1998	19	28	23	69	41	49	61	78	12	29
1999	28	20	24	47	40	55	43	65	23	29
2000	11	15	10	64	37	33	31	62	19	15
2001	4	5	6	54	15	8	29	42	13	6
2002	4	5	6	30	5	37	17	25	10	5
2003	2	1	2	26	5	–	11	10	3	2
2004	3	1	6	34	8	–	40	9	5	4
2005	3	3	5	7	7	3	–	22	4	4
Forfaitaire aangiften met overschrijding van de toegestane stikstofverliezen ⁴⁾										
<i>Aandeel aangiften</i>										
1998	4	6	18	51	27	20	7	18	2	14
1999	2	5	16	42	19	18	6	13	2	9
2000	2	3	12	39	17	24	3	19	3	7
2001	2	2	6	43	25	25	31	20	3	4
2002	1	1	9	31	12	11	20	14	3	3
2003	0	0	2	11	1	9	9	0	1	1
2004	1	1	4	13	3	11	11	0	1	1
2005	1	1	4	6	3	10	0	0	4	2
<i>Aandeel oppervlakte grond ³⁾</i>										
1998	2	5	22	42	15	13	6	9	2	11
1999	2	3	19	42	14	5	1	15	1	8
2000	2	3	14	27	11	6	7	12	2	6
2001	1	1	9	40	8	3	17	6	3	3
2002	1	1	11	19	1	3	7	3	2	3
2003	0	0	2	20	0	–	–	–	1	1
2004	1	1	4	10	1	2	1	–	1	2
2005	0	1	5	5	1	4	–	–	2	2

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

²⁾ Toegestane verliezen naar de bodem.

³⁾ Totale oppervlakte grond volgens MINAS-aangifte, inclusief natuurterrein met beheersregime.

⁴⁾ Gasvormige (diergebonden) stikstofverliezen en toegestane verliezen naar de bodem.

mineralenbalans dat ze naar verwachting geen of slechts een geringe heffing hoeven te betalen, doen forfaitaire aangifte. Door middel van een amendement op de Meststoffenwet zijn in medio 2003 gunstiger forfaits vastgesteld. Deze nieuwe forfaits gelden met terugwerkende kracht voor de MINAS-aangifte over 2003.

Bij de overschotten zijn vrijstellingen in 1998 en 1999 voor de ruimere stikstofcorrectie meegenomen.

Wanneer de stikstof- of fosfaatbalans voor een bepaald bedrijfstype is gebaseerd op een klein aantal aangiften kunnen de cijfers in tabel 3.11 van jaar tot jaar sterk wisselen. Deze schommelingen worden deels veroorzaakt door enkele uitschieters die een groot effect hebben op de stikstof- of fosfaatbalans van het bedrijfstype waarvan zij deel uitmaken.

Tabel 3.11c
Fosfaatbalans van forfaitaire aangiften, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
Alle forfaitaire aangiften	<i>kg P₂O₅ per hectare</i>									
<i>Fosfaatoverschot²⁾</i>										
1998	-3	23	29	42	28	-17	-158	91	-14	14
1999	8	19	27	34	13	-30	0	109	-16	15
2000	2	12	18	30	-4	-121	-35	101	11	8
2001	-7	5	10	18	9	-21	6	182	-4	0
2002	-13	-3	-3	-5	-3	-27	-127	18	-16	-8
2003	-14	-11	6	-8	-17	-310	-160	-44	-25	-8
2004	-22	-11	7	-12	-19	-325	-9	-22	-36	-9
2005	-14	-11	6	-12	-12	-349	-83	-51	-30	-5
Forfaitaire aangiften met overschrijding van de toegestane verliezen³⁾										
<i>Fosfaatoverschot²⁾</i>										
1998	70	63	64	53	82	148	114	124	157	72
1999	57	65	61	54	82	124	205	179	105	66
2000	47	44	41	48	68	127	54	181	143	53
2001	43	44	41	43	60	410	86	400	87	49
2002	39	33	29	45	45	71	182	98	59	36
2003	37	31	32	40	44	-	42	62	39	36
2004	29	30	24	31	30	-	24	46	36	27
2005	25	24	24	39	30	381	-	35	57	25
<i>Belastbaar fosfaatoverschot⁴⁾</i>										
1998	30	25	24	14	45	108	74	84	117	33
1999	17	25	21	14	43	84	165	139	65	26
2000	12	9	6	13	34	92	19	146	108	18
2001	9	9	6	9	26	375	51	365	53	14
2002	11	7	5	20	20	44	155	73	34	10
2003	10	6	6	14	17	-	17	35	13	10
2004	6	9	4	11	11	-	6	23	15	6
2005	6	4	3	21	10	361	-	15	37	5

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

1) Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

2) Fosfaataanvoer minus fosfaatvoer zonder rekening te houden met toegestane verliezen naar de bodem.

3) Aangiften waarbij de fosfaataanvoer groter is dan de fosfaatafvoer (inclusief toegestaan fosfaatverlies naar de bodem).

4) Fosfaataanvoer minus fosfaatvoer en toegestane verliezen naar de bodem. Eventuele vrijstellingen zijn op het belastbaar overschot in mindering gebracht.

Ontwikkelingen

Door de wijzigingen in de populatie van aangifteplichtige bedrijven is het lastig om algemene uitspraken te doen over de aandelen aangiften met overschrijding van de verliesnorm en de hoogte van de (belastbare) overschotten. De uitbreiding van de aangifteplicht in 2001 leidde tot meer dan een verdubbeling van het aantal forfaitaire aangiften. De vrijstelling van de aangifteplicht vanaf aangiftejaar 2003 voor extensieve bedrijven en akker- en tuinbouwbedrijven zorgde weer voor een forse daling. Het aandeel forfaitaire aangiften bedroeg in de periode 2001–2005 circa 10 procent.

Over de hoogte van de belastbare overschotten per hectare valt geen uitspraak te doen vanwege het zeer geringe aantal bedrijven per bedrijfstype met overschrijding van de verliesnorm.

Regionale aspecten

Door de uitbreiding van de aangifteplicht in 2001 verdubbelde het aantal forfaitaire aangiften in de concentratiegebieden. Buiten de concentratiegebieden was de toename nog iets groter. Na de beperking van de aangifteplicht vanaf aangiftejaar 2003 is het aantal forfaitaire aangiften weer fors teruggelopen. Gemiddeld over de periode 1998–2005 deed 7 procent van de bedrijven in concentratiegebied Zuid-Nederland forfaitair aangifte. In Oost-Nederland was dit aandeel 8 procent en buiten de concentratiegebieden deed 13 procent van de bedrijven forfaitair aangifte.

Tabel 3.11d
Stikstofbalans van forfaitaire aangiften, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
Alle forfaitaire aangiften										
	<i>kg N per hectare</i>									
<i>Stikstofoverschot ²⁾</i>										
1998	-60	80	200	315	315	389	499	194	-119	76
1999	-21	62	185	312	312	479	692	234	-149	67
2000	-37	46	154	279	279	363	471	210	-73	55
2001	-51	11	104	260	260	352	605	373	-83	-3
2002	-60	-21	88	213	213	244	994	20	-105	-14
2003	-74	-49	73	111	111	-11	591	-27	-123	-17
2004	-104	-54	76	115	115	352	255	124	-174	-16
2005	-69	-60	71	67	67	670	-5	92	-144	6
<i>Toelaatbaar stikstofoverschot ³⁾</i>										
1998	224	274	294	325	280	696	1 396	421	237	273
1999	205	273	294	327	377	790	1 410	487	260	264
2000	194	247	266	314	337	837	1 013	462	233	245
2001	159	193	241	278	154	617	636	392	197	182
2002	178	199	213	260	110	468	1 098	333	179	186
2003	158	200	219	257	250	792	987	328	192	192
2004	151	170	186	243	264	1 215	403	412	147	176
2005	132	172	180	210	223	1 603	323	445	138	171
Forfaitaire aangiften met overschrijding van de toegestane verliezen										
<i>Stikstofoverschot ²⁾</i>										
1998	220	317	348	423	567	1 546	843	1 157	626	423
1999	213	358	355	426	584	4 570	24 325	1 105	673	430
2000	229	305	307	439	540	3 590	577	1 477	1 368	370
2001	166	263	282	368	528	9 076	1 093	5 224	386	310
2002	164	227	244	341	516	1 409	2 619	1 307	208	249
2003	171	269	236	316	451	x	x	-	224	253
2004	161	186	201	291	673	3 678	2 207	-	145	215
2005	161	173	193	242	379	1 225	-	-	164	197
<i>Belastbaar stikstofoverschot ⁴⁾</i>										
1998	37	42	52	84	150	323	442	565	396	90
1999	34	66	53	89	190	1 114	17 512	549	425	101
2000	64	62	37	116	157	750	36	744	1 172	77
2001	31	43	36	83	111	2 837	329	3 662	200	59
2002	26	28	23	72	71	358	656	728	67	28
2003	32	57	17	60	79	x	x	-	59	30
2004	18	28	18	43	144	300	278	-	9	22
2005	40	15	14	22	47	96	-	-	58	16

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, juni 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

²⁾ Stikstofaanvoer minus stikstofafvoer zonder rekening te houden met gasvormige (diergebonden) stikstofverliezen en toegestane verliezen naar de bodem.

³⁾ Som van gasvormige (diergebonden) stikstofverliezen en de toegestane verliezen naar de bodem.

⁴⁾ Stikstofaanvoer minus stikstofafvoer en toelaatbare stikstofverliezen. Eventuele vrijstellingen zijn op het belastbaar overschot in mindering gebracht.

3.3.5 Tarieven voor belastbaar stikstof- of fosfaatoverschot

Tabel 3.12
Tarieven voor belastbaar stikstof- of fosfaatoverschot

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	<i>euro/kg</i>							
Fosfaatheffing								
eerste 10 kg/ha	1,13	1,13	2,27	2,27	9,00	9,00	9,00	9,00
volgende kg/ha ¹⁾	4,54	4,54	9,08	9,08	9,00	9,00	9,00	9,00
Stikstofheffing								
eerste 40 kg/ha	0,68	0,68	0,68	0,68	1,15	2,30	2,30	2,30
volgende kg/ha	0,68	0,68	0,68	0,68	2,30	2,30	2,30	2,30

Bron: Dienst Regelingen.

¹⁾ Belastbare fosfaatoverschotten voor intermediairen vallen altijd in het hoge tarief.

Ontwikkelingen

Zowel het lage als het hoge tarief van de fosfaatheffing is in 2000 verdubbeld. Met ingang van 2002 is het lage tarief komen te vervallen. Het lage en het hoge tarief van de stikstofheffing waren in de periode 1998–2001 constant. In 2002 werd zowel het lage als het hoge tarief verhoogd en in 2003 kwam het lage tarief te vervallen.

3.3.6 Heffingen verwijnde aangiften

Tabel 3.13
Verwijnde aangiften met heffing, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
<i>Aangiften met alleen fosfaatheffing</i>										
<i>in % van het totale aantal verwijnde aangiften per bedrijfstype</i>										
1998	22	15	7	13	19	18	9	19	13	16
1999	22	16	6	9	17	17	13	12	11	13
2000	8	9	4	10	20	18	15	21	10	13
2001	4	5	3	8	15	14	13	12	4	7
2002	3	5	4	12	15	13	13	16	3	7
2003	2	5	3	12	16	16	12	18	5	7
2004	3	6	3	9	15	20	15	23	6	8
2005	4	8	5	12	17	22	16	23	5	10
<i>Aangiften met alleen stikstofheffing</i>										
1998	1	2	7	26	18	8	6	2	1	11
1999	2	3	34	22	9	9	7	4	2	13
2000	3	3	9	25	19	9	7	4	1	10
2001	2	2	10	22	9	9	6	8	5	7
2002	3	3	14	14	5	9	6	5	2	7
2003	3	3	9	11	5	9	5	6	2	6
2004	11	7	36	28	9	6	8	5	3	18
2005	11	6	28	21	6	8	8	4	3	15
<i>Aangiften met zowel fosfaat- als stikstofheffing</i>										
1998	5	2	2	5	13	14	7	17	5	10
1999	4	3	3	7	10	13	9	10	5	8
2000	1	1	1	7	12	15	15	13	5	7
2001	0	1	1	7	10	13	14	12	2	4
2002	1	1	2	10	11	11	10	15	3	5
2003	0	1	1	8	10	16	12	22	5	6
2004	1	3	6	25	21	14	21	28	5	11
2005	2	4	9	31	27	22	30	38	6	15
<i>Alle verwijnde aangiften met heffing</i>										
1998	28	18	16	44	50	40	23	38	20	37
1999	28	22	43	38	36	39	30	27	18	33
2000	12	14	15	42	51	42	37	38	16	30
2001	7	8	14	37	34	36	33	32	12	18
2002	6	9	20	37	31	33	29	36	8	19
2003	6	9	14	31	31	41	30	46	12	19
2004	15	17	45	62	45	40	44	55	14	37
2005	17	18	41	64	50	51	54	65	14	39
<i>Totale fosfaatheffing 1 000 euro</i>										
1998	490	260	337	784	4 101	2 472	997	12 901	36	22 377
1999	624	389	479	680	3 033	2 144	1 474	5 549	70	14 444
2000	561	545	634	1 394	7 985	5 542	4 293	17 401	106	38 461
2001	748	645	838	1 581	5 634	4 902	3 467	9 908	134	27 856
2002	1 134	1 285	2 652	2 455	6 907	4 351	2 885	15 180	86	36 935
2003	978	1 193	1 971	2 416	6 693	5 678	4 113	23 271	211	46 525
2004	1 277	1 940	4 374	5 235	10 095	6 489	5 981	30 788	269	66 449
2005	1 973	3 499	10 892	8 739	17 425	10 416	8 411	44 895	159	106 408
<i>Totale stikstofheffing</i>										
1998	65	33	329	857	875	519	184	1 949	6	4 818
1999	286	86	1 236	1 841	1 105	461	320	1 181	15	6 531
2000	183	109	1 023	951	958	610	385	1 636	11	5 866
2001	223	114	1 563	1 137	855	625	353	1 565	19	6 453
2002	1 065	543	4 736	1 836	2 014	1 495	768	5 097	53	17 606
2003	1 562	617	3 999	2 265	2 280	1 787	1 063	8 470	98	22 140
2004	8 274	1 886	27 760	9 508	5 595	1 513	2 208	9 456	170	66 371
2005	6 665	1 969	22 392	9 292	7 427	2 912	3 052	13 849	90	67 647

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, mei 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

Toelichting

In tegenstelling tot de eerste vier monitoringsrapportages (IKC-Landbouw, 1999, 2000; Boomaerts *et al.*, 2001; CBS, 2002) is vanaf de Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2003 (CBS, 2003) voor de typering van bedrijven de totale grondoppervlakte meegeteld bij het bepalen van de veebezetting. Natuurterreinen onder beheersregime zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

Per bedrijfstype is het percentage aangiften gegeven met alleen een fosfaatheffing, alleen een stikstofheffing of met zowel een stikstof- als een fosfaatheffing. Het percentage aangiften met een fosfaatheffing (percentage met alleen fosfaatheffing plus percentage met stikstof- en fosfaatheffing) en het percentage met een stikstofheffing (percentage met alleen stikstofheffing plus percentage met stikstof- en fosfaatheffing) is in de meeste gevallen kleiner dan het percentage aangiften met overschrijding van de verliesnorm voor respectievelijk fosfaat en stikstof in tabel 3.9b. Dit wordt veroorzaakt doordat bij de overschrijding van de verliesnormen nog geen rekening is gehouden met vrijstellingen voor varkenspest, waterschade e.d.. Deze vrijstellingen zijn wel in mindering gebracht op de belastbare overschotten waarbij in sommige gevallen het belastbare overschot en daarmee ook de heffing komt te vervallen.

Voor niet-afgehandelde aangiften is de door agrariërs zelf berekende heffing en voor afgehandelde aangiften is de door Dienst Regelingen vastgestelde heffing gebruikt. Boetes en retourbetalingen zijn niet meegenomen.

Uit een studie door ID-Lelystad (Jongbloed *et al.*, 2002) bleek dat de gemiddelde stikstof- en fosforgehalten in varkens hoger waren dan de van kracht zijnde gehalten in de Meststoffenwet. Naar aanleiding van deze uitkomsten zijn medio 2003 de vastleggingsnormen voor varkens in de Meststoffenwet met terugwerkende kracht tot 1 januari 1998 aangepast. Deze correctie is doorgevoerd in de cijfers.

Ontwikkelingen

Het percentage verfijnde aangiften waarbij een heffing werd vastgesteld, was het laagst in de periode 2001–2003. Dit is een logisch gevolg van de uitgebreide aangifteplicht in 2001 en 2002 waarbij ook akker- en tuinbouwbedrijven aangifteplichtig waren. Vanaf 2003 neemt het percentage aangiften met heffing weer toe. Dit wordt deels veroorzaakt door de beperking van de aangifteplicht voor extensieve bedrijven en akker- en tuinbouwbedrijven. Daarnaast maakt de aanscherping van de verliesnormen het voor bedrijven moeilijker om de mineralenoverschotten binnen de toegestane verliezen te houden.

Van de totale fosfaatheffing komt jaarlijks 60 à 70 procent voor rekening van varkens- en pluimveebedrijven. Bij de stikstofheffing is behalve het aandeel van varkensbedrijven ook het aandeel van melkveebedrijven aanzienlijk. Opmerkelijk is het grote aandeel van extensieve melkveebedrijven in de stikstofheffing van 2004 en 2005. Dit kan wijzen op het opmaken van opgebouwde saldo's.

Vanaf 2002 nemen de totale fosfaat- en stikstofheffingen fors toe. Dit wordt mede verklaard door aanscherping van de verliesnormen (tabel 3.7) en verhoging van de tarieven voor de fosfaat- en stikstofheffing (tabel 3.12).

Regionale aspecten

Ruwweg de helft van de bedrijven met verfijnde aangifte is gelegen in één van de concentratiegebieden Zuid- en Oost-Nederland. Jaarlijks komt ongeveer 75 à 80 procent van de totale fosfaatheffing voor rekening van deze bedrijven. Het aandeel in de stikstofheffing is voor de bedrijven in de concentratiegebieden minder hoog, maar ligt nog altijd boven de 50 procent. Het aandeel in de stikstofheffing is in de loop der jaren afgenomen van 70 procent in 1998 tot 53 procent in 2005.

3.3.7 Heffingsbedragen per verfijnde aangifte

Tabel 3.14
Heffingsbedragen per verfijnde aangifte, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
<i>euro per aangifte</i>										
<i>Fosfaatheffing</i>										
1998	1 419	1 061	882	652	1 656	6 058	3 367	2 919	656	2 276
1999	1 051	1 017	889	669	1 589	5 570	3 723	2 308	782	1 872
2000	1 414	1 438	1 000	1 623	3 768	12 799	8 851	5 124	1 487	4 384
2001	885	1 346	1 197	1 940	3 427	14 086	8 196	4 538	1 335	3 696
2002	1 945	2 900	2 415	2 595	4 800	15 162	8 822	5 886	1 225	4 752
2003	2 803	3 140	2 537	2 866	4 999	17 207	13 485	7 607	2 639	6 235
2004	3 020	3 527	3 282	4 195	5 984	16 681	15 257	8 629	3 208	6 869
2005	3 938	5 802	5 580	6 407	9 166	23 565	19 697	12 440	2 525	9 796
<i>Stikstofheffing</i>										
1998	821	585	810	400	400	1 840	775	829	336	607
1999	2 154	746	558	990	990	1 616	1 073	773	395	838
2000	1 087	730	800	581	581	1 967	1 064	993	363	769
2001	521	579	818	703	703	2 193	1 146	886	167	819
2002	1 830	1 680	1 654	1 779	1 779	6 280	3 282	3 089	877	2 234
2003	3 214	2 336	2 399	2 772	2 772	7 063	4 901	3 982	1 627	3 323
2004	5 790	2 933	4 312	4 843	4 843	6 580	7 170	4 126	2 657	4 485
2005	5 610	3 666	4 288	5 638	5 638	9 804	8 525	5 632	1 755	5 119
<i>Totale heffing</i>										
1998	1 532	1 090	958	545	1 295	5 841	2 916	3 144	733	1 960
1999	1 410	1 073	668	1 044	1 653	5 189	3 417	2 382	849	1 674
2000	1 422	1 351	938	1 106	2 667	11 226	7 758	5 060	1 498	3 349
2001	817	1 240	991	1 337	2 916	11 836	7 446	3 981	859	2 741
2002	2 049	2 676	2 073	2 777	5 127	14 875	8 845	6 755	1 441	4 360
2003	3 248	3 176	2 689	3 546	5 661	17 690	14 028	8 992	3 150	6 302
2004	5 455	3 857	4 682	6 441	7 404	17 510	17 204	10 338	4 070	7 009
2005	5 664	5 924	5 633	8 931	11 405	25 679	22 653	15 378	3 187	9 959

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, mei 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

Toelichting

In tabel 3.14 is het gemiddelde heffingsbedrag weergegeven van verfijnde aangiften. De gemiddelde fosfaat- en stikstofheffing per aangifte is berekend door het totale bedrag van respectievelijk de fosfaat- en stikstofheffing te delen door het aantal aangiften waarvoor de heffing is berekend. De cijfers sluiten aan bij de cijfers in tabel 3.13.

Ontwikkelingen

De omvang van de heffing per aangifte vertoont over de periode 1998–2005 voor alle bedrijfstypen een stijgende lijn. Voor een belangrijk deel is dit het gevolg van tariefsstijgingen (tabel 3.12) en aanscherping van de verliesnormen (tabel 3.7). Daarnaast kunnen de hogere heffingen ook een teken zijn van het opmaken van opgebouwde saldo's.

3.3.8 Heffingen forfaitaire aangiften

Tabel 3.15
Forfaitaire aangiften met heffing, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
<i>Aangiften met alleen fosfaatheffing</i>										
	<i>in % van het totale aantal forfaitaire aangiften per bedrijfstype</i>									
1998	25	21	18	31	36	28	27	54	8	26
1999	24	19	21	28	28	27	19	41	18	24
2000	15	14	8	32	26	27	17	38	15	16
2001	7	6	4	26	22	17	15	23	10	8
2002	6	5	5	17	14	22	30	19	9	6
2003	4	2	2	15	6	–	27	10	4	3
2004	5	2	5	21	7	–	11	9	6	4
2005	4	3	5	12	7	10	–	13	3	4
<i>Aangiften met alleen stikstofheffing</i>										
1998	1	2	11	11	4	5	–	–	–	3
1999	0	3	9	13	4	9	–	–	0	3
2000	1	2	10	11	4	12	–	3	2	3
2001	1	2	6	14	9	8	8	–	0	2
2002	1	1	7	11	6	6	–	–	1	2
2003	0	0	1	2	–	9	9	–	1	1
2004	0	0	3	3	1	11	–	–	1	1
2005	0	1	3	3	2	10	–	–	1	1
<i>Aangiften met zowel fosfaat- als stikstofheffing</i>										
1998	3	4	8	40	23	15	7	18	2	11
1999	2	2	6	29	15	9	6	13	2	6
2000	1	1	3	28	13	12	3	16	2	4
2001	1	0	1	29	16	17	23	20	3	2
2002	0	0	2	19	6	6	20	14	1	1
2003	0	–	1	9	1	–	–	–	–	0
2004	0	0	1	10	1	–	11	–	–	0
2005	0	0	1	3	1	–	–	–	2	1
<i>Alle forfaitaire aangiften met heffing</i>										
1998	29	27	37	83	63	48	–	–	–	41
1999	26	24	36	70	47	45	–	–	20	33
2000	17	17	20	71	44	51	–	58	19	23
2001	9	8	11	69	47	42	46	–	14	11
2002	7	7	13	47	26	33	–	–	12	9
2003	5	–	4	26	–	–	–	–	–	4
2004	5	2	9	33	10	–	–	–	–	6
2005	4	3	9	18	9	–	–	–	6	6
<i>1 000 euro</i>										
<i>Totale fosfaatheffing</i>										
1998	554	203	189	129	654	111	71	321	51	2 282
1999	423	132	147	52	313	62	101	191	40	1 461
2000	201	122	43	62	397	80	13	286	55	1 260
2001	189	123	50	20	255	31	17	291	53	1 029
2002	354	119	92	25	93	23	13	24	23	767
2003	89	23	40	27	34	0	1	12	2	227
2004	60	23	82	33	31	0	3	12	3	247
2005	44	25	86	12	38	12	0	25	4	245
<i>Totale stikstofheffing</i>										
1998	16	12	82	121	135	14	6	40	5	430
1999	11	12	62	73	82	11	23	28	2	305
2000	18	22	57	31	52	10	0	23	4	217
2001	26	19	69	25	51	7	5	31	3	236
2002	19	15	117	12	23	4	6	7	2	205
2003	12	10	23	22	2	0	1	0	0	71
2004	9	10	68	9	14	2	1	0	0	113
2005	9	5	81	2	6	1	0	0	1	105

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, mei 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

Toelichting

In tegenstelling tot de eerste vier monitoringsrapportages (IKC-Landbouw, 1999, 2000; Boomaerts *et al.*, 2001; CBS, 2002) is vanaf de Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2003 (CBS, 2003) voor de typering van bedrijven de totale grondoppervlakte meegeteld bij het bepalen van de veebezetting. Natuurterreinen onder beheersregime zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

Per bedrijfstype is het percentage aangiften gegeven met alleen een fosfaatheffing, alleen een stikstofheffing of met zowel een stikstof- als een fosfaatheffing. Het percentage aangiften met een fosfaatheffing (percentage met alleen fosfaatheffing plus percentage met stikstof- en fosfaatheffing) en het percentage aangiften met een stikstofheffing (percentage met alleen stikstofheffing plus percentage met stikstof- en fosfaatheffing) komt overeen met het percentage aangiften met overschrijding van de verliesnorm voor respectievelijk fosfaat en stikstof (zie tabel 3.11b).

Voor niet-afgehandelde aangiften is de door agrariërs zelf berekende heffing en voor afgehandelde aangiften is de door Dienst Regelingen vastgestelde heffing gebruikt. Boetes en retourbetalingen zijn niet meegenomen. Naheffingsaanslagen zijn wel meegenomen.

Tarieven voor stikstof- en fosfaatheffingen zijn gegeven in tabel 3.12.

Ontwikkelingen

Het percentage forfaitaire aangiften waarbij een heffing werd vastgesteld, nam in de periode 1998–2005 af van 41 procent tot 6 procent. Uit tabel 3.11a blijkt dat het grootste deel van de bedrijfstypen met forfaitaire aangiften bestaat uit akkerbouwbedrijven en extensieve bedrijven. Het aandeel van deze bedrijfstypen loopt op van 50 procent in 1998 tot circa 90 procent in 2001 en latere jaren. Het aandeel in de totale fosfaat- en stikstofheffing was voor deze bedrijfstypen minder groot. Vanaf 2002 komt ongeveer tweederde deel van de fosfaatheffing voor rekening van akkerbouwbedrijven en extensieve bedrijven.

Regionale aspecten

Het aantal forfaitaire aangiften met een fosfaat- of stikstofheffing is bij de meeste bedrijfstypen te gering om op regionaal niveau uitspraken te doen.

3.3.9 Heffingsbedragen per forfaitaire aangifte

Tabel 3.16
Heffingsbedragen per forfaitaire aangifte, naar bedrijfstype

	Akkerbouw- bedrijf	Extensief gemengd bedrijf	Extensief melkvee- bedrijf	Intensief melkvee- bedrijf	Intensief veebedrijf	Legkippen- bedrijf	Slacht- pluimvee- bedrijf	Varkens- bedrijf	Kleine bedrijven ¹⁾	Totaal
<i>euro per aangifte</i>										
<i>Fosfaatheffing</i>										
1998	1 619	1 481	1 832	673	1 207	3 164	2 527	1 786	936	1 415
1999	1 212	1 101	1 505	585	1 056	3 112	7 801	3 347	475	1 298
2000	849	755	688	1 094	1 882	3 989	1 885	7 138	1 768	1 521
2001	542	732	791	526	1 732	3 926	3 381	2 206	845	898
2002	1 342	863	1 243	1 955	1 556	4 536	2 695	3 366	598	1 269
2003	827	656	1 325	2 432	1 495	x	x	3 112	213	1 029
2004	634	893	1 158	2 712	1 191	x	x	1 669	245	986
2005	676	642	1 110	2 324	1 586	x	x	2 102	599	1 063
<i>Stikstofheffing</i>										
1998	355	367	1 132	883	540	855	1 063	888	415	700
1999	399	415	1 116	1 109	631	1 115	x	2 009	222	886
2000	762	832	794	830	550	862	x	1 610	738	760
2001	347	376	865	817	534	1 091	1 332	261	219	570
2002	666	531	1 115	1 103	646	x	x	x	184	908
2003	959	1 447	1 112	4 326	613	x	x	x	x	1 336
2004	778	1 062	1 655	1 889	1 785	x	x	x	x	1 424
2005	1 001	466	1 523	x	721	x	x	x	220	1 158
<i>Totale heffing</i>										
1998	1 618	1 452	1 864	1 133	1 359	3 190	2 755	2 008	1 036	1 553
1999	1 225	1 048	1 603	1 139	1 214	2 936	9 552	3 841	490	1 427
2000	878	808	837	1 390	1 910	3 466	1 955	7 335	1 742	1 540
2001	541	681	902	927	1 672	3 795	3 705	2 326	873	916
2002	1 304	846	1 298	2 208	1 514	4 432	3 944	4 319	571	1 277
2003	870	788	1 402	4 032	1 601	x	479	3 112	215	1 165
2004	661	994	1 471	3 230	1 508	x	x	1 669	218	1 173
2005	746	629	1 445	2 266	1 485	3 233	x	2 102	588	1 190

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen, mei 2007.

¹⁾ Bedrijven ≤ 3 ha en ≤ 3 GVE.

Toelichting

In tabel 3.16 is het gemiddelde heffingsbedrag weergegeven van forfaitaire aangiften. De gemiddelde fosfaat- en stikstofheffing per aangifte is berekend door het totale bedrag van respectievelijk de fosfaat- en stikstofheffing te delen door het aantal aangiften waarvoor de heffing is berekend. Er is geen gemiddelde heffing berekend als het aantal aangiften met een heffing kleiner is dan vier. De cijfers sluiten aan bij de cijfers in tabel 3.15.

Ontwikkelingen

Bij forfaitaire aangiften is het lastig om ontwikkelingen aan te geven in het gemiddelde heffingsbedrag vanwege het geringe aantal forfaitaire aangiften met een heffing. De gemiddelde heffing per bedrijf over alle bedrijfstypen is in 2001 fors lager dan in 2000 als gevolg van de uitbreiding van de aangifteplicht voor akkerbouwbedrijven. Als deze bedrijven de verliesnormen overschrijden, zal het vaak gaan om een geringe overschrijding. In 2002 neemt de heffing per bedrijf weer toe als gevolg van de tariefsstijgingen en aanscherping van de verliesnormen.

3.4 Nationale mineralenbalans

3.4.1 Fosfaatbalans van landbouwgrond

Tabel 3.17
Fosfaatbalans van landbouwgrond

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>mln kg P₂O₅</i>								
Aanvoer	273	271 ¹⁾	256	246	229	226	211	225
w.v.								
dierlijke mest	193	191	183	185	172	162	160	165
kunstmest	71	65	62	52	51	53	40	49
depositie	0	0	0	0	0	0	0	0
overig	9	9	11	9	9	11	11	11
Afvoer	137 ¹⁾	138	146	142	152	126	143	140
w.v.								
gewas	126	128	133	126	133	115	128	124
netto export mest ²⁾	5	10	13	16	19	11	15	16
Netto belasting	135	130	110	104	77	100	68	85

Bron: CBS.

¹⁾ Hierin is de hoeveelheid fosfaat uit dierlijke mest (6 mln kg P₂O₅) verrekend die in 1998 is geproduceerd maar pas in 1999 kon worden uitgereden. Dit vanwege de natte weersomstandigheden in het najaar 1998.

²⁾ Vanaf 2002 inclusief de hoeveelheid fosfaat in verwerkte mest die buiten de landbouw is afgezet.

Toelichting

Vanaf 2002 is bij de netto export van mest ook de hoeveelheid verwerkte mest die buiten de landbouw is afgezet meegenomen. In vorige monitoringsrapportages was de depositie vastgesteld op 5 miljoen kg fosfaat. Inmiddels is duidelijk dat dit een overschatting is en dat de werkelijke depositie kleiner is dan 0,5 miljoen kg.

Ontwikkelingen

De fosfaatbalans voor landbouwgrond toont sinds 1998 globaal genomen een daling van het overschot. De fosfaataanvoer met dierlijke mest en kunstmest is in de periode 1998–2005 jaarlijks met gemiddeld 3 procent gedaald. Alleen in 2005 is er sprake van een toename. De netto belasting van landbouwgrond is in de periode 1995–2005 met 37 procent gedaald.

3.4.2 Stikstofbalans van landbouwgrond

Tabel 3.18
Stikstofbalans van landbouwgrond

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>mln kg N</i>								
Aanvoer	1 106	1 071 ¹⁾	967	920	873	851	852	835
w.v.								
dierlijke mest	586	560	522	521	483	464	454	460
kunstmest	403	383	339	298	292	291	300	279
depositie	78	76	67	63	59	57	57	56
overig	39	38	39	38	39	39	41	40
Afvoer	594 ¹⁾	571	559	539	557	499	548	517
w.v.								
gewas	424	417	414	400	414	368	413	384
netto export mest ²⁾	10	13	15	18	24	16	21	19
vervluchtiging	146	141	130	123	119	115	114	114
Netto belasting	512	500	408	379	316	352	304	318

Bron: CBS.

¹⁾ Hierin is de hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest (14 mln kg N) verrekend die in 1998 is geproduceerd maar pas in 1999 kon worden uitgereden. Dit vanwege de natte weersomstandigheden in het najaar 1998.

²⁾ Vanaf 2002 inclusief de hoeveelheid in verwerkte mest die buiten de landbouw is afgezet.

Toelichting

Tijdens de opslag van dierlijke mest, bij aanwending en tijdens beweiding treedt ver- vluchtiging op van ammoniak en andere gasvormige stikstofverbindingen zoals N₂O, N₂ en NO. De gasvormige stikstofverliezen zijn opgenomen in de post 'vervluchtiging'. Vanaf 2002 is bij de netto export van mest ook de hoeveelheid verwerkte mest die buiten de landbouw is afgezet meegenomen.

Ontwikkelingen

De stikstofbalans voor landbouwgrond laat over de periode 1995–2005 een sterk dalend overschot zien. De aanvoer van stikstof met dierlijke mest en kunstmest is in de periode 1995–2005 gestaag gedaald met in totaal 25 procent. De netto belasting van landbouw- grond is in de periode 1995–2005 met 38 procent gedaald.

3.5 Transport en analyses van dierlijke mest

3.5.1 Transport van fosfaat en stikstof in de vorm van dierlijke mest

Tabel 3.19a
Transport van fosfaat in de vorm van dierlijke mest

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>mln kg P₂O₅</i>								
Herkomst van getransporteerde mest								
Buitenland (= import)	0,2	0,3	0,7	0,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Nederlandse landbouwbedrijven	60,5	72,0	65,0	66,9	63,6	55,7	56,4	59,6
w.v.								
Concentratiegebied Oost-Nederland	18,0	20,1	17,5	18,3	18,3	16,0	16,2	17,3
Concentratiegebied Zuid-Nederland	27,9	36,0	34,3	34,6	31,5	27,0	27,8	29,2
Overig-Nederland	14,6	15,8	13,4	13,9	13,6	12,7	12,4	13,1
Bestemming van getransporteerde mest								
Buitenland (= export)	7,4	10,7	13,8	16,2	17,8	10,6	13,9	15,6
Verwerkingsbedrijven ¹⁾	2,2	2,4	1,8	2,0	2,5	2,0	2,9	2,7
Nederlandse landbouwbedrijven	49,1	58,2	47,0	46,7	43,2	40,3	38,9	44,3
w.v.								
Concentratiegebied Oost-Nederland	7,0	7,2	4,9	4,9	4,8	4,1	4,1	4,4
Concentratiegebied Zuid-Nederland	8,9	10,4	8,5	8,4	8,0	7,6	6,9	8,0
Overig-Nederland	33,3	40,5	33,6	33,4	30,4	28,5	27,9	31,9

Bron: CBS en Dienst Regelingen.

¹⁾ Door mestverwerking onttrokken aan de Nederlandse landbouw.

Tabel 3.19b
Transport van stikstof in de vorm van dierlijke mest ¹⁾

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>mln kg N</i>								
Herkomst van getransporteerde mest								
Buitenland (= import)	0,3	0,7	1,3	0,4	1,9	1,7	2,0	1,9
Nederlandse landbouwbedrijven	98,3	117,1	102,5	103,9	97,3	87,3	91,1	92,0
w.v.								
Concentratiegebied Oost-Nederland	30,1	33,2	28,4	29,2	28,5	25,5	26,5	26,7
Concentratiegebied Zuid-Nederland	44,1	57,0	52,7	52,0	47,1	41,5	44,5	45,1
Overig-Nederland	24,1	26,9	21,6	22,5	21,3	20,3	20,1	20,2
Bestemming van getransporteerde mest								
Buitenland (= export)	10,1	13,5	16,0	18,4	21,6	13,3	17,5	16,8
Verwerkingsbedrijven ²⁾	5,0	5,2	4,3	5,1	5,1	3,7	5,0	4,9
Nederlandse landbouwbedrijven	80,9	98,2	78,0	77,3	70,0	65,1	65,2	70,8
w.v.								
Concentratiegebied Oost-Nederland	12,6	13,3	9,0	8,9	8,5	7,4	7,8	8,5
Concentratiegebied Zuid-Nederland	15,8	18,4	14,7	15,0	14,2	13,4	12,8	14,2
Overig-Nederland	52,4	66,5	54,2	53,3	47,2	44,3	44,7	48,1

Bron: CBS en Dienst Regelingen.

¹⁾ De hoeveelheid stikstof in dierlijke mest is exclusief gasvormige verliezen uit stal en opslag.

²⁾ Door mestverwerking onttrokken aan de Nederlandse landbouw.

Toelichting

Met ingang van 1 januari 1998 registreert Dienst Regelingen de aan- en afvoer van dierlijke mest door landbouwbedrijven. De informatie over mestverwerking is ontleend aan een CBS-enquête onder verwerkingsbedrijven. Bedrijven die een verfijnde aangifte indienen zijn verplicht om de af- en aangevoerde mest te laten analyseren op de inhoud van fosfaat en stikstof.

De hoeveelheid stikstof in getransporteerde mest is exclusief de forfaitaire gasvormige verliezen die optreden in stal en opslag (Oenema *et al.*, 2000; Groenestein *et al.*, 2005).

Ontwikkelingen

Om mineralenoverschotten te voorkomen of te beperken kunnen bedrijven mineralen-arter voer gebruiken, minder dieren houden of de overschotmest afvoeren.

In 1998 werd ruim 80 procent van de door landbouwbedrijven afgevoerde mest getransporteerd naar andere bedrijven waar nog voldoende plaatsingsruimte beschikbaar was. Dit aandeel is in 2004 teruggelopen tot circa 70 procent. In dezelfde periode is de export van dierlijke mest toegenomen.

In 2005 is de dalende trend in de mestafvoer naar landbouwbedrijven weer omgebogen in een stijging. Samen met de geconstateerde afname van de mineralensaldo's in 2005 (paragraaf 3.3.3) wekt dit de indruk dat bedrijven in het laatste MINAS-jaar hun positieve saldo's deels hebben aangewend om mest aan te voeren.

3.5.2 Gehaltes stikstof en fosfaat in dierlijke mest

Tabel 3.20
Gemiddelde gehalten aan stikstof en fosfaat in dierlijke mest

	Vaste rundvee- mest	Dunne rundvee- mest	Dunne kalver- mest	Bewerkte dunne kalvermest	Vaste pluimvee- mest	Dunne pluimvee- mest	Vaste varkens- mest	Dunne fok- varkens- mest	Dunne vlees- varkens- mest	Overige mest	Totaal
<i>x 1 000</i>											
<i>Aantal transportbonnen¹⁾</i>											
1998	6	88	64	3	48	13	2	154	202	5	584
1999	4	68	53	4	54	12	1	137	221	5	560
2000	5	44	43	0	45	9	3	100	169	5	423
2001	5	34	39	0	46	7	6	103	169	7	416
2002	5	32	35	0	45	5	4	85	150	8	371
2003	3	20	23	0	16	1	2	38	77	4	184
2004	6	28	37	2	45	4	4	76	178	9	389
2005	5	26	37	2	43	4	4	72	167	9	369
<i>g P₂O₅/kg</i>											
<i>Fosfaat</i>											
1998	4,0	1,7	1,7	6,4	21,2	6,7	6,8	2,7	4,0	8,4	
1999	4,1	1,8	1,6	6,9	21,4	7,1	8,2	2,9	3,9	9,2	
2000	4,2	1,8	1,5	7,1	22,3	7,4	13,9	2,8	3,9	7,0	
2001	4,7	1,8	1,6	6,6	21,3	6,6	17,2	2,9	3,8	9,5	
2002	4,9	1,8	1,7	6,1	21,9	6,8	15,6	2,9	3,8	9,3	
2003	5,6	1,8	1,7	7,1	22,3	7,9	13,2	3,0	3,9	7,2	
2004	4,6	1,8	2,0	6,4	21,3	6,9	13,9	3,0	3,8	9,4	
2005	5,6	1,9	2,1	6,4	21,7	7,9	17,2	3,1	4,0	8,2	
<i>g N/kg</i>											
<i>Stikstof</i>											
1998	7,2	4,6	2,8	2,8	27,5	10,3	7,8	4,3	7,2	9,1	
1999	6,9	4,5	2,8	3,1	28,3	10,6	7,9	4,6	7,0	9,4	
2000	7,2	4,5	2,8	4,1	29,1	10,6	10,8	4,5	7,0	9,5	
2001	7,8	4,4	3,0	3,8	28,1	10,1	11,0	4,7	6,8	10,8	
2002	7,6	4,3	3,0	4,3	29,0	10,2	11,3	4,6	6,7	11,8	
2003	6,9	4,2	3,0	2,8	30,0	10,5	10,9	4,7	6,8	10,8	
2004	7,3	4,4	3,2	3,2	28,8	10,6	14,7	5,0	6,8	13,2	
2005	8,8	4,6	3,2	3,3	28,1	10,7	13,6	5,0	6,8	12,3	

Bron: CBS-bewerking van gegevens van Dienst Regelingen.

¹⁾ Alleen bonnen waarvan de leverancier een landbouwbedrijf is zijn vanaf 2000 meegenomen. De analyses bij deze bonnen liggen ten grondslag aan de bepaling van gehalten aan stikstof en fosfaat per mestcategorie. De selectie voor 1998 en 1999 is onbekend.

Toelichting

In de periode 1998–2002 werd van elk transport van dierlijke mest een mestafleveringsbewijs opgemaakt. Omdat het merendeel van de transporten verloopt via een intermediair (loonwerker of mestdistributeur) werden van de meeste transporten twee bonnen opgemaakt, bijvoorbeeld één voor het transport van de veehouder naar de loonwerker en één voor het transport van de loonwerker naar de akkerbouwer. Met ingang van 1 januari 2003 is het mestafleveringsbewijs vervangen door het Vervoersbewijs Dierlijke Meststoffen (VDM) waarbij de administratieve procedure rond de afhandeling van mesttransporten vereenvoudigd is. De gegevens zijn afkomstig van Dienst Regelingen.

Ontwikkelingen

In 2003 is het aantal vervoersbewijzen fors lager dan in andere jaren als gevolg van de vogelpest en de vervoersverboden die daarmee gepaard gingen.

De mineralengehalten zijn in de regel vrij constant. Bij mestsoorten die minder vaak voorkomen, zoals vaste varkensmest, en bij de uiteenlopende mestsoorten in de categorie 'overige mest' kunnen de gehalten over de jaren aanzienlijk variëren.

3.6 Referenties

Boomaerts, J., Bruins, P., Maathuis, E., Verstraten, F., Vries, N. de & Westerlaken, L. (2001). Derde Monitoringsrapportage Mineralen- en ammoniakbeleid. Expertisecentrum LNV. Wageningen.

CBS. StatLine. <http://www.cbs.nl>.

CBS. (1997). Boeren in een veranderend milieu. Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen.

CBS. (2002). Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2002. Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen.

CBS. (2003). Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2003. Centraal Bureau voor de Statistiek. Voorburg/Heerlen.

Groenestein, C.M., van der Hoek, K.W., Monteny, G.J., Oenema, O. (2005). Actualisering forfaitaire waarden voor gasvormige N-verliezen uit stallen en mestopslagen van varkens, pluimvee en overige dieren. Rapport 465. A&F. Wageningen.

IKC-Landbouw. (1999). Monitoringsrapportage mineralen- en ammoniakbeleid 1998. Rapportnr. 145. Informatie- en KennisCentrum Landbouw. Ede.

IKC-Landbouw. (2000). Monitoringsrapportage mineralen- en ammoniakbeleid 1999. Rapportnr. 220. Informatie- en KennisCentrum Landbouw. Ede.

Janssen, J., de Bode, M., Bruins, P., Boer, M. (2003). Onderbouwing van het Mineralen-aangiftesysteem (MINAS). Instrumentarium van de Meststoffenwet. Expertisecentrum LNV, juni 2003. Ede.

Jongbloed, A.W., Kemme, P.A., Diepen, J.Th.M. van & Kogut, J. (2002). De gehalten aan stikstof, fosfor en kalium in varkens vanaf geboorte tot circa 120 kg lichaamsgewicht en van opfokzeugen. Rapport no. 2222. ID-Lelystad. Lelystad.

LNV. (2002). Marktwerking, deregulering en wetgevingskwaliteit. Integrale aanpak mestproblematiek. Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 24 036 en 26 729, nr. 266. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Den Haag.

Oenema, O., Velthof, G.L., Verdoes, N., Groot Koerkamp, P.W.G., Monteny, G.J., Bannink, A., Meer, H.G. van der & Hoek, K.W. van der. (2000). Forfaitaire waarden voor gasvormige stikstofverliezen uit stallen en mestopslagen. Rapportnr. 107. Alterra. Wageningen.

RIVM. (2002). MINAS en Milieu. Balans en verkenning. Milieu- en Natuurplanbureau, RIVM. Bilthoven.

Stal en akker. (1998–2003). Agrio Uitgeverij BV. 's-Heerenberg.

Vee en gewas. (1998–2003). Agrio Uitgeverij BV. 's-Heerenberg.

VROM. (2003). Derde Actieprogramma Nitraatrichtlijn Interimprogramma 2004–2005.

4. Ammoniak

4.1 Inleiding

Ammoniak (NH_3) is naast N_2O , N_2 en NO één van de stikstofverbindingen die vervluchtigen uit dierlijke mest en kunstmest. Op het milieu heeft ammoniak een vermestende en (potentieel) verzurende werking. Emissie van ammoniak vanuit dierlijke mest vindt plaats bij de excretie, de opslag en de verspreiding van mest op landbouwgrond. Voor vaste mest is deze emissie groter dan voor dunne mest (RIVM & CBS, 2001).

De emissie van ammoniak beïnvloedt niet alleen de kwaliteit van de lucht maar ook van de bodem en het grond- en oppervlaktewater. Door middel van depositie komen ammoniak en andere stikstofverbindingen vanuit de lucht in de bodem en het grond- en oppervlaktewater terecht. Dit leidt tot vermesting en met name verzuring van het milieu.

De verzuring in bodem en water hangt af van een aantal processen en van de opname van stoffen door planten. Ammoniak komt in de lucht voor als een base. Door de reactie van ammoniak met zuren, die ontstaan zijn uit zwavel- en stikstofoxiden, wordt ammoniak omgezet in ammonium (NH_4^+). Wanneer ammonium via depositie terechtkomt in de bodem kan het opgenomen worden door planten of gebonden worden aan organische stof (immobilisatie). Ook kan ammonium omgezet worden in nitraat (nitrificatie), waarbij zuur wordt gevormd. Zowel nitraat als zuur worden door planten opgenomen, maar wanneer er een overmaat aan nitraat in de bodem ontstaat vindt geen opname door planten plaats en treedt verzuring op (RIVM & CBS, 2001).

De verzurende depositie is gemiddeld over Nederland voor ongeveer eenderde afkomstig van de ammoniakemissies uit de Nederlandse landbouw. Om de emissie en depositie van ammoniak door de landbouw terug te dringen kent het ammoniakbeleid in Nederland twee sporen: een emissiespoor en een depositiespoor. In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel Reconstructiewet concentratiegebieden is ervoor gekozen om het accent te leggen op het emissiespoor en om specifieke maatregelen te ontwikkelen om de emissie van ammoniak te verlagen. Ondanks de nadruk op het emissiespoor wordt ook nog aandacht gegeven aan het depositiespoor. Er wordt getracht de depositie van ammoniak terug te dringen door onder andere zoneringsgrenzen rond verzuringsgevoelige gebieden te leggen. Binnen deze zones zal voor (intensieve) veehouderijen een vestigingsverbod gaan gelden en is uitbreiding alleen mogelijk binnen hun emissieplafond.

Om de ammoniakemissies door de doelgroep landbouw terug te dringen zijn in nationaal en internationaal verband richtlijnen opgesteld (zie tabel 4.1; in deze tabel staan de plafonds aangegeven). Binnen het Nationaal Milieubeleidsplan 3 (NMP3; VROM, 1997) en het Nationaal Milieubeleidsplan 4 (NMP4; VROM, 2001) worden verschillende emis-

Tabel 4.1
Emissies en emissiedoelstellingen

	Emissies ¹⁾			Doelstelling					
	1995	2000	2005	Nederland (NMP3) 2005	Nederland (NMP3) 2010	Nederland (NMP4) 2010	UNECE 2010	EU (NEC) 2010	
	<i>mln kg</i>								
Ammoniak (NH_3)	193	152	133	80	54	100	128	128	
Stikstofoxiden (NO_x)	465	402	349	249	120	231	266	260	
Zwaveloxide (SO_2)	129	73	66	92	56	46	50	50	

¹⁾ Emissies zijn berekend volgens het NEC-protocol.

siedoelen voor NH₃, NO_x en SO₂ voor respectievelijk 2005 en 2010 gegeven. Voor ammoniak is de doelstelling (volgens NMP4) dat in 2010 de emissie teruggedrongen moet zijn naar 100 miljoen kg waarvan maximaal 86 miljoen kg afkomstig mag zijn uit de landbouw. In internationaal verband zijn voor 2010 emissieafspraken gemaakt in het Göteborgprotocol (UNECE, 1999) door de United Nations Economic Commission for Europe (omvat alle landen van Europa). Ook de Europese Unie heeft volgens de National Emission Ceiling (NEC)-richtlijnen (EU, 2001) doelstellingen opgesteld voor de terugdringing van de ammoniakemissie voor 2010. In de Milieubalans van het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) wordt beschreven in hoeverre de afzonderlijke doelstellingen gehaald worden.

4.2 Ammoniakemissie door de doelgroep landbouw

Tabel 4.2
Ammoniakemissie door de doelgroep landbouw

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>mln kg NH₃</i>								
Dierlijke mest	147	141	128	120	114	108	107	108
w.v.								
stal en mestopslag	77	79	73	64	63	59	59	60
uitrijden	57	51	45	46	43	41	40	39
beweiding	13	11	10	10	8	9	8	9
Kunstmest	13	13	11	10	12	13	13	12
Totaal	159	154	139	130	126	122	120	120

Bron: Emissieregistratie (2007).

Toelichting

In tabel 4.2 is een overzicht gegeven van de nationale ammoniakemissie vanuit de landbouw. De cijfers zijn door het LEI berekend in opdracht van het MNP.

Ontwikkelingen

Het emissiearm uitrijden van mest is vanaf 1990 in toenemende mate toegepast. Op bouwland wordt nog wel bovengronds mest aangewend, maar dat moet dan wel direct ondergewerkt worden.

De ammoniakemissie uit dierlijke mest is in 2005 ten opzichte van 1998 met bijna 25 procent afgenomen. Relatief gezien was de vermindering van de emissie uit stal en opslag het grootst. De emissie uit kunstmest is vrijwel gelijk gebleven. Dit heeft vooral te maken met de toepassing van hogere emissiefactoren vanaf 2002.

4.3 Ammoniakemissie per bron

Tabel 4.3
Ammoniakemissie per bron, 2005

	Nederland	w.v.		
		Concentratiegebied		Overig Nederland
		Oost	Zuid	
		<i>mln kg NH₃</i>		
Dierlijke mest	108	24	29	55
w.v.				
stal en mestopslag	60	15	21	24
uitrijden van mest	39	6	7	26
beweiding	9	2	1	6
Kunstmest	12	2	1	9
Totaal	120	25	31	64

Bron: Emissieregistratie (2007).

Toelichting

De ammoniakemissie uit dierlijke mest wordt door het LEI berekend in opdracht van het MNP. Voor deze tabel zijn de gegevens geaggregeerd naar concentratiegebied.

Ontwikkelingen

In tabel 4.3 is de ammoniakemissie in absolute hoeveelheden gegeven. Wanneer uitgegaan zou worden van de emissie per hectare cultuurgrond kunnen andere verhoudingen tussen de bijdragen aan de ammoniakemissie van Zuid-, Oost- en Overig-Nederland gevonden worden.

In de concentratiegebieden is het aandeel ammoniakemissie uit stal en mestopslag veel hoger en het aandeel ammoniakemissie door aanwending veel lager dan in Overig-Nederland. Dit wordt mede veroorzaakt door het uitrijden van mest in Overig-Nederland die afkomstig is uit de concentratiegebieden (zie tabellen 3.19a en 3.19b met gegevens over mesttransporten).

In de periode 2003–2005 ligt de ammoniakemissie uit dierlijke mest en kunstmest rond de 120 miljoen kg.

4.4 Ammoniakemissie per diercategorie

Tabel 4.4
Ammoniakemissie uit dierlijke mest per diercategorie, 2005

	Nederland	w.v.		
		Concentratiegebied		Overig-Nederland
		Oost	Zuid	
<i>mln kg NH₃</i>				
Rundvee, schapen en geiten	58	13	9	37
w.v.				
melkvee	48	10	6	32
vleesvee, schapen en geiten	10	3	2	5
Pluimvee	17	3	6	8
Varkens	33	8	15	11
Totaal	108	24	29	55

Bron: Emissieregistratie (2007).

Toelichting

De ammoniakemissie uit dierlijke mest wordt door het LEI berekend in opdracht van het MNP. Voor deze tabel zijn de gegevens geaggregeerd naar concentratiegebied.

Ontwikkelingen

In de periode 2003–2005 is de ammoniakemissie uit dierlijke mest vrijwel constant gebleven. De grootste bijdrage wordt geleverd door rundvee, schapen en geiten met 54 procent. Pluimvee is verantwoordelijk voor 16 procent en varkens dragen voor 31 procent bij. De bijdrage aan de emissie uit dierlijke mest van de concentratiegebieden enerzijds en Overig-Nederland anderzijds is vrijwel gelijk. Wel zijn er tussen de regio's grote verschillen in het aandeel per diercategorie. Zo is de bijdrage van rundvee het grootst in Overig-Nederland en ook, zij het in iets mindere mate, in concentratiegebied Oost-Nederland. In Zuid-Nederland is het vooral de varkensstapel die de belangrijkste bijdrage levert.

4.5 Referenties

Emissieregistratie. (2007). www.emissieregistratie.nl.

EU. (2001). Richtlijn 2001/81/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2001 inzake nationale emissieplafonds voor bepaalde luchtverontreinigende stoffen. Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen. Nr. L309. p. 22–30.

RIVM & CBS. (2001). Milieucompendium 2001. Het milieu in cijfers. Kluwer. Alphen aan den Rijn.

UNECE. (1999). Protocol bij het Verdrag van 1979 betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand. 30 november 1999. Göteborg. Trb. 2000, 66.

VROM. (1997). Nationaal Milieubeleidsplan 3. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu. Den Haag.

VROM. (2001). Nationaal Milieubeleidsplan 4. Een wereld en een wil, werken aan duurzaamheid. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu. Den Haag.

Bijlage 1 Alfabetische Begrippenlijst

Bedrijfstype

De cijfers voor mestproductie- en dierrechten en MINAS worden gepresenteerd per bedrijfstype. De vaststelling van het bedrijfstype vindt plaats aan de hand van de veebezetting van een bedrijf voor verschillende diercategorieën. Zie ook veebezetting.

Beëindigingsregeling varkensbedrijven (BEVAR) in de EHS

Beëindigings- en verplaatsingsregeling van de overheid voor bedrijven in of nabij de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) in de concentratiegebieden.

Belastbaar fosfaatoverschot

Het belastbaar fosfaatoverschot is de aanvoer van fosfaat minus de afvoer van fosfaat en de toegestane verliezen in de bodem (op grond van de verliesnormen).

Belastbaar stikstofoverschot

Het belastbaar stikstofoverschot is de aanvoer van stikstof minus de afvoer van stikstof en de toegestane verliezen in de bodem en de gasvormige verliezen uit dierlijke mest in de stal (de zogenaamde stikstofcorrecties).

Besluit Gebruik Dierlijke Meststoffen (BGDM)

In het Besluit Gebruik Dierlijke Meststoffen waren fosfaatgebruiksnormen opgenomen die tot en met 1997 een maximum stelden aan het gebruik van dierlijke mest. Op basis van het BGDM gelden nog wel regels voor het tijdstip en de wijze van mesttoediening.

Besluit hardheidsgevallen herstructurering varkenshouderij

Besluit dat er onder meer toe heeft geleid dat onder bepaalde voorwaarden toch varkensrechten konden worden berekend op basis van de productieruimte die onder de Wet herstructurering varkenshouderij als latente ruimte zou komen te vervallen.

Brs-nummer

Administratief nummer voor een agrarisch bedrijf dat meststoffen gebruikt of produceert. Agrarische bedrijven deden voor 2005 binnen MINAS aangifte middels brs-nummers. In tegenstelling tot het mestnummer is er per bedrijf slechts één brsnummer.

Concentratiegebied

Wettelijk aangewezen gebieden (Zuid- en Oost-Nederland) waar afwijkende bepalingen gelden in het kader van de Meststoffenwet.

Depositie

Proces waarbij stoffen via transport door de lucht op een oppervlak (gewas, bodem) terecht komen.

Derogatie

Zie EU-Nitraatrichtlijn.

Dienst Regelingen (voorheen Bureau Heffingen)

Agentschap van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit dat belast is met de uitvoering van de Meststoffenwet (onder andere de MINAS-aangiften ontvangen, controleren en vaststellen; registratie mestproductierechten).

Dierrechten

De combinatie van varkens- en pluimveerechten.

Doorgehaalde rechten

Mestproductie-, varkens- of pluimveerechten van agrarische bedrijven die bij Dienst Regelingen zijn doorgehaald, zodat ze niet meer bestaan.

EU-Nitraatrichtlijn

EU-richtlijn met als doel de nitraatverontreiniging van grond- en oppervlaktewater te voorkomen. Eén van de belangrijkste voorschriften van de richtlijn is een maximum aan

stikstof in de vorm van dierlijke mestgift van 170 kg per ha. Van dit maximum kan onder bepaalde voorwaarden worden afgeweken (zogenaamde derogatie). Deze derogatie betekent voor Nederland dat bij aanwending van graasdiermest een mestgift is toegestaan van 250 kg N/ha indien minimaal 70 procent van het areaal bestaat uit grasland.

Excretie

Mineralenproductie in de mest per dier 'onder de staart'.

Forfait

(Wettelijk) vastgestelde vaste waarde die als standaard gebruikt mag of moet worden.

Fosfaat

Fosforverbinding. In de praktijk worden fosforgehalten vaak op basis van fosfaat (P_2O_5) uitgedrukt. P_2O_5 -gehalte = 2,29 * P-gehalte.

Fosfaatgebruiksnorm

Norm voor de maximaal per jaar per ha aan te wenden hoeveelheid fosfaat in de vorm van dierlijke mest.

Fosfaatoverschot

Het verschil tussen de aanvoer en de afvoer van fosfaat. Binnen MINAS gebeurt dit op de schaal van een bedrijf en wordt fosfaat uit kunstmest buiten beschouwing gelaten.

Fosfaatverliesnorm

Norm (in kg per ha per jaar) voor het maximale fosfaatoverschot binnen MINAS dat vrij is van heffing. Bij een groter overschot moet heffing worden betaald.

Gasvormige verliezen

Gasvormige stikstofverliezen uit dierlijke mest (in de vorm van stikstof, ammoniak en stikstofdioxiden).

Grondgebonden rechten

Zie Mestproductierechten.

Grondgebruiksverklaring

Grond die in gebruik is maar niet onder een geldige gebruikstitel (eigendom, zakelijk gebruiksrecht of pacht van minimaal zes jaar) kan door middel van het formulier 'grondgebruiksverklaring' in het kader van MINAS worden meegeteld bij de tot het bedrijf behorende oppervlakte landbouwgrond. Dit is gunstig voor de grondgebruiker in verband met de verlies- en aanvoernormen uit MINAS.

Grootvee-eenheid (GVE)

Eén GVE is de hoeveelheid fosfaat die een melkkoe jaarlijks produceert (41 kg fosfaat onder MINAS 2000).

Intensieve veehouderij

Vormen van veehouderij die niet direct aan gras- of bouwland zijn gebonden. Het gaat hierbij vooral om de varkens-, kalver- en pluimveehouderij.

Intermediair

(Tussen) handelaar in mest.

Interimwet beperking varkenshouderij- en pluimveehouderijbedrijven

Wet die is ingevoerd in 1984 als voorloper van de Meststoffenwet. De Interimwet had tot doel om, vanwege de mestproblematiek, verdere uitbreiding van de varkens- en pluimveehouderij te voorkomen.

Klassieke vogelpest (Aviaire Influenza)

Voor vogels (pluimvee) besmettelijke dierziekte.

Landbouwtelling (Meitelling)

Jaarlijkse integrale telling onder alle land- en tuinbouwbedrijven van meer dan 3 nge (Nederlandse grootte-eenheden). Zie nge.

Mestnummer

Administratief nummer voor een agrarisch bedrijf dat meststoffen gebruikt of produceert. Agrarische bedrijven deden tot en met 2004 binnen MINAS aangifte middels mestnummers. Hierbij kon één bedrijf in meerdere mestnummers gesplitst zijn (waardoor het aantal mestnummers niet overeen komt met het aantal agrarische bedrijven).

Mestproductierechten

Voor elk bedrijf dat mest produceert van aangewezen diersoorten, zijn bij Dienst Regelingen mestproductierechten geregistreerd (in kg fosfaat). De hoeveelheid mestproductierechten van een bedrijf is bepalend voor het maximaal aantal te houden dieren. Er wordt onderscheid gemaakt tussen grondgebonden en niet-gebonden rechten. Grondgebonden rechten zijn gebaseerd op het areaal landbouwgrond dat iemand gebruikt op basis van eigendom, zakelijk gebruiksrecht of reguliere pacht. Niet-gebonden rechten zijn historisch verworven. Deze niet-gebonden rechten kunnen verplaatsbaar of niet-verplaatsbaar zijn. Alleen de niet-gebonden verplaatsbare rechten zijn verhandelbaar. Voor varkens en pluimvee zijn speciale rechten ingesteld.

Meststoffenwet

Wet van 27 november 1986 inzake het verhandelen van meststoffen en de afvoer van mestoverschotten.

Mestverwerking

Verwerking van dierlijke mest tot een dusdanige vorm dat deze niet meer als dierlijke mest in de Nederlandse landbouw wordt gebruikt (bijvoorbeeld mestverbranding of verwerking tot mestkorrels ten behoeve van de export).

Mineralenaangiftesysteem (MINAS)

Met ingang van 1 januari 1998 moeten landbouwbedrijven jaarlijks aangifte doen van de aanvoer en afvoer van mineralen. Indien het overschot (aanvoer minus afvoer) groter is dan de verliesnorm dient een heffing te worden betaald. Het MINAS is beëindigd per 1-1-2006.

MINAS-stikstof en MINAS-fosfaat

De werkelijke hoeveelheid stikstof en fosfaat, zoals gebruikt in de MINAS systematiek (in tegenstelling tot forfaitaire hoeveelheden).

Mond- en Klauwzeer (MKZ)

Voor evenhoevigen besmettelijke dierziekte.

Nederlandse grootte-eenheden (nge)

Dit zijn eenheden bss (bruto standaardsaldi = de in geldswaarde uitgedrukte totaalopbrengst minus bepaalde bijbehorende specifieke kosten), die gecorrigeerd zijn voor de prijsontwikkeling van het saldo in Nederland. Het wordt gebruikt voor statistieken, is een grondslag voor heffingen en regelgeving.

Niet-gebonden rechten

Zie Mestproductierechten.

Opkoopregeling varkensrechten (ORV)

Opkoopregeling van de overheid voor varkensrechten.

Overige organische meststoffen (OOM)

Meststoffen als zuiveringszand, compost en zwarte grond. De mineralenaanvoer via zwarte grond telt niet mee binnen MINAS, voor de overige organische meststoffen wel.

Pluimveerechten

Mestproductierechten voor pluimvee (in kg fosfaat).

Potentieel zuur

Potentieel zuur is gedefinieerd als de maximale verzuring die zwaveloxide, stikstofoxiden en ammoniak in bodem en water teweeg kunnen brengen. Het vermogen van een stof om verzurend te werken wordt uitgedrukt in zuurequivalenten.

Reconstructiewet concentratiegebieden

De Reconstructiewet concentratiegebieden biedt de mogelijkheid om de verschillende problemen op het gebied van de veterinaire kwetsbaarheid, natuur, landschap, milieu en ruimtelijke kwaliteit integraal aan te pakken. Centraal staat hierbij het bereiken van een nieuw evenwicht tussen de verschillende functies in het landelijk gebied. Daarbij wordt naast een duurzaam perspectief voor de landbouw ook de verbetering van de kwaliteit van natuur, landschap en milieu in onderling verband nagestreefd.

Regeling Beëindiging Veehouderijtakken (RBV)

De RBV is bedoeld om bij te dragen aan het bereiken van evenwicht op de mestmarkt door opkopen van mestproductierechten, varkensrechten en pluimveerechten. In aansluiting op de RBV is er een ruimte-voor-ruimteregeling, waarmee provincies in concentratiegebieden een bedrag betalen voor het opkopen en slopen van stallen die bij die rechten horen. De kosten verdienen zij terug door verkoop van bouwkvelds voor extra woningen.

Regeling voorloperbedrijven varkenshouderij

Regeling waarmee varkensbedrijven die voorop liepen op het gebied van milieu of dierenwelzijn in aanmerking konden komen voor gehele of gedeeltelijke vrijstelling van de generieke korting van 10 procent die varkenshouders per 1 september 1998 opgelegd kregen.

Stikstof(dier)correctie

Correctie (per dier) in MINAS voor moeilijk en of niet te vermijden gasvormige stikstofverliezen uit stal en mestopslag (onder andere in de vorm van vervluchtigde ammoniak). Daarnaast is er per ha grasland nog een correctie, omdat verondersteld is dat in de verliesnorm voor grasland reeds de gasvormige verliezen voor circa 2 GVE per ha is opgenomen.

Stikstofgebruiksnorm (Stikstofaanwendingsnorm)

Norm voor de maximaal per jaar per ha aan te wenden hoeveelheid stikstof in de vorm van dierlijke mest.

Stikstofoverschot

Het verschil tussen de aanvoer en de afvoer van stikstof. Binnen MINAS gebeurt dit op de schaal van een bedrijf.

Stikstofverliesnorm

Norm (in kg per ha per jaar) voor het maximale stikstofoverschot binnen MINAS dat vrij is van heffing. Bij een groter overschot moet heffing worden betaald.

Toelaatbaar stikstofoverschot

Som van de stikstofverliesnorm en de stikstofcorrectie.

Uitspoeling

Het doorsijpelen van mineralen (stikstof en fosfaat) naar grondwater en/of oppervlaktewater.

Varkensbesluit

Besluit van 20 maart 1998 waarmee (welzijns-) eisen worden gesteld aan o.a. de huisvesting en verzorging van varkens die gehouden worden voor de fokkerij of voor de mesterij.

Varkensrechten

Mestproductierechten voor varkens. Varkensrechten worden uitgedrukt in varkensseenheden waarbij één varkensseenheid gelijk is aan de forfaitaire productie van 1 vleesvarken (= 7,4 kg fosfaat).

Veebezetting

Aantal grootvee-eenheden (GVE) per ha voor een landbouwbedrijf. Voor het bepalen van de veebezetting van een bedrijf wordt gebruik gemaakt van het totaal aantal GVE's en de totale grondoppervlakte van het bedrijf. Vanaf de Monitor Mineralen en Mestwetgeving 2003 is daarbij alle grond in eigendom, in pacht, in gebruik via een grond-

gebruiksverklaring en in het buitenland gelegen grond meegenomen. In vorige monitoringsrapportages werd voor de bepaling van de grondoppervlakte alleen de grond in eigendom, reguliere pacht en zakelijk gebruik meegenomen.

Vermesting

Het proces van verrijking met voedingsstoffen (met name stikstof en fosfaat), waardoor ecologische processen worden verstoord en gebruiksfuncties van water en bodem worden bedreigd.

Verzuring

Het proces waarbij bodem en water zuurder worden als gevolg van de belasting door verontreinigende stoffen (met name zwaveldioxide, stikstofoxiden en ammoniak uit de lucht).

Wet bodembescherming (Wbb)

Wet van 1 januari 1987 met het doel de bodem zodanig te beschermen dat deze nu en in de toekomst zijn functies kan blijven vervullen voor mens, dier en plant. De Wbb is gericht op zowel het voorkomen van verontreiniging als op de sanering van verontreinigde bodems. Onder deze wet valt o.a. het Besluit Gebruik Dierlijke Meststoffen (BGDM).

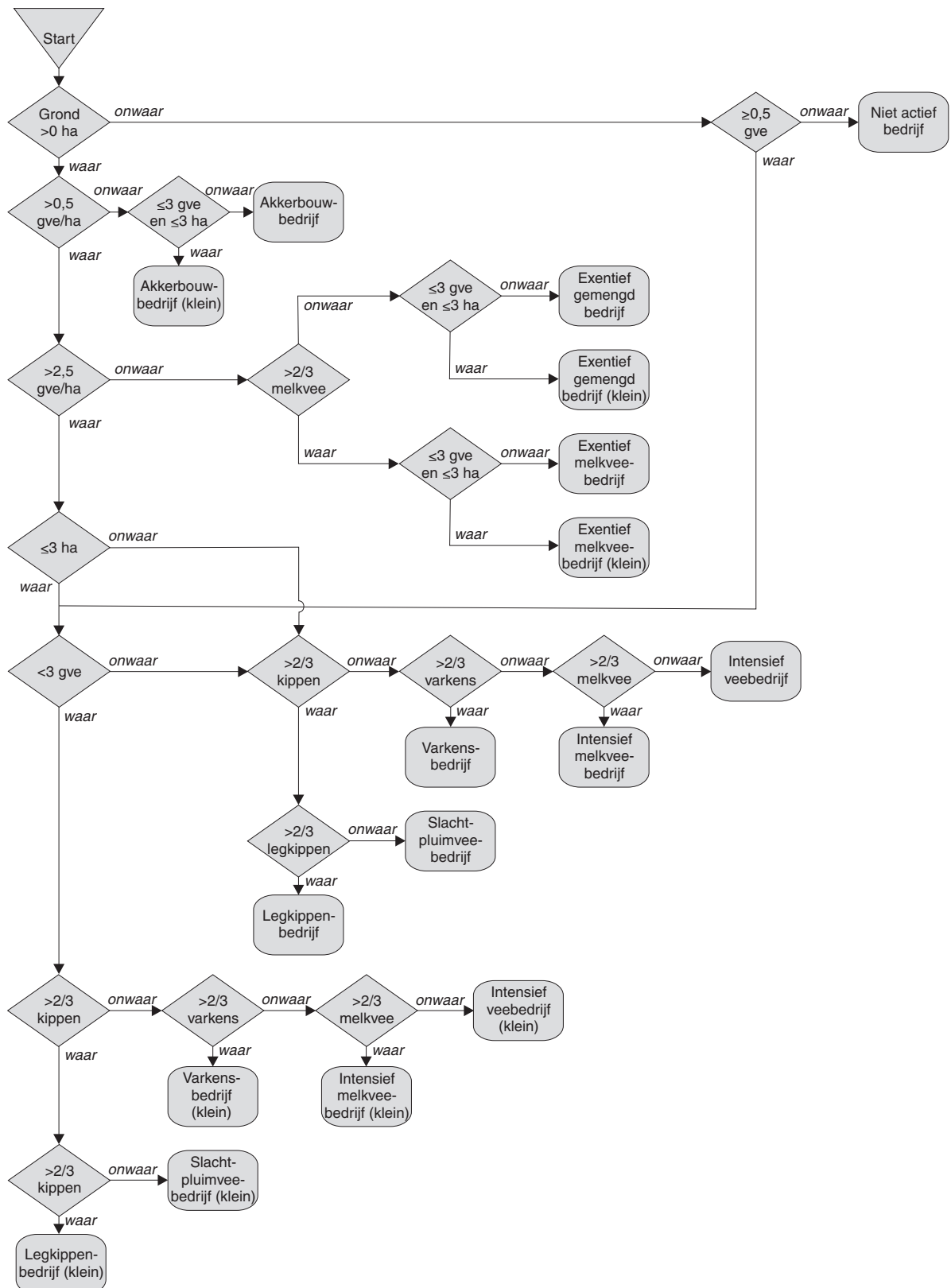
Wet herstructurering varkenshouderij (Whv)

De Wet herstructurering varkenshouderij is op 1 september 1998 in werking getreden. De in de wet neergelegde maatregelen moeten leiden tot een gezonde, duurzaam werkende varkenssector. De meeste varkenshouders die in 1995 en 1996 varkens hielden, konden per 1 september 1998 (een deel van) hun mestproductierechten varkens/kippen omzetten in varkensrechten. Het aantal varkens op het bedrijf in 1995 of 1996 lag ten grondslag aan de berekening van de hoeveelheid varkensrechten.

Wet Verplaatsing Mestproductie

Wet van 1 januari 1994 waarin de overdracht (en de korting op mestproductierechten door de overheid bij overdracht) van mestproductierechten is geregeld.

Bijlage 2. Stroomschema indeling bedrijfstypen

Toelichting

De bepaling van de grondoppervlakte is gebaseerd op de grondgegevens voor grond in eigendom, in pacht, in gebruik via grondgebruiksverklaring of in het buitenland. Uitgezonderd van de bepaling zijn natuurterreinen onder beheersregime.

Voor de vaststelling van het bedrijfstype wordt in het geval van een onbekende diercategorie het vermelde aantal genegeerd in de totaalstelling. De diercategorieën die onderscheiden worden zijn melkvee (100–104), varkens (400–411), kippen (200–312, 951) en legkippen (300–301).

